

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 23 студзеня 1987 г. № 4 (3362) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

БЫЦЬ НА СТРЫЖНІ ЧАСУ

На мінулым тыдні адбыўся адкрыты партыйны сход Саюза пісьменнікаў БССР. З дакладам «Аб перабудове работы партыйнай арганізацыі СП БССР і задачах, якія вынікаюць з рашэнняў XXVII з'езда КПСС, IV пленума ЦК Кампартыі Беларусі» выступіў намеснік сакратара партбюро Г. Далідовіч. Ён звярнуў увагу на патрабаванні павысіць ролю пярвічных партыйных арганізацый, развіваць іх самастойнасць, наступальнасць, ініцыятыўнасць.

— У полі зроку партбюро, якое выбрала новага сакратара В. Гілевіча, — сказаў дакладчык, — павінна быць уся разнастайная дзейнасць Саюза пісьменнікаў: і работа сакратарыята, і друкаваныя літаратурныя выданні, і творчыя секцыі, партгруп, і грамадская актыўнасць, маральнае аблічча кожнага камуніста.

Г. Далідовіч адзначыў шэраг твораў, якія вызначаюцца сучасным мысленнем, глыбокім пранікненнем у жыццё, у праблемы нашай рэчаіснасці. Гэта вершы Максіма Танка, П. Панчанкі, Н. Гілевіча, Г. Бураўкіна, В. Зуёнка, А. Грачанікава, Я. Янішчыц і іншых нашых паэтаў. Сярод праявіў твораў, якія прыцягнулі ўвагу чытача надзвычайна ўзнятых праблем, — рэзаны, аповесці, п'есы В. Быкава, В. Казько, В. Гілевіча, А. Кудраўца, А. Петрашкевіча і інш.

Разам з тым дакладчык адзначыў адставанне публіцыстыкі, якая часта грашыць апісальнасцю, драбнатэм'ем, некампетэнтнасцю.

Дакладчык спыніўся на стане літаратурнай крытыкі, якая яшчэ не можа пахваліцца вялікімі набыткамі. Яе суправаджаюць старыя хваробы — адрыванасць ад жыцця, ад таго, што робіцца ў літаратуры.

У дакладзе знайшлі месца і пытанні сувязей СП БССР з іншымі творчымі саюзамі, тэлебачаннем, міністэрствамі асветы і культуры. Была праваналізавана работа партбюро, адзначаны пэўныя ўпущэнні ў яго дзейнасці.

Б. Спрычан, які адкрыў спрэчку, расказаў, як адбываецца перабудова ў часопісе «Неман», спыніўся на першай кніжцы часопіса за 1987 год, дзе друкуецца актуальны артыкул І. Чыгрынава, пераклады цікавых твораў П. Панчанкі, Я. Янішчыц, В. Карамазова.

А. Карпюк папракнуў установы культуры Гродна, дзе, на яго думку, слаба дбаюць пра канкрэтнага чалавека, пра яго духоўныя запатрабаванні.

В. Якавенка засяродзіў увагу прысутных на пытаннях выкладання беларускай мовы і літа-

ратуры, якія былі ўзняты на старонках «ЛіМа», заклікаў не абмяжоўвацца дэкларацыямі, а актыўна дзейнічаць дзеля практычнага вырашэння гэтых пытанняў.

— Давайце ўявім, што і ў нашым асяроддзі, у творчай дзейнасці часопісаў таксама ўявілі Дзяржаўную прыёмку, — сказала Н. Маеўская. — У нашым часопісе «Беларусь» мы імкнемся да павышэння якасных крытэрыяў, адбор матэрыялу да друку праводзім строга. Разам з тым, трэба адзначыць, што ў нас мала аўтараў, якія могуць пісаць востра, надзеёна.

Аб рабоце выдавецтва «Юнацтва» ва ўмовах перабудовы гаварыў Я. Каршукоў. Ён падкрэсліў, што ў выдавецкай практыцы ёсць яшчэ нямаля недахопаў. У прыватнасці, прамоўца звярнуў увагу аўдыторыі на слабы ўдзел пісьменнікаў у конкурсах на лепшую дзіцячую кнігу. А між тым, добрых твораў, адрасаваных сённяшняму школьніку, навучэнцу ПТВ, няма.

Адна з даўніх праблем — мала добрых твораў для мастацкай самадзейнасці. Пра гэта гаварыла Н. Загорская, якая заклікала пісьменнікаў уключыцца ў стварэнне клубнай драматургіі.

— Мы толькі на подступах да перабудовы, — сказаў Н. Гілевіч. — Яна павінна, відаць, пачынацца з партыйнай арганізацыі, з кожнага камуніста. Вы паглядзіце, якія вострыя матэрыялы друкуе цэнтральная прэса, якія, бывае, жаклівыя факты тут выкрываюцца. Але калі пра гэта гаворыцца ўголас, значыць, ёсць упэўненасць — усё, што перашкаджае нам, будзе пераадолена. Хочацца бачыць і ў нас такую ж вострую публіцыстыку. На жаль, бывае, што пісьменнік, і адарваўшыся ад пісьмовага стала, не здольны ўбачыць драматычнае жыццё, прывозіць з творчай камандзіроўкі творы павярхоўныя, пазабўленыя сацыяльнасці.

Н. Гілевіч падтрымаў думку, якая прагучала ў дакладзе і некаторых выступленнях, што партбюро занябала работу з камуністамі, спыніўся на пытаннях развіцця нацыянальнай мовы, нацыянальнай культуры.

Асобныя праблемы літаратурнага жыцця закрунулі ў сваіх выступленнях А. Шаўня, А. Капусцін, загадчык школы «Юны літаратар» У. Кароткі.

Сход прыняў пастанову, накіраваную на актывізацыю партыйнага жыцця ў святле патрабаванняў XXVII з'езда КПСС.

ЗБОРЫ ВЕДАЎ, ЗДАБЫТКАЎ, ПАМЯЦІ

Выдавецтву «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі — 20 гадоў

12 снежня 1968 года П. Броўка падпісвае ў набор 1 том Беларускай Савецкай Энцыклапедыі. Злева — А. Петрашкевіч.

З афіцыйных дакументаў апошняга часу — гэты, бадай, адзін з самых кароткіх, лаканічных і важных. Пастанова Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі і Савета Міністраў БССР, прынятая ў снежні 1966 года. Літаральна некалькі радкоў. Але якіх радкоў! Стварыць у

сістэме Акадэміі навук БССР Галоўную рэдакцыю Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, галоўным рэдактарам прызначыць народнага паэта Беларусі, акадэміка АН БССР Пятра Усцінавіча Броўку. Збылося тое, пра што ў рэспубліцы марылі даўно. Нездарма ж ка- (Заканчэнне на стар. 2—3).

АНОНС

«ПЕЎЧАЕ ПОЛЕ»

Такога поля пакуль што няма ў Беларусі. Але яно абавязкова будзе. Будзе таму, што мы, беларусы, маем найбагацейшыя традыцыі спеваў, таму што ўся наша зямля — вялікае пеўчае поле,

таму што песні свае здаўна спяваем не паасобку, а найчасцей разам, хорам.

Дзе будзе Пеўчае поле, якім будзе Рэспубліканскае свята песні — аб гэтым пойдзе гаворка за «круглым сталом» Беларускага тэлебачання, на які запрошаны міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч, прадстаўнікі аддзелаў культуры ЦК КПБ

і ЦК ЛКСМБ, Белсаўпрофа, хормайстры, кампазітары, пісьменнікі, мастакі.

Прамая перадача «круглага стала» адбудзецца 24 студзеня ў 18 гадзін 20 мінут. Пазваніць, выказаць свае прапановы, задаць пытанні ўдзельнікам размовы можна будзе па тэлефонах: 64-81-07, 64-73-26, 64-92-44, 64-85-15.

НЕЎМІРУЧАСЦЬ ЛЕНІНСКАЙ СПАДЧЫНЫ

Вечна жывое марксісцэ-ленінскае вучэнне, якое ўзята сёння на ўзбраенне перадавымі людзьмі ўсяго свету. Цікава, да неўміручай ленінскай спадчыны ўзрастае з кожным годам, бо ў геніяльных творах правадыра чалавечтва можна знайсці адказ на самыя надзённыя пытанні сучаснасці, яны падказваюць, як жыць і працаваць, змагацца за светлыя ідэалы намунізму. Таму не выпадкова, што павялічваецца і колькасць перакладаў ленінскіх прац на мовы народаў СССР і свету.

Пацвярджае гэта і «Выбраныя творы» У. І. Леніна ў 10 тамах на беларускай мове, падрыхтаваныя супрацоўнікамі Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ, выпуск якіх ажыццяўляе выдавецтва «Беларусь». Хутка падпісчыкі атрымаюць трэці том. У яго ўвайшлі работы, напісаныя У. І. Леніным у

лістападзе 1901 — маі 1904 года — «Што рабіць? Набалець пытанні нашага руху», «Праект праграмы Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі», «Да вясковай беднаты. Тлумачэнне для сялян, чаго хочучы сацыял-дэмакраты», «Праект статута РСДРП», «Прамовы і выступленні на II з'ездзе РСДРП», «Крок уперад, два крокі назад (Крызіс у нашай партыі)» і іншыя.

Сёлета выйдзе і чацвёрты том, змест якога складуць артыкулы У. І. Леніна, што характарызуюць пачаткі першай рэвалюцыі ў Расіі і расстаноўку класавых сіл. Гэта — «Палета рынт і сялянства», «Сацыял-дэмакратыя і часовы рэвалюцыйны ўрад», «Рэвалюцыйная дэмакратычная дыктатура пралетарыяту і сялянства» і іншыя матэрыялы.

Вялікая ўвага ўдзяляецца таксама выпуску ў перакладзе на

беларускую мову зборніку твораў У. І. Леніна і асобных работ правадыра. У прыватнасці, выдаецца зборнік «Да гадвін Кастрычніцкай рэвалюцыі», які складаецца з твораў, прысвечаных пяці першым гадвінам Кастрычніцкай рэвалюцыі, а таксама прамоў, артыкулаў і выступленняў, што характарызуюць ролю партыі большавікоў у перамозе Вялікага Кастрычніка, яго вялікія заваяванні. На беларускай мове пачаюць свет брашура «Пагражаючая катастрофа і як з ёю змагацца», як вядома, напісаная ў верасні 1917 года. У ёй У. І. Ленін распрацаваў праграму партыі большавікоў па прадухіленні эканамічнай разрухі на чацвёртым годзе імперыялістычнай вайны, далей развіццё паланжэнне аб магчымасці перамогі сацыялізму першапачаткова ў адной, асобна ўзятай, капіталістычнай краіне.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Чарговая «Паэтычная пятніца» ў Доме літаратара прысвечалася творчасці Канстанцыі Буйло. Пачалася яна песняй «Люблю мой край...», што даўно стала народнай і мелодыя якой штодня гучыць як пазыўны радзівістанцы «Крыніца». Выканала яе лаўрэат Усесаюзнага конкурсу Т. Чанцова, а сам верш прачытала народная артыстка БССР М. Зарэвіч.

Пра жыццёвы і творчы шлях паэтэсы расказала вярчачая Р. Баравікова. Успамінамі аб сустрэчах з Канстанцыяй Антонаўнай падзяліліся Э. Агняцвет, С. Шушкевіч, намеснік рэдактара газеты «Голас Радзімы» Д. Чаркасава.

Гучалі песні на словы К. Буйло і народныя мелодыі, вершы паэтэсы чыталі артысты мінс-

Слова пра Канстанцыю Буйло гаворыць Раіса Баравікова. Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Слова пра Канстанцыю Буйло гаворыць Раіса Баравікова. Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Фальклорныя вечары ў Доме літаратара — не рэдкасць. І трэба сказаць, што кожны з іх прыносіць задавальненне аматарам народнага мастацтва. Так было і на гэты раз, калі прысутныя змаглі пазнаёміцца з новай праграмай харэаграфічнага ансамбля «Унукі» Мінскага інстытута культуры. Фальклорна-харэаграфічны ансамбль «Каліяда ідзе» — прае, непаўторнае відовішча, у якім узноўлены народныя традыцыі, жыве сама мудрасць і досціп народа, раскрываюцца невычэрпныя магчымасці танца.

Фрагмент кампазіцыі «Каліяда ідзе».

Фота Ул. КРУКА.

Аўтарскі вечар лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Уладзіміра Будніка прайшоў у рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтваў. Заслужаныя артысты рэспублікі Г. Радзьно, Л. Барткевіч, а таксама Н. Мікуліч, дуэт Г. Нікіціна і А. Цівунова выканалі творы кампазітараў. У канцэрце прынялі ўдзел вядомы музыкант-рэстаўтар старадаўніх беларускіх музычных інструментаў У. Пузыня, юны спявак, вучань адной з мінскіх школ У. Нікіцін. Вёў вечар журналіст Д. Падбярэзскі.

Н. ЗАХАРАВА.

ПЕРАКЛАДЫ

Густаў Гуліка (нар. у 1925 г.) — адзін з вядучых сучасных славацкіх паэтаў. Дэбютаваў ён у 1963 г. зборнікам вершаў «Вінаграднае сонца». Аўтар кніг «Пальцы закаханых» (1964), «Трава звінчэ паўначы» (1967), «Твой залаты век» (1971), «Бессмяротнасць шчасця» (1977) і інш. У лірыцы Г. Гулікі арганічна нітуюцца выразна грамадзянскія матывы з інтымнымі пачуццямі, глыбокі патрыятызм з інтэрнацыяналізмам. Письменнік актыўна ўдзельнічае ў грамадскім жыцці сваёй краіны. Працаваў арганізацыйным сакратаром Саюза славацкіх пісьменнікаў, рэдактарам часопісаў «Пад сцягам сацыялізму», «Жыццё», «Змагар». Цяпер рэдагуе часопіс «Новы шлях».

Г. Гуліка сэрцам успрыняў тэма дабратворных перамен у грамадскім жыцці, якія пачаліся ў СССР і краінах сацыялістычнага лагера пасля гістарычнага XXVII з'езда КПСС. Верш «Надзённае», а якім выявілася грамадзянская пазіцыя паэта, змешчаны ў органе Камуністычнай партыі Славакіі газеце «Pravda» 3 кастрычніка 1986 г. Прапаную гэта твор увазе чытачоў штотыднёвіка ў сваім перакладзе.

Вячаслаў РАГОЙША.

Густаў ГУПКА

НАДЗЁННАЕ

Абыходжу дамы і хаты...
Добра жывецца на нашай

Радзіме,

аж занадта добра...

Ды хтосьці на вуха ўсё шэлча:
«Толькі каму, каму?..»

Радзіма — гэта магніт любові,
гэта цэлы сусвет у душы,

гэта ўзаемае прыцягненне
чалавека і роднага краю,

гэта музыка шчырых пачуццяў...
Радзіма — гэта дзізоснае

дрэза,

што галініца з нашай энергіі,
Радзіма — гэта мы,

сэрцы, якія ў нас б'юцца,
і — якія надарваліся,

носячы ў змроку фашызму
цяжар адвагі і страху...

Радзіма — гэта рэвалюцыйныя
ідэалы

і рабочыя крокі гісторыі,
гэта забастоўкі і маніфестацыі,

Радзіма — гэта нашы надзеі,
нашы намеры і нашы планы,

якія ў нас і якія — перад намі...
Але на Радзіме — і ворагі

нашы,

што дыхаюць тым жа паветрам
і ходзяць упобакі з намі.
Бюракратычнымі кіпцямі

і лісце

і разам з галінамі хочучы
зламаць і нашу моц...

Яны яшчэ ў генах
прывнеслі нянавісць да нас,

цяпер жа з прытворствам
хваляць і недахопы,

і пра перавагі сацыялізму
пяюць свае оды й тады,

калі ўсім ужо бачны памылкі,
што рух наш тармозяць...

Але сацыялізм служыць і ім,
гэтым псотнікам сацыялізму.

Ды псота іх не відна адразу,
кожны з іх, быццам блонка:

тут кусане, там засварбіць
трошку.

А мы церпім заразу
і на хібы шукаем лекі ўпарта,

а яны сваімі плёткамі
аплятаюць партыю...

Відаць, у запале змагання
мы забыліся пра гэтага ворага,

які, нібы жук-тачыльшчык,
уточыўся пад кару жыцця

і пранік да самае сэрцазіны.
То нас ён падчас

некуды шалёна гоніць,
то раптам крадзе дарагі час,

то іншых заражае зайздрасцю
да нас,

ЗБОРЫ ВЕДАЎ, ЗДАБЫТКАЎ, ПАМЯЦІ

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 1).

жучь: па-сапраўднаму цывілізаваным можа лічыцца толькі той народ, які мае свой сцяг, герб і энцыклапедыю...

Першыя захады па стварэнні Беларускай Савецкай Энцыклапедыі рабіліся яшчэ ў канцы трыцятых гадоў. Аднак тады не было ні адпаведнай навуковай базы, ні іншых умоў і магчымасцей. А ў 1967 годзе пра энцыклапедыю можна ўжо было гаварыць, як пра штосьці рэальнае. Была база, былі сілы. Вопыт Украінскай Савецкай Энцыклапедыі, якая выйшла ў семнаццаці тамах, падказваў, як і што рабіць. Неабходна было паверыць у ўласныя сілы, ініцыятыву ў свае рукі ўзяў П. Броўка, які з першых дзён стварэння рэдакцыі меў падтрымку і ўзаемаразуменне з боку тагачаснага першага сакратара ЦК КПБ Пятра Міронавіча Машэрава. Меркавалася спачатку выпусціць шэсць тамоў, Пётр Усцінавіч пераканаў, што неабходна выдаваць дваццаць.

У самыя сціслыя тэрміны былі зацверджаны штатны расклад Галоўнай рэдакцыі, вызначаны і выдзелены асігнаван-

ні на ўтрыманне ўстанова і на аплата ганарару будучым аўтарам першага тома БелСЭ. Выдзелены пакой для супрацоўнікаў у будынку Акадэміі навук, вырашана пытанне аб будаўніцтве спецыяльнага будынка для Галоўнай рэдакцыі БелСЭ.

Неўтаймоўная энергія і арганізатарскія здольнасці П. Броўкі спатрэбіліся і для збору калектыву—людзей адкаваных і апантаных. Пётр Усцінавіч прапанаваў стварыць для гэтага спецыяльную камісію. Адавалі перавагу тым, хто меў некалькі спецыяльнасцей, кандыдацкія ступені, вучыўся ў аспірантуры альбо здаў аспіранцкі мінімум на прافесіі. Арыентаваліся на энтузіястаў энцыклапедычнай справы, якія працавалі ў іншых выдавецтвах, архівах і музеях, рэдакцыях газет і часопісаў.

У адведзеных пакоях Акадэміі навук было, зразумела, цесна. Вельмі цесна. Тады П. Броўка і сказаў словы, якія і сёння «старыя» энцыклапедысты вымаўляюць і з усмешкай, і з пачуццём гонару за чалавека, пад кіраўніцтвам якога даваўся ім у свой час працаваць: «У новым доме пры пер-

шым томе!». Будынак энцыклапедыі быў узведзены за год і два месяцы—за нечувана кароткі тэрмін. У 1969 годзе, калі калектыву перасяліўся ў яго, выйшаў з друку і першы том БелСЭ. Ён быў выдадзены таксама за вельмі кароткі час. Ды і ўся энцыклапедыя — таксама: апошні, дванаццаты том пачаў свет ужо ў 1975 годзе.

Тым самым ажыццявілася справа важнай не толькі культурнай, але і дзяржаўнай значнасці—беларусы атрымалі сваю Энцыклапедыю, быў пакладзены пачатак далейшаму развіццю энцыклапедычнай справы ў рэспубліцы.

Пра тое, што ўжо зроблена і робіцца выдавецтвам сёння, пра планы на будучае расказвае І. Шамякін, галоўны рэдактар Беларускай Савецкай Энцыклапедыі:

— Спуюнілася 20 гадоў, як на Беларусі існуе нацыянальна-энцыклапедычны цэнтр — Беларуска-Савецкая Энцыклапедыя, якой на працягу многіх гадоў кіраваў славацкі дзяржаўны культурны Пятрусь Броўка і імя якога яна з 1980 года з гонарам носіць. За гэты час у БелСЭ падрыхтаваны і выдадзены 52 тамы фундаментальных энцыклапедыі і энцыклапедычных даведнікаў універсальнага, рэгіянальнага і галіновага характару, 10 тамоў нарматыўных слоўнікаў беларускай мовы, больш за 20 назваў папулярных рознагалінавых даведнікаў-мікраэнцыклапедыяў, а таксама больш як 20 твораў класікаў сусветнай і савецкай літаратуры.

Штогадовы тыраж літаратуры выдавецтва «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя» імя Пятруся Броўкі ў апошнія гады ўстойліва перавышае 1 мільён экзэмпляраў. Выдавецтва супрацоўнічае больш як з 6 тысячамі аўтараў, сканцэнтраван-

«Штаб» выдавецтва «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя» імя Пятруся Броўкі. Злева направа — І. Хаўратоніч, І. Шамякін, А. Петраскевіч, Я. Маланашвіч

цы вакол сябе прантычна ўсіх вядучых дзяржаўна-культурных спецыялістаў народнай гаспадаркі і ідэалагічных работнікаў. Яно вядзе вялікую пошукавую, даследчыцкую і арганізацыйна-метадычную работу па выяўленні, зборы, сістэматызацыі звестак аб развіцці і здабытках матэрыяльнай і духоўнай культуры Беларусі ад часоў далёкай гістарычнай мінушчыны да сённяшніх дзён. Многія са створаных у «БелСЭ» энцыклапедычных выданняў не маюць сваіх аналагаў не толькі ў іншых саюзных рэспубліках, але і ў свеце і ацэненне грамадскасцю як унікальныя.

Наперадзе — нялёгка праца па рэалізацыі новых складаных задум. Новы час, новае мысленне патрабуюць не толькі напружанага пошуку ці ажыццяўлення ўжо выпрацаваных і абдуманых ідэй, але і своечасовага, даходлівага ўвааблення іх у выглядзе найбольш патрэбных на сённяшні дзень энцыклапедыі і энцыклапедычных даведнікаў. Побач з перапрацоўкай і перавыдан-

нем добра вядомай чытачам 12-томнай БелСЭ, выдавецтва мае намер падрыхтаваць і выдаць у трынаццатай п'яцігодцы шэраг энцыклапедыяў па літаратуры (шматтомны бібліяграфічны даведнік пра пісьменнікаў Беларусі), дзіцячую і школьную энцыклапедыі, прыкладныя і папулярныя даведнікі па розных галінах навукі і народнай гаспадаркі, жыцця, працы і быту чалавека.

Расказ працягвае намеснік галоўнага рэдактара А. Петраскевіч:

— Да больш значных і важных выданняў я аднёс бы «Энцыклапедыю літаратуры і мастацтва Беларусі», пяты том якой мы здаём у набор, і энцыклапедычны даведнік «Янка Купала», што літаратурна ў гэты дні выйшаў з друку і пра які, несумненна, «ЛіМ» неўзабаве раскажа. Думаю, што добрым падмуркам у сапраўдную зма-

то прышчапляе нам
грашманію,
то абразае крылы творчай
фантазіі —
перацінае дых камунізму
(ён, што правей правага
і лявей левага...)
То ён, каб угнявіць рабочых,
жыве ў мяшчанскай раскошы
і даказвае, што так і трэба,
то нешта выдумляе і прымушае
паверыць у выдумкі,
то ён наўмысна завышае
цэны на тавары,
каб сеяць незадавальненне,
то прычыны не выкрывае,
а толькі на вынікі ўвагу
звяртае
і ўносіць хаос у жыццё,
то пліое праўдзе ў вочы,
то замяняе мастацтва
рамяством,
то прыкідваецца богападобным
і заваблівае фантазмагорыяй,
то грабе пад сябе, купляе
і грошай не лічыць,
то — ў вобразе гадзюкі —
грэецца на грудзях
сацыялізму...

Такі ён цяпер, а які будзе
потым?
Дык давайце ж выкараняць
гэты ўсюдысны чартапалох,
не даваць яму рассявацца,
будзьма ж пільнымі,
не пабаімся праўды, нават
і жорсткай,
станем думаць пра будучыню,
будзем збіраць дзівосныя
плалы,
моцна трымацца на роднай
зямлі,
а не дамо жыцця ворагам!
Давайце ж любіць сваю краіну
і зорка яе пільнаваць,
каб нашай Бацькаўшчыне
ніхто не нашкодзіў,
ніхто не падсек карані дрэву,
каб у нас справядліва жылося,
каб шчасце сваяцілася
ў кожным вакне
кожнага дома,
кожнае хаты.

Даволі часта мне даводзіцца
чуць у дачыненні да Рыгора
Раманавіча Шырмы: «загадка
Шырмы» або «чарадзея». Мне
— а працаваў я поруч з Рыго-
рам Раманавічам шмат гадоў
— гэтка словы здаюцца незразумелымі, і я спрабую растлумачыць для сябе іх сэнс...

ча, гэта былі ўражаны адметныя і непаўторныя. У шчырых, яркіх, натхнёных выступленнях, мабыць, і раскрываўся «чарадзея», і заключалася «загадка Шырмы».

Калектыў пад кіраўніцтвам Р. Шырмы зрабіў вялікае мноства запісаў—Усесаюзнае

Рыгор Раманавіч: каля трох тысяч запісаў беларускіх народных песень! Па ініцыятыве і просьбе Рыгора Раманавіча кампазітары розных рэспублік рабілі апрацоўкі тых песень. А колькі кампазітараў Рыгор Раманавіч далучыў да беларускай пазіі! Харавыя творы на вер-

УСПАМІНАЮ НЕПАЎТОРНАЕ АБЛІЧЧА

Да 95-годдзя з дня нараджэння
народнага артыста СССР
Рыгора ШЫРМЫ

Так, шмат гадоў назіраў я за працай Р. Шырмы і нічога незвычайнага не заўважаў: усё было, як ва ўсіх. А вынікі — выдатныя. На канцэртах знакамітага шырмаўскага хору слухач літаральна быў зачараваны пачутым са сцэны, зачараваны гукамі, якія нараджаўся пад чуйнаю рукою Рыгора Раманавіча. Асабіста ў мяне застаўся ўражлівы ўспамін пра беларускую народную песню «Ой, загуду, загуду», пра пяшчотны раманс «Ластаўка». А якая трагічная карціна стваралася ў рускай народнай песні «Гібель «Варага»! Упэўнены: не толькі для мяне, але для ўсіх, хто слухаў хор пад кіраўніцтвам Рыгора Раманаві-

радыё заўсёды ахвотна падтрымлівала гэтую ініцыятыву шырмаўцаў; мастацкі ж савет прымаў іх запісы на «выдатна». Творы ў выкананні Дзяржаўнага хору БССР (пазней рэарганізаванага ў Дзяржаўную акадэмічную харавую капэлу) увайшлі ў «залаты фонд» радыё.

Прыгадваю светлае аблічча Рыгора Раманавіча. Быў ён чалавекам добра сарыентаваным у многіх галінах навукі і мастацтва. З ім было цікава гутарыць... А ўспомніць, якую вялікую спадчыну пакінуў нам

шы М. Танка, П. Броўкі, П. Труса, М. Лужаніна пісалі В. Шабалін, А. Копасаў, А. Фляркоўскі, А. Ленскі, Я. Саладуха, Ф. Калеса і іншыя. Не было б гэтай старонкі дзейнасці Рыгора Раманавіча, мы многага не далічыліся б у нашай музычнай культуры сёння.

Успамінаю своеасаблівую рысу Рыгора Раманавіча, якую ўведаў на ўласным сваім лёсе і таму магу ўпэўнена пра яе гаварыць.

У 1947 годзе я, яшчэ малады чалавек, дэмабілізаваўшыся з войска, прыйшоў да Рыгора Раманавіча з прапановай: працаваць у калектыве, якім ён кіраваў, піяністам-акампанія-

тарам. Тады ж адчуў я вялікую ўвагу да свайго лёсу, зацікаўленасць з боку Р. Шырмы. З чалавечай спагадлівасцю, прафесійнай увагай ставіўся да мяне ён і тады, калі я ўжо выхатаўся да кампазітарскай дзейнасці, да вучобы ў кансерваторыі. А ў часе вучобы Рыгор Раманавіч пільна сачыў за маімі поспехамі і, што вельмі важна, за выхаваннем. Дыпломнай работай у кансерваторыі быў першы мой буйны твор—кантата для хору, салістаў і аркестра «Ясныя дарогі» на вершы Я. Коласа, П. Труса і М. Танка. Драматургію кантаты спецыяльна для мяне распрацаваў Рыгор Раманавіч, пад ягоным жа кіраўніцтвам кантата прагучала ў канцэртах. Хорам пад кіраўніцтвам Р. Шырмы выконвалася і вялікая колькасць маіх песень. Якая гэта была патрэбная падтрымка для маладога кампазітара! Спагаднасць, зацікаўленасць Рыгора Раманавіча адчуваў не я адзін. Так было, напрыклад, і ў Генрыху Вагнера, чью дыпломную работу, сюіту «Едзем у калгас», таксама выконваў шырмаўскі калектыў.

Гэта было ў яго, як гаворыцца, «у крыві»: Р. Шырму цікавіла ўсё маладое, новае, ён часта рызыкаваў — і творчая рызыка прыносіла свой плён.

...Гартаю выдадзеную гадоў колькі назад кніжку ўспамінаў пра Рыгора Раманавіча Шырму «Песня на ўсё жыццё». Эса, нататкі, артыкулы Максіма Танка, Янкі Брыля, Івана Шамякіна, Клаўдзія Пціцы, многіх і многіх іншых вядомых дзеячаў савецкай культуры, музычнага мастацтва... Перачытваю радкі, якія пісаў для гэтага зборніка. Успамінаю светлы вобраз Рыгора Раманавіча з пачуццём вялікай удзячнасці да цудоўнага чалавека. Майстра, чарадзея музыкі.

Юрый СЕМЯНЯКА,
народны артыст БССР,
кампазітар.

цыянальную біяграфію беларускага народа будзе і энцыклапедычны даведнік «Францыск Скарына і яго час». Хочацца назваць яшчэ адну серыю кніг у падмурак той жа біяграфіі — гэта дакументальна-гістарычныя хронікі «Паміць» па раёнах рэспублікі. Першая такая кніжка па Шумлінскім раёне выйшла пазалетаў. Сёлета выйдзе па Бярозаўскім раёне, у 1988 годзе — па Талачынскім і Ляхавіцкім. Есць планы выпуску кніжак «Паміць» і на наступныя гады пцігодкі.

У размову ўступае намеснік галоўнага рэдактара І. Хаўра-товіч:

— Хочацца звярнуць увагу чытачоў «ЛіМа» на такое унікальнае выданне, як «Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі», якое мы рыхтуем разам з Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. Яно таксама пачынае не мае аналагаў у свеце, хоць вылаецца паводле рашэння ЮНЕСКО, прынятага амаль 20 гадоў таму назад. З заплаваных па Беларусі 7-мі тамоў выйшла 5 — па Брэсцкай, Віцебскай, Гомельскай, Гродзенскай і Магілёўскай абласцях. Сёлета выйдзе том (у 2-х кнігах) пра Мінскую вобласць, а ў наступным — пра горад Мінск.

Трэба адзначыць і такое наштоўнае для навукоўцаў і ўсіх, хто цікавіцца развіццём беларускай культуры, выданне, як зводны каталог «Кніга Беларусі. 1517—1917 гг.». У ім пералічаны і прааналізаваны каля 7,5 тысячы кніг, выпушчаных на Беларусі за 400 гадоў кнігадрукавання ў дарэвалюцыйны час. Гэты каталог выдадзены сумесна з Дзяржаўнай бібліятэкай БССР імя У. І. Леніна.

Да найбольш цікавых выданняў нашага выдавецтва ў бягучай пцігодцы можна аднесці энцыклапедычны даведнік «Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны», «Этнаграфія Беларусі», «Францыск Скарына і яго час», «Маладая сям'я». Энцыклапедычны даведнік «Мінск» ужо

выдаваўся тройчы. Ён стаў папулярным сярод жыхароў горада і яго гасцей. Цяпер выдавецтва рыхтуе аналагічны даведнік пра абласныя цэнтры рэспублікі. Сёлета выйдзе ў свет даведнік пра Брэст, у наступным годзе — пра Віцебск. Па прыродазнаўчай тэматыцы, апрача перавыдання дапрацаванай «Чырвонай кнігі БССР», выдавецтва сумесна з прыродазнаўчымі інстытутамі АН БССР рыхтуе «Зялёную кнігу Беларускай ССР» і іншыя выданні.

Адказны сакратар—намеснік галоўнага рэдактара Я. Малашэвіч прадстаўляе «Энцыклапедыю прыроды Беларусі»:

— Праблемы экалогіі ўсё больш і больш хвалюць чалавека, выходзяць у ранг вядучых сусветных праблем і ўсё больш яскрава выяўляюць сваю непарыўную сувязь з праблемамі сацыялогіі, эканомікі, ідэалогіі, выхавання і духоўнага развіцця чалавека. Далучэнне выдавецтва да справы прапаганды экалагічнай палітыкі КПСС і Савецкай дзяржавы ўвасобілася ў падрыхтоўцы шэрагу энцыклапедычных выданняў прыродаахоўнай тэматыкі. Вядучае сярод іх — 5-томная «Энцыклапедыя прыроды Беларусі», арыгінальнасць і інфармацыйная насычанасць, практычная значнасць і выхаваўчы патэнцыял якой прыцягнулі да сябе ўвагу ЮНЕСКО — Праграмы Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па наваколным асяроддзі. ЮНЕСКО за гэта ўзнагародзіла наша выдавецтва Сярэбраным медалём — другім з трох прусуджэных за ўсе гады савецкім устано-вам.

Зазірнем у навукова-галіновыя рэдакцыі выдавецтва. Першы прыпынак—у рэдакцыі мовы, літаратуры і фальклору. Расказвае загадчык рэдакцыі кандидат філалагічных навук В. Семенякоў:

— Наша рэдакцыя сумесна з рэдакцыяй мастацтва падрыхтавала пцітоўную «Энцыклапедыю літаратуры і мастацтва Беларусі» — першую ў гісторыі Беларусі. Яна — грунтоў-

Афармленне энцыклапедыі і даведнікаў пачынаецца ў рэдакцыі ілюстрацыі і картграфіі. Злева направа — загадчык рэдакцыі А. Хількевіч, старшы навуковы рэдактар А. Палуян, мастацкі рэдактар Н. Андрасюк.

ны навуковы даведнік і ў той жа час крывіца сістэматызаваных ведаў. У больш чым 10 тысячых яе артыкулаў асветлены шматлікія шляхі беларускай літаратуры і мастацтва ад глыбокай старажытнасці да нашых дзён у іх непарыўнай сувязі з творчым працэсам мастацтва народаў СССР і сусветным мастацтвам.

Значнае месца ў энцыклапедыі адведзена біяграфічным артыкулам пра дзеячаў культуры і мастацтва — пісьменнікаў, даследчыкаў, крытыкаў, перакладчыкаў і папулярызатараў літаратуры, мастацтва, архітэктару, кампазітараў, артыстаў, рэжысёраў і інш.

Энцыклапедыя багата ілюстравана — больш за 20 працэнтаў плошчы займаюць арыгінальныя каларовыя і чорна-белыя ўключкі з выявамі твораў мастацтва, фотаздымкі, малюнкi, схемы.

У рэдакцыі філасофіі і права ўвесь клопат сёння—пра энцыклапедычны даведнік «Францыск Скарына і яго час». Загадчык рэдакцыі кандыдат філасофскіх навук С. Кузьмін расказвае пра гэта унікальнае выданне:

— Гэтая персанальная энцыклапедыя на працягу амаль чатырох гадоў рыхтавалася аўтарскім калектывам, у склад якога ўваходзяць вядучыя спецыялісты Беларусі, Украіны, Масквы і Ленінграда. Кніга шырока паказвае не толькі шматбаковую дзейнасць і светапогляд Ф. Скарыны, але дае і грунтоўны аналіз сацыяльна-палітычных і культурных умоў на тэрыторыі Беларусі ў XV—XVI стст., якія вылучылі Скарыну як асветніка і першадрукара. Разнастайна ілюстравана і

па-мастацку аздобленае, гэтак выданне выклікае цікавасць не толькі ў даследчыкаў і вучоных, але і прыцягне ўвагу выкладчыкаў літаратуры і гісторыі, студэнтаў, усіх, хто цікавіцца вытокамі беларускай нацыянальнай культуры.

Слова загадчыку рэдакцыі эканомікі і палітэканоміі, кандыдату эканамічных навук У. Салановічу:

— Мы пачалі серыю энцыклапедычных даведнікаў навукова-прыкладнога характару, якія дапамагаюць у вырашэнні народнагаспадарчых праблем. У 1984 годзе ўпершыню ў айчынай, а паводле сцвярдзэння спецыялістаў — і ў сусветнай, практыцы выйшаў даведнік «Меліярацыя». Галоўная яго мэта — абагульніць дасягненні меліярацыйнай навукі і практыкі, садзейнічаць павышэнню культуры меліярацыйных работ, ахопе прыроды.

Думаецца, што будучы удзячны нам і настаўнікі. У школах зараз уводзіцца курс «Асновы вытворчасці. Азнамяленне з прафесіяй», для чаго вельмі спатрэбіцца наш энцыклапедычны даведнік «2000 прафесій». Дарэчы, Міністэрствам асветы БССР і Дзяржкамтэстам БССР па прафтэхнавуцанні гэты даведнік зацверджаны ў якасці даведчага дапаможніка па прафесійнай арыентацыі.

У гэтай жа серыі ў бліжэйшы час выйдзе энцыклапедычны даведнік «Бульба». Дачыненне да гэтай серыі мае і юбілейны энцыклапедычны даведнік «Іх імёнамі названы...», у якім абагулены вопыт партыйных і савецкіх органаў рэспублікі на такім важным участку ідэалагічнай работы, як увекавечанне памяці людзей. Гэта своеасабліва Кніга Памяці, у якой будуць змешчаны артыкулы (большасць з партрэтамі) пра тых, чые імёны ў БССР увекавечаны ў назвах населеных пунктаў, прадпрыемстваў, калгасаў, саўгасаў, плошчаў, вуліц і г. д. Выйдзе даведнік да 70-годдзя Савецкай улады.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Як паведамлялася, 13—14 студзеня праходзіў VIII з'езд БТА. Вядучыя майстры тэатра рэспублікі прааналізавалі стан сучаснага беларускага сцэнічнага мастацтва і вырашылі заснаваць Саюз тэатральных дзеячаў БССР.

Два дні доўжылася творчая дыскусія, дэлегаты з'езда абменьваліся думкамі па шырокім коле праблем, імкнуліся да завастрэння гаворкі...

Сёння ў сціслых рамках газетнай справаздачы мы паспрабуем з большага перадаць атмосферу, якая панавала на творчым форуме дзеячаў тэатра.

З'ЕЗД скліканы ў надзвычай адказны час, калі ў грамадстве адбываюцца глыбокія сацыяльна-эканамічныя пераўтварэнні, ідзе рэвалюцыйны працэс сапраўднай дэмакратызацыі ўсяго нашага жыцця, адначасна дакладчык, старшыня прэзідыума праўлення БТА народны артыст БССР М. Яроменка. Партыя паслядоўна і мэтанакіравана праводзіць стратэгію перабудовы, распрацаваную XXVII з'ездам. Як ніколі раней — больш прадметна і востра — мы ўсведамляем, якія няпростыя задачы паўсталі перад работнікамі тэатра і як важна вырашаць іх паспяхова. Галоўны рубаж перабудовы — у розумах і сэрцах людзей, у тым, што так ёміста называецца «чалавечым фактарам». Без актыўнага ўдзелу літаратуры і мастацтва, без высокай духоўнай культуры пачынаюцца працэсы фарміравання стваральнай асобы немагчыма.

За мінулае пяцігоддзе беларускі тэатр дасягнуў пэўных поспехаў. Да несумненнага дасягнення можна аднесці пастаноўку ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы спектакля «Радавыя» А. Дударова, адзначанага Дзяржаўнай прэміяй

рэспублікі, вельмі нямногія можна далучыць да ліку бясспрэчных удач. Пераважная ж большасць пастацовак не выклікала ў грамадскасці прыкметнай цікавасці, а цэлы шэраг твораў сур'ёзна крытыкаваўся спецыялістамі.

Вядома, наіўна меркаваць, што кожны спектакль зробіцца мастацкім адкрыццём. У кожнага мастака ёсць права на рызыку, а, значыць, і на няўдачу. Але, на думку дакладчыка, не выдаткамі творчага пошуку тлумачыцца пасрэдны ўзровень многіх тэатральных работ. На жаль, стваральнікі спектакляў часта бяруцца за працу без ведання жыцця і праўды.

Нават тэматычна збалансаваная афіша — не панацея ад няўдач. Напрыклад, гісторыка-рэвалюцыйная і «палітычная» праблематыка, якую тэатрам настойліва рэкамендавалі, маецца ў бягучым рэпертуары большасці калектываў. Адначасна ёсць хоць адзін спектакль, які мы можам назваць мастацкім адкрыццём, альбо проста творчай удачай?

Надзвычай важна сёння ўсвядоміць, што сучаснаму глядачу цікава не тэма сама па сабе, а сучасны канфлікт, аголены па-бытаўскаму ці прыхаваны за буднямі, як у «Вампілава».

Дакладчык адзначыў, што на-ранейшаму востра стаіць праблема кантактаў нацыянальных драматургі і тэатра. Апошнім часам яна вельмі гора абамяркоўваецца, робяцца спробы прааналізаваць становішча, наладзіць плённае супрацоўніцтва паміж пісьменнікамі і тэатральнымі творцамі. Так узнікла ідэя стварыць на базе маладой купалаўскага тэатра лабараторыю маладога драматурга. Але мінуў час, пачала дзейнічаць малая сцэна, на ёй утульна пачуваюцца пераважаюць замежных п'есаў, а маладыя драматургі так і не маюць магчымасцей для творчых зносін з тэатрам. Між тым, выдаткі ад гэтага нясе ўсё тэатральнае мастацтва рэспублікі.

Першы фестываль нацыянальнай драматургі, які адбыўся мінулай вясной у Віцебску, паказаў, наколькі заніжаны ідэйна-мастацкія крытэрыі тэатраў у ацэнцы ўласных спектакляў. Гэткі ж настрой апанаваў і журы, і аргкамітэт фестывалю. Будзем шчырымі, прэміі і ўзнагароды асобным спектаклям, п'есам і выканаўцам былі ўручаны авансам.

Тэатр 80-ых гадоў найперш адметны павышэннем цікавасці да спектакляў, у якіх галоўная творчая нагрузка прыпадае на акцёра — ярка выяўленую творчую індывідуальнасць. Мы ўжо стаміліся ад ідэі доўгіх, дзе ўсё падпарадкавана рэжысёрскай канцэпцыі, волі пастаноўшчыка, дзе акцёр — усяго толькі матэрыял для ўвасаблення рэжысёрскай ідэі. Нярэдка ў такіх пастаноўках нават сур'ёзна абгагульнены, складаная сцэнічная мова не ратуе аўтарскую задуму ад абьяквасці гледача, якому ўсё робіцца зразумелым з першых жа хвілін.

Рэжысёр — прафесія дэфіцытная, добры рэжысёр — унікальная. Усе мы адчуваем гэта. У рэспубліцы шэсць рэжысёрскіх вакансій, прычым, няма галоўных у абодвух музычных тэатрах. Без рэальных перспектыв прыпытка ў калектывы працуюць многія пастаноўшчыкі. Па-ранейшаму пастаянна змяняюцца рэжысёрскія кадры ў абласных тэатрах. У Гомелі, напрыклад, за апошнія тры гады — чацвёрты галоўны. Дзе

«жыцця чалавечага духу» — знешнія прыкметы і аксесуары часу. Ці ж дзіўна, што такія спектаклі ідуць пры паўпустых залах, альбо запоўненых з данамогай розных хітрыкаў з арсеналу Астана Бендэра.

Сёння ў тэатра ёсць адзінае выйсце — стварэнне сапраўды высокамастацкіх твораў. Інакш тэатр не ўратуе ні выпадковы камандзіраваныя, ні салдаты бліжэйшага гарнізона.

М. Яроменка выказаў упэўненасць, што ў жывым, творчым, па-грамадзянску сталым сцэнічным калектыве ніколі не абмяжуюцца вузкім рэпертуарным дыяпазонам, выбарам п'есаў прычыне «насаваці». У той жа час там, дзе няма сапраўднай творчай атмасферы,

ужо тут думаць пра адзінства творчай платформы, запомніць бы адзін аднаго па іменах...

Здольнасць самому ставіць спектаклі не робіць рэжысёра пасля прызначэння галоўным па сутнасці. Лідэр, выхаванец, пастаноўшчык, бацька родны, — кім толькі не павінен ён быць! А ён — не ў стане, прырода не дала, і ў інстытуце не вучылі. Дый хіба можна гэтаму навучыць? Вось і ўсталёўваецца нярэдка ў тэатрах такая маральна-псіхалагічная атмасфера, калі руйнуюцца этычныя нормы, узнікае групаўшчына і галоўны ёраг — заіздрасць. Некалькі кіраўнікі ствараюць сабе тое асяроддзе, у якім квітнеюць крывадушнасць, прэтасаванства, угодніцтва. Вынік — хлусня ў прафесіі, хлусня ў жыцці.

Аналізуючы застойныя з'явы ў тэатральным жыцці, М. Яро-

менка сказаў, што яны абумоўлены як прафесійна-творчымі праблемамі, так і састарэлымі формамі метадаў кіраўніцтва, недасканаласцю сістэмы эканамічнага забеспячэння. На тэатральнай практыцы не маглі не адбіцца параднасць, паблаглівасць да недахопаў, адсутнасць неабходнай галоснасці, якія існавалі ў нас. Дробязная ведамасная апека тэатра, залежнасць з'яўлення той ці іншай п'есы, спектакля ад думкі нярэдка некомпетэнтнага чыноўніка выялі і вядуць да адчування ад кіравання ўласнымі працэсамі, ад належнай адказнасці, спаралжаюць у творчым калектыве чыпанананананне, кан'юктурчыню.

XXVII з'езд даў адназначную ацэнку негатыўным з'явам у жыцці нашага грамадства. Ён асудзіў «рэшткавы прышчып» падыходу да культуры і сфармуляваў галоўныя напрамкі культурнай палітыкі. Вяртанне чалавечы, у тым ліку і творчаму работніку, дзеячу тэатра, пачуцця гаспадара ў адносінах да сваёй справы — адзін з найважнейшых элементаў перабудовы.

У новых умовах, адначасна дакладчык, вельмі ўвага надаецца стварэнню вакол тэатра патрабавальнай грамадскай думкі. Выразнікам такой думкі павінна выступаць крытыка. Сёння гаворна павінна ісці пра якасна новы ўзровень нашай тэатральнай крытыкі, пра яе ідэйную і метадалагічную ўзброенасць, навуковы патэнцыял, мабільнасць, літаратурную аснашчанасць. На жаль, пакуль што дзяложа з чытачом-гледачом не адбываецца, ідзе фантаграфаванне тэатральнага працэсу — ад спектакля да спектакля, ад сезона да сезона. Такая нарпатлівая збірльніцкая праца, безумоўна,

надзвычай нарысна і патрэбна. Але сёння, калі тэатр разглядаецца ў якасці своеасаблівай мадэлі грамадства, лабараторыі, дзе на трываласць выпрабавуюцца розныя сацыяльныя структуры, вывучаюцца маральныя параметры нашага сучасніка, — як сёння важны, жыццёва неабходны голас крытыка-публіцыста, яго востры позірк, пачуццё часу!

У дзейнасці газет і часопісаў хацелася б сістэмнасці, дакладнага выбару галоўных напрамкаў работы, вызначэння — на аснове адкрытага і шырокага, вольнага ад кан'юктурны абмену думкамі — пазіцыі друкаванага органа па той ці іншай тэатральнай з'яве. Пазіцыі, якую трэба паслядоўна адстоіваць.

На заканчэнне М. Яроменка сказаў, што ўсведамленне выключнай ролі культуры і мастацтва ў забеспячэнні і развіцці пазітыўных працэсаў, якія ідуць у нашым грамадстве, вылучыла на парадак дня неабходнасць арганізацыі такога творчага аб'яднання, такой структуры, якая была б наадрэзана правам і адказнасцю кіраваць тэатральным працэсам нароўні з органамі культуры, — і прапанаваў заснаваць Саюз тэатральных дзеячаў Беларусі.

ТВОРЧУЮ дыскусію на з'ездзе распачаў народны артыст СССР Р. Янкоўскі. Ён падтрымаў прапанову дакладчыка, адзначыўшы, што БТА шмат зрабіла для кожнага творчага работніка, для тэатра ў цэлым, аднак яно не мела рэальных магчымасцей і паўнамоцтваў актыўна ўплываць на тэатральны працэс.

Усё ў нас, працягваючы прамоўца, нібыта няблага: спектаклі выпускаем, прэміі атрымліваем, працаваць імкнемся сумленна... Але ці не закалыхала нас гэтая знешняя добрапрыстойнасць? Пашумім, бывае, панервуемся пасля здачы, пасля інспекцыйнага візіту ў тэатр вышэйшага начальства — і зноў ціха, спакойна. Звыкла выпускаем спектаклі-паўфабрыкаты, гонім вал — па колькасці пастацовак, сыграных спектакляў, гледачоў, прычым цыркуляры з забаронай тых ці іншых твораў, указанні, якую п'есу і да якой даты ставіць, які герой патрэбны, а які не...

Тэатр імкнецца да сапраўднай, жыццёвай праўды, а яго спрабавалі прывучыць да сацыялізацыі, да таго, што лозунг лепш за праўду, што праўду лепш разумець у сценах міністэрстваў, а не ў мастацкіх калектывах. Нас прывучалі да перастрахоўні, грама-

дзянскай і мастаноўскай пасіўнасці — і вось ужо гучаць галасы, што тэатр у крызісе, усё ў ім непэсна. А тэатр — змагаўся. Я ўпэўнены, што калектывы, якія змагаліся, захавалі сумленне і выстаялі, сёння ад сутыкнення з жыццём абавязкова створылі сапраўдны мастацкі творы, бо тое, што стрымлівала, трэба думаць, адышло ў нябыт. Але тым тэатрам, якія прывычаліся да становішча, цяпер будзе нялёгка, да-

(Працяг на стар. 13—14).

ТЭАТР І ЧАС

З VIII з'езда Беларускага тэатральнага аб'яднання

Марыя ЗАХАРЭВІЧ і Наталля ГАЙДА.

Тадэвуш КОКШЧЫС і Міхаіл ПТАШУК.

СССР за 1985 год. Пасляхова прайшлі гастролі беларускага балета ў Іспаніі, Партугаліі і Грэцыі, калектыву Дзяржаўнага тэатра лялек у Францыі. Змястоўныя былі творчыя справаздачы ў Маскве Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР і Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа. Лаўрэатам фестывалю маладзёжных спектакляў у Тбілісі стаў калектыву Рускага тэатра БССР імя М. Горькага, а Мазырскі народны тэатр атрымаў галоўны прыз на міжрэспубліканскім фестывалі «Рампа дружны-86».

У рэспубліцы нарадзіўся Маладзёжны тэатр, створаны тэатр лялек у Віцебску, малую сцэну адкрылі купалаўцы, выйшла ў свет фундаментальная трохтомная «Гісторыя беларускага тэатра».

Падзеі значных і прыемных у тэатральным жыцці адбылося нямала. І ўсё ж не так многа, як хацелася б. А ў ліку ўдзельнікаў і пераможцаў прадстаўнічых аглядаў і конкурсаў мільгалі амаль адны і тыя ж імяны і назвы.

З 350 спектакляў, пастаўленых за пяцігоддзе ў тэатрах

Я. БРЫЛЬ. Сёння і памяць. Апаўдданні, мініяцюры, эсэ. Аўтарызаваны пераклад з беларускай. М. «Советский писатель», 1986. Проза Яні Брыля, якая вызначаецца тонкім лірызмам, глыбокім псіхалагічным пранікненнем у характары герою, значнасцю асэнсавання жыцця, заўсёды прыцягвае чытацкую ўвагу. Ягоная кніга «Сёння і памяць», у якую ўвайшлі апаўдданні, мініяцюры і эсэ, напісаныя ў апошні час, не так даўно выйшла на беларускай мове. А цяпер яна выпушчана ў перакладзе на рускую. Творы пералалі І. Сяргеява, Г. Папоў, В. Тарас і Н. Кіслік.

А. КАПУСЦІН. Гудок даўняга поезда. Аповесці, апаўдданні. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1986. Змест кнігі сілалі лепшыя творы Аляксандра Капусціна, напісаныя амаль за сорок гадоў творчай працы. Асноўнае месца ў аднагоміну займаюць аповесці «Снажу праўду» і «Зорна за свеціцца ярчай», у якіх аўтар малюе вобразы тых, хто стаіць на ахове правапарадку і сацыялістычнай законнасці.

Тэматыка апаўдданняў — розная. Письменніца цікавіць маральна-этычныя праблемы («Сталетнік», «Белае медведзяна», «Пах жыцця»), расказвае ён пра ветэранаў вайны і працы (цыкл «Дзядзька з ордэнамі планкамі»). І, вядома ж, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны А. Капусцін не абыходзіць тэмы ўсенароднай барацьбы з фашызмам («Бомба», «Дондж», «Міцькава пісьмо», «Два словы папольску» і іншыя апаўдданні).

А. ЯРОХІН, Б. ЗУБКОЎСКІ. Героімі не нараджаліся. Дакументальная аповесць. Для сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту. Мн., «Юнацтва», 1986.

Дакументальная аповесць Анатоля Ярохіна і Браніслава Зубкоўскага «Героімі не нараджаліся» — яна выйшла ў серыі «Слава твая, Радзіма!» — расказвае пра наротнае, але яркае жыццё Мікалая Чэпіна, які герайна загінуў у Афганістане, выконваючы інтэрнацыянальны абавязак, і пасмротна быў удастоены звання Героя Саветаў Саюза.

ВУНДЭРКІНДЫ 3 ПЯЛЁНАК

Медыкі і педагогі спрачаюцца, высвятляюць — з якога ўзросту: з шасці ці пяці трэба пасылаць дзяцей у школу, а амерыканка Глорыя Кліфард пачала навучаць свайго сына грамаце, калі яму ледзь споўнілася чатыры... месяцы! Яна прымацоўвала на розныя рэчы ліст паперы, дзе буйнымі літарамі былі напісаны словы, якімі называліся гэтыя рэчы. Ужо праз паўгода малое, зірнуўшы на слова, беспамылкова наказвала на адпаведны прадмет. Свой метады Глорыя Кліфард правярыла на некалькіх немаўлятах ва ўзросце ад чатырох да пяці месяцаў. Усе яны, па

та, інжынер-будаўнік. — Мы з жонкай рашылі: калі ў яго прападзе цікавасць або ён пачне стамляцца ад гэтых заняткаў, хай кідае, прымушаць не будзем».

Цяпер актыўны запас англійскіх слоў у Дзімы — паўтары тысячы, пасіўны — дзве з паловай тысячы.

ТАСС падало інфармацыю, і, мабыць, усе газеты краіны, а то і за мяжой апублікавалі як сенсацыю пра сёлетняга юнака студэнта, 12-гадовага бакінскага школьніка-медаліста Косцю Славіна, які паступіў на першы курс Азербайджанскага медінстытута. У школе ён вучыўся з пяці год. Маці, Франгіз Мірзоеўна, лічыць, што Косцю звычайны хлопчык. Педагогі і медыкі адзначаюць рэдкас

Ці не занадта мы перабіраем меры, вымагаючы так званай псіхалагічнай праўды ў маленькіх нявольнікаў мастацтва, паводзіны і перажыванні якіх вымяраем уяўленнямі і эгаізмам дарослых?

А яшчэ ж ёсць і другая, значна большая катэгорыя ішчаслівых нявольнікаў сярод нашых дзяцей, якіх мы, дарослыя, па сваім эгаістычным праве выбіраем для пышных урачыстасцей, парадаў, свят і падзей. Гэта так званыя павіншавальнікі, вітальшчыкі і рапартавальшчыкі. Тое, што для многіх з іх гэтыя абавязкі зрабіліся звычайнымі, адпрацаванымі, адштампаванымі, добра відаць па іх, не ўласцівай дзеям, самаўпэўненасці, самалюбаванні, адчуванні перавагі не толькі над сваімі аднагодкамі

музыканта, акцёра ў апошні час становіцца ўсё болей прыкметнай.

Нядаўна я быў сведкам, як у дні навагодніх канікулаў маладыя мамы і бабкі, яшчэ ў поўнай сіле, з дзецьмі дзетсадаўскага і малодшага ўзросту літаральна прыступам бралі кінастудыю «Беларусьфільм». Аблога доўжылася цэлы тыдзень. Чаго ж дамагаліся ўдзельнікі штурму? Справа ў тым, што рэжысёр, які ўзяўся ставіць дзіцячы фільм, каб не рабіць сабе лішняга клопату — хадзіць, ездзіць, шукаць «артыстаў», кінуў ключ паўтарамільённаму гораду праз газету «Вячэрні Мінск»: вядзіце, нясіце дзяцей ваших!

Што рабілася на студыі — не цяжка сабе ўявіць. Прагнасць славы завалодала дарослымі настолькі, што яны нават заблыталіся, каго ўцягваюць у гэтую азартную гульню.

Чырвоныя, распараныя ў сваіх раскошных шубах і дублёнках, задыхаючыся ад недахопу паветра ў вестыбулях і калідорах, кожная, моцна трымаючы за руку свайго «кандыдата», ужо зусім асалавелага, знясіленага, анікому не саступаючы, — стаялі да пераможнага канца!

Права на выйгрыш тут дамагаліся з не меншай упартасцю і самаадданасцю, чым калі прыстройвалі гэтых жа дзетак у музычныя школы, у школы фігурнага катання, у школы з англійскай або з французскай мовамі, абы толькі не ў звычайную, нармальную, працоўную школу!

ПЕРШЫ ВЕРШ

Малая дзяўчынка склала лёгка, радасна, без усякіх творчых пакут свой першы верш — чатыры радкі з чатырох слоў і ўсе зарыфмаваныя:

Кашку
варыць,
Машку
карміць.

Па сваёй непасрэднасці і натуральнасці — геніяльна! Я куды ў большым захваленні ад чатырохрадкоўя Машкі, якой год і пяць месяцаў, чым ад васьмігадовай паэтэсы з Ялты, вершы якой з прадмовай вядомых літаратараў друкуюцца ў многіх газетах і часопісах, паспелі ўжо выйсці кніжкамі ў нас і за мяжой. Юную паэтэсу паказвалі ўсёй краіне па тэлебачанні. Да яе табунамі вядзюць цікаўных разявак. Вакол дзяўчыны, як вакол незвычайнага дзіва, утварылася атмасфера ледзь не ўсеагульнага ажыятажу. Яе возіць з вядомымі паэтамі на выступленні, паказвалі ў тэлестудыі Астанкіна. Усеагульная фірма грамплацінак запісала больш за пяцьдзят вершаў у выкананні самой дзяўчыны. Так і хочацца закрычаць на ўвесь голас: што вы робіце? Даўно ж вядома, што амаль кожнае дзіця ў такім узросце — геніяльнае. Яшчэ не маючы ўласнага ні жыццёвага, ні душэўнага вопыту, яно ўжо здольна імітаваць думкі і пачуцці дарослых, а ў слоўнай творчасці пераймаць нават дакладную рытмічную і сінтаксічную вершаваную структуру.

У гэтым не цяжка пераканацца, слухаючы, як яна чытае, ужо выбраўшы сабе куміраў для пераймання. Свайго, натуральнага, уласцівага ўзросту, самоу, нарэшце, маленства, нічога няма.

Бяда, ой бяда, калі да так званага вундэркінізму адразу ж прымяваецца сенсацыйнасць і такое сентыментальна-чулівае мецэнацтва. Якім усё гэта цяжарам кладзецца на кволяны плечыкі падчас, можа, і сапраўднага таленту!

Васіль ВІТКА

АСЦЯРОЖНА: ДЗЕЦІ

яе сцвярджэнні, аказаліся здольнымі вучнямі. Шкада толькі, што правярыць іх поспехі — як яны чытаюць — немагчыма, бо гаварыць яны яшчэ не ўмеюць.

Усё часцей і часцей ва ўсім свеце паяўляюцца адкрыцці, эксперыменты, назіранні, вывады амаль сенсацыйныя — дзіця ледзь не з першага дня нараджэння валодае магчымасцю, пра якія мы нават не маглі думаць, не здагадаліся раней: з чатырох-пяці месяцаў яно ўжо трымаецца на вадзе, плавае — не раз паказвалі па тэлебачанні; заходнегерманскі часопіс «Штэрн» наведвае пра рэкардсмена з соскай, якога бацька паставіў на водныя лыжы!

Мяркуючы па фатаграфіі, выпрабаванне прайшло пераможна, быў пабіты ранейшы рэкорд. Не лішняй будзе падрабязнасць, што пераўзыхла 9-месячнага амерыканца немка ва ўзросце 8 месяцаў і 10 дзён! Крыў бог, калі пагоня за рэкордамі на гэтым не скончыцца, а дойдзе да таго, што на водныя лыжы пачнуць ставіць дзяцей, якія яшчэ і стаяць не могуць — дадумуюцца, удасканаліць тэхніку спаборніцтва за рэкорды, за сусветнае першынство, бізнес і славу! Так дзеці могуць стаць, ды ўжо, як бачыць, становяцца ахвярамі ажыятажу, сенсацый. Да навуковых даследаванняў, фізіялагічных, псіхалагічных і педагогічных прагнозаў адразу ж прылучыліся спекуляцыйныя намеры і прагматычныя разлікі.

Яшчэ адзін канкрэтны доказ лінгвістычных магчымасцей у дзіцячым узросце: Дзіма Ванікаў, вучань нарыльскай школы № 1, скончыўшы 3 клас, далучыўся да выпускнікоў, якія здавалі экзамены па англійскай мове ў аб'ёме ўсёй школьнай праграмы за дзесяць год навучання і здаў на «добра». Дзіма ніякі не вундэркінд, звычайны ў сваім узросце: любіць гуляць у хакей, у шахматы, шмат чытае, прачытаў ужо сем тамоў «Дзіцячай энцыклапедыі».

«Англійскую мову ён пачаў вывучаць з чатырох год, як толькі навучыўся чытаць па руску, — расказвае Дзімаў та-

спалучэнне памяці з цікаўнасцю і ўсёдлівасцю. Хлопчык, рашыўшы стаць доктарам, змалку цікавіўся спецыяльнай літаратурай. Калі яго аднагодкі перайшлі ў трэці клас, яго настольнай кнігай была «Малекулярная генетыка». Цяпер вывучае японскую мову.

Згадзіўшыся з фактам магчымасці паступаць і вучыцца ў ВНУ 12-гадовым студэнтам, тым болей, што такія прыклады не адзінаковыя, відаць, неабходна, перш за ўсё, падумаць, а як жа яму, 12-гадоваму, будзе ў асяроддзі людзей дарослых? А як яму пры сучаснай інфантальнасці пасля заканчэння навучання ў 16—17 год ісці на самастойную работу па спецыяльнасці?

НЯВОЛЬНІКІ ЭГАІЗМУ

Усё болей у нашым кіно набірае сілы чуліва-спекуляцыйная тэндэнцыя выводзіць на экран дзяцей. Чым меншы ўзрост, тым большы эффект уздзеяння на глядача: ах, як іграе, як іграе — сапраўдны артыст!

Сцэнарысты і рэжысёры ўцягваюць дзяцей падчас у самыя складаныя псіхалагічныя дачыненні паміж дарослымі, у драматычныя і нават трагічныя падзеі сюжэта, вымушаючы, вымуштроўваючы, выдрэсіроўваючы іх плакаць, рыдаць, калаціцца ад страху, нема крычаць і г. д.

Што ж гэта — мастацтва ці маральная жорсткасць да чулай, наіўна-даверлівай дзіцячай душы, якую, няхай сабе адну-адзіную з мільёнаў, мы шукаем, выбіраем у якасці ахвяры, жывой ахвяры на алтар мастацтва, каб тыя ж мільёны, глядзячы, як на іх вачах мучаюць, гвалтуюць кволае стварэнне, па-дурацкому захапаліся, а то і зайздросцілі: вось, маўляў, ішчасліўчык, будучая зорка! Што ж, ёсць лічаныя прыклады, як некаторыя з пялёнак трапілі ў слаўтасці, але ж большасці ніхто не гарантуе зорнага лёсу, а вось што многім дзеткам надоўга траўміруеца жыццё, нармальныя адносіны з дарослымі, дома, у школе, у асяроддзі сваіх сяброў — факт відавочны.

Дзіва што, увайшоўшы ў смак выключнасці ролі, калі пры з'яўленні іх, прадстаўнікоў высокай місіі, на ногі падумаецца ўся зала і аваяцыямі сустракае іх, як незвычайных герояў-пераможцаў, цяжка не паверыць у сваю выключнасць.

Але гэта толькі для нявольнага навідка. Чым болей набываецца вопыт, тым цявразей «кадравы» спецыяліст-павіншавальнік узбагачаецца ісцінамі, для спасніжэння якіх вялікіх намаганняў не трэба: галоўнае — голасна, упэўнена, прыгожа рапартаваць. Пра што, пра якія дасягненні — не твой клопат. Дзеля гэтага ёсць дарослыя «спецыялісты», што складаюць рапарты нават у верхах. Дарослыя дзядзі і цёці нават могуць дазволіць сабе і такую магчымасць, паколькі вуснамі дзіцяці «глаголет істина», пры дапамозе дзяцей звесці паміж сабой ведамасныя, службовыя рахункі, «крытыкнучы» дзядзю, якія правінаваціліся ў нечым перад іншымі, вышэйстаячымі дзядзямі або цёцамі, і гэта заўсёды выклікае захваленне аўдыторыі: во даюць дзеці, «глаголет істина»!

Так дзіця становіцца не толькі забаўкай, а падчас і даволі незайздросным сродкам у нашых руках. У дзідзеным выпадку яму не лезуць у душу рэжысёры, не патрабуюць ад яго слёз, разлічаных на расчульванне публікі, але не менш небяспечныя і цырымоніі, што дамагаюцца ад яго вясельі і пацяшальнасць нас забавамі, якія мы самі прыдумалі дзеля ўласнага задавальнення.

У дзяржаўных маштабах мы пільна ахоўваем дзяцей ад фізічнай эксплуатацыі. Болей чуйна і пранікліва трэба змагацца супраць эксплуатацыі дзіцячай душэўнай даверлівасці нам, неразумным бацькам і выхавальцамі.

КОНКУРС КІНАЗОРАК

Легкадумнасць уяўлення аб прэстыжнасці далучэння дзяцей ужо з самага малку да выбару прафесіі паэта, мастака,

Крытычная думка, то задзірыста, то асырожна даказваючы свае права ўплываць на літаратурны працэс, тым не менш абыходзіць увагай літаратуру для дзяцей. Варта пагартач хача б і леташнія падшыўкі нашых газет і часопісаў, каб упэўніцца ў гэтым. Наўрад ці такое маўчанне на карысць самой крытыкі, і ўжо ж, вядома, не на карысць дзіцячай літаратуры.

Больш за дваццаць гадоў назад, у чэрвені 1965 года, «Літаратура і мастацтва» распачала на сваіх старонках вялікую дыскусію аб стане літаратуры, адрасаванай дзецям. У ходзе гаворкі было змешчана інтэрв'ю з Янкам Маўрам, які, між іншым, сказаў: «Дзякуй богу... што дажыў я да такога часу, калі літаратуры для дзяцей удзяляюць такую ўвагу — нават наладжваюць спецыяльную дыскусію... Хача, шчыра кажучы, лепш было б, каб гаворка аб літаратуры для дзяцей вялася заўсёды, а не толькі ў часе дыскусіі».

Як бачым, і дваццаць гадоў назад дзіцячую літаратуру, на словах вядомага пісьменніка, не дужа пеціла сваёй увагай крытыка. Дарэчы, пагартайшы «ЛіМ» таго часу, прыходзіць да сумнай высновы, што аналіты і рэцэнзіі на дзіцячыя кніжкі тады змяшчаліся значна часцей, чым зараз.

Адзначаючы пэўныя здабыткі ў паэзіі для юных чытачоў (слухачоў), удзельнікі дыску-

сіі разам з тым гаварылі і пра тое, што ў ёй «засілле пейзажаў, рытмічна аднастайнасць і яўна недастатковая колькасць сатырычных і гумарыстычных вершаў», «схематызм, прамалінейнасць» (Э. Гурэвіч), «аднастайнасць паэтычнай формы, шаблоннасць ма-

стараецца пранікнуць у дзіцячы свет, зразумець яго клопаты і праблемы. Паэт імкнецца весці размову з чытачом на роўных, многія творы напісаны ад першай асобы, быццам самі дзеці апавядаюць. І ўсё ж: калі б аўтар болей думаў пра сваіх маленькіх чытачоў, то

мядзведзь, бо:
Дзік не прынясе бяды:
Дзіку б толькі жалуды.
І мядзведзь не кіне ў рот(?)
Вельмі ласы ён на мёд.
Нарэшце мы даведваемся, што на паянкі скокнуў заяц.
Ахаліў хлапца адчай,
Бо галоўка і качан,
Як дзве кропелькі вады:
— Ну, чакай цяпер бяды!

травінкі летам, а зімой — сняжынкі. Рассыпаюцца над светам росныя іскрынкі... Родны кут люблю ўсім сэрцам, ён — мая радзіма», далучыў іх да тых праблем, якія зараз хваляюць усё чалавецтва («Не маю хмару злую, што плыве над нівай. Я жыццё сваё маюю фарбаю шчаслівай»), выхаваш любоў да працы («Мы з кожнага коласа дбайна бярэм жменьы зерне»). Праўда, больш цікавымі атрымаліся тыя вершы, у якіх паэт і сур'езны, і «дарослыя» тэмы раскрывае праз вобразы, адпаведныя дзіцячаму светаўспрыманню. Напэўна, верш «Слаўны горад Сан-Мурашка», у якім аўтар расказаў пра тое, як бяскрыўдныя праціўныя мурашы абаранялі свой горад ад жукоў, хутчэй спадабаецца малым, чым вершы «Нашым дзідам» і «Я малюю», хоць і важныя па тэме, але пазбаўленыя свежасці і фантазіі.

**Малюваць я сцяг умю
Над зямным прасцягам,
Бо Радзіма ўся квітнее
Пад чырвоным сцягам,**

гучыць, згадзіся, дэкламацыйна. Напэўна, цяжкавата будучы успрымацца дашкольнікам радкі накіталі: «Свет усё збаўлялі — знаём — ад крывавай, злой чумы», альбо «І з вайны сарваўшы каску».

У вершы «Кнюпа» сустракаем: «Мае злосьце на карадаў, што пілююць дрэвы, на жукоў на дармаедаў...» Няўжо і сапраўды такі разумны сабакча? Далей пра таго ж сабакчу сказана, што ён лае «І на злодзеяў, якія свет самоцяць белы...». Дарэчы, слова «сабакча» ў гэтым вершы П. Прыходзька ўжывае ў жаночым родзе, што супярэчыць правілам граматыкі.

Няўдала пачынаецца верш «Лясны манцёр»: «Бор навіў на птушак жах: сапсаваўся

Алесь БАДАК КАЛІ ЗАНІЖАНЫ КРЫТЭРЫ...

стацкіх сродкаў, вузкасць тэматыкі» (І. Муравейка), «зартыфаваная канстатацыя агульнавядомага» (У. Жыжэнка). Бачачы прычыны гэтых недахопаў у заніжэнні крытэрыяў, у тым, што мала цікавіцца дзіцячай літаратурай наша крытыка, пісьменнікі, крытыкі і проста чытачы газеты, людзі самых розных узростаў і прафесій сыходзілі ў сваіх выступленнях на тым, што творы неабходна друкаваць, толькі прапусціўшы іх «праз фільтр патрабавальнасці» (С. Марчанка).

Што ж вызначае воблік нашай сённяшняй паэзіі, адрасаванай самым маленькім?

Давайце пачытаем кніжкі, якія выпусціла нядаўна выдавецтва «Юнацтва»: «Залаты вулей» Міколы Янчанкі, «Сцяблінку» Пятра Прыходзькі, «Незвычайны карагод» Ніны Галіноўскай, «Салодкі ля-дзях» Міколы Маляўкі, «Чмялёву гушкалку» Пятра Сушко і «Зорачкі ясныя» Сяргея Новіка-Пеюна.

У сваіх вершах М. Янчанка

відаць, не спяшаўся б здаваць рукапіс кніжкі ў выдавецтва. Інакш як растлумачыць, што побач з цікавымі творамі «Кот Максім», «Пра Шпачка і Варону» там аказаліся і неабавязковыя, у прыватнасці: «Па чарніцы», «Кошык радасці», «Арэхі», «Каравай».

**Мы слягоня васількі
У полі не збіраем.
Падбіраем каласкі —
Промні падбіраем.**

**Пройдзем поле з краю ў край,
Каласкі падымем,
Свой пшанічны каравай
Паднясім Радзіме.**

(«Каравай»)

Няхай даруе М. Янчанка, але нешта падобнае друкуюць у «Піянеры Беларусі» і «Бярозцы» школьнікі. Прастата, даходлівасць — яшчэ не сведчанне якасці дзіцячага твора, актуальнасць тэмы — гэтаксама.

**Затрашчала ў лесе штось.
Напалохаўся Савось
І сабе жадае сам:
— Хай бы то была ліса.
Я не певень, і мяне
Ліса, пэўна, не кірае.**

— так пачынаецца верш «Палахлівы Савось». Далей хлопчык жадае, каб то быў дзік альбо

выходзіць у свет прыблізна дзесяць кніжак казак у год, то ў нас — добра калі адна. У той жа Літве разам з А. Лёбітэ, Э. Легутэ, О. Сурвілайтэ, В. Гедра, В. Жылінскайтэ, В. Пятквічусам да казачнага жанру звярталіся і звяртаюцца такія шырока вядомыя пісьменнікі, як П. Авіжус, М. Слуцкіс, К. Сая. Гэта сведчыць пра ўвагу сур'езных «дарослых» пісьменнікаў да

чымы пісьменнікамі ў кожнай літаратуры нямаю і такіх, якія лічаць дзіцячую літаратуру літаратурай другога, ніжэйшага, гатунку і ператвараюць яе ў звычайную халтуру. Таму, акрамя прыходу ў казачны жанр маладых аўтараў, зараз шмат карысці для развіцця літаратуры прынес бы зварот да казкі сталых пісьменнікаў, якія, нарэшце, паглыблілі б яе нацыя-

Развярнуўся ён ды і піхнуў кошку нагой.

— Апісі! Апісі, гадасць такая!

Ну вось. А мядзведзь гэта табе не кошка. І я табе даваць мядзведзю выспятка ніколі не раю.

Пакрыўдзіўся Мішка. Згроб чорта ў ахалак, сцягнуў з пры-

цымных мясцін. Але ў лепшых казках — «Песня жаўрука», «Чаму бярозка плача», «Акуляры і кіёк» — аўтар стварыў цікавыя запамінальныя вобразы.

Па форме, манеры выкладу, героях і змесце казкі А. Дударова далёкія ад адназначна-спрошчанага пераймання фальклору. У казцы «Нахабнік» заяц тэрарызуе цёмнага барсука Пшуля, пагражаючы падрубленай даведкай на пажоўклым кляновым лісце з пачаткай і подпісам Льва: «Гэты заяц — мой сваяк. Калі захоча — можа з'есці любога. Леў». Маленькае воблачка Пухнацік з аднайменнай казкі, шукаючы сабе брата, знаходзіць рамонкі на схіле скалы, якія пакутуюць ад смагі, і ратуе іх ахвяруючы сабою — «ператвараецца ў лёгкую белую смугу над рамонкамі і ў кропелькі празрыстай расы, што нават у самую спеку блішчыць на пялёстках кветак».

За апошнія дзесяцігоддзе з'явілася, нарэшце, некалькі апавесцей-казак, напрыклад, авантурна-прыгодніцкая казачная апавесць Уладзіміра Ліпскага «Клякса-Вакса і Янка з Дзіўнагорска».

Зрэдку з'яўляюцца казачныя творы і ў іншых пісьменнікаў. Пэўныя здольнасці бачацца ў зусім маладой аўтарцы Тацяны Курыла, і выдавецтва «Юнацтва» не памылілася, выдаўшы яе кніжачку. Нягледзячы на крыху наіўны сюжэт і паўднёвую экзотыку (аул, вадаспад і г. д.), з цікавасцю чытаецца «Легенда пра песню». Аднак цікавая па задуме казка «Апостраф і мяккі знак», на жаль, заканчваецца там, дзе яна толькі павіна пачацца. Уражвае трагічны фінал «Бімчыка», бо «шчаслівая» канцоўка даўно сталі штампаць у творах для дзяцей.

За пасляваенны час у нашай

Сяргей КАВАЛЕУ АД «КАЗАК ЖЫЦЦЯ» ДА ЖЫЦЦЯ БЕЗ КАЗАК

дзіцячай літаратуры, пра ўсведамленне важнасці і неабходнасці казак для развіцця літаратуры, для фарміравання нацыянальнага чытача. А чытач пачынаецца не са школы нават — з першых крокаў па зямлі, з першых прамовленых слоў.

Мы зараз шмат гаворым і пішам пра страту чытача, гэта праблема надзвычай вострая і актуальная для нашай літаратуры. Разважаем, скардзімся, шукаем выйсця. А выйсце ў адным — чытача трэба не шукаць-гукаць, а выхоўваць. Выхоўваць з дзіцячых год. Гэта добра разумелі класікі нашай літаратуры пачатку стагоддзя, разумелі Змітрок Бядуля і Янка Маўр. Мы ж пакуль што нават не можам прапанаваць маленькаму чытачу добрай сучаснай казкі, якая з усіх твораў дзіцячай літаратуры карыстаецца ў яго найбольшай папулярнасцю, з'яўляецца пачатковым этапам мастацкага асэнсавання свету.

Побач з таленавітымі дзіця-

нальнымі і агульначалавечы змест і ўзбагацілі форму.

У 1975 годзе выйшлі ў свет казкі Уладзіміра Караткевіча «Чортаў скарб», «Верабей, сава і птушны суд» разам з казкай «Кацёл з каменчыкамі», змешчанай у «Хрэстаматыі па беларускай дзіцячай літаратуры» (1984), сталі ўзорамі беларускай літаратурнай казкі. Народнасць іх выявілася ў тэматыцы і ў вобразных рэаліях, аўтарская арыгінальнасць — у самастойным сюжэце і яркім індывідуальным стылі пісьменніка. Шырока выкарыстоўваючы фальклорныя прыёмы, Караткевіч тым не менш узняўшы вышэй за распаўсюджаныя ў нас немудрагелістыя пераказы і перапыты фальклорных сюжэтаў. Вось характэрны прыклад стылю і мовы яго казак:

«Чорт пачуў, што нехта ўнізе чмякае ды ліжа. А ён жа ведаў, што ў хаце нікога, акрамя кошки, няма. І вось нейкая там кошка чмякае ды сапе, і не дае яму, чорту, чужой рэпы спакойна пад'есці.

печка і давай яго мяць, давай яго прасавець, давай яго лапамі валтузіць ды калашмаціць...» («Чортаў скарб»).

У гэтым урытку, як і ў кожнай з трох казак, адчуваецца Караткевіч — з яго гарэзліва-сцю, моўнай самавітасцю, гумарам.

Дзве цікавыя кніжкі казак выйшлі ў 1981 годзе: «Сінявочка» Аляксея Дударова і «Як верабейка сябра шукаў» Леаніда Улашчанкі. Гэта сучасныя літаратурныя казкі: дзеянне ў іх адбываецца ў наш час, поўнаасцю адсутнічаюць усялякія «чароўныя» аtryбуцы, героямі з'яўляюцца звычайныя людзі, жывёлы, рэчы, прадметы і з'явы. Некаторыя казкі зместам блізкія да апавяданняў, у якіх выкарыстоўваецца прыём адухаўлення («Хто галоўны», «Як верабейка сябра шукаў» Л. Улашчанкі, «Мурзік і Піня» А. Дударова). Л. Улашчанку крыху перашкодзіла, праўда, празмерная дыдактычнасць, імкненне не пакінуць у казцы ніякіх

Творамі Цёткі, Коласа, Багдановіча, Бядулі пачыналася беларуская літаратурная казка. Шмат у чым яшчэ несамастойная, перайманая-фальклорная, яна мела перад сабой мэту агульнакультурную, агульнанацыянальную: так важна было даць маленькаму чытачу кніжку на роднай мове, абудзіць у ім іскрынку самасвядомасці.

Маючы багатыя фальклорныя крыніцы і такія творы, як «Казкі жыцця» Якуба Коласа, беларуская літаратурная казка магла разлічваць калі не на паўтарэнне «скандынаўскага феномена», калі не на з'яўленне феномена славянскага, то ва ўсякім разе на плённае, гарманічнае развіццё сярод іншых жанраў беларускай літаратуры.

І вось замест гэтага мы вымушаны сёння са здзіўленнем канстатаваць відавочны заняпад гэтага жанру ў нашай прозе, а хутчэй — абсалютную неразвітанасць, эмбрыянальнасць літаратурнай казкі.

Не будзем наракаць, што ў нас няма ніводнага аўтара на ўзроўні такіх сусветна вядомых казачнікаў XX стагоддзя, як Лагерлёф, Ліндгрэн, Янсан, Алеша, Радары, Корчак і іншыя. Хацелася б зірнуць на праблему рэальна, пашукаць шляхоў вырашэння яе. Засмучае тое, што пры невысокіх якасных вартасцях сучаснай беларускай літаратурнай казка не дасягае сярэдняга агульнасаюзнага ўзроўню нават па колькасці паказчыках. Калі, напрыклад, у Літве ў апошнія дзесяцігоддзі

тэлеграф». Хіба бор напало- хаў птушак? Ды і не зусім зразумела, што сабой ўяўляе гэты лясны телеграф, які дружна рамантуюць птушкі.

Не хапае кніжцы свежых вобразаў, трапных параўнан- няў. Чытаеш радкі, у якіх хлопчык звяртаецца да галод- най птушкі: «Не глядзі самот- на ў неба, да мяне крыляй бліжэй. Дам яшчэ я сала, хле- ба, стане ўміг табе цяпле» — і холадна становіцца ад аў- тарскай абьяквасці да таго, што выходзіць у яго з-пад пя- ра.

Не адзін зборнік для дзяцей выдала Н. Галіноўская. Леп- шыя вершы аўтаркі вызнача- юцца ўменнем гаварыць з дзецьмі даверліва і цёпла, знаходзіць у будзённых з'явах нешта новае, нечаканае. Есць такія вершы і ў новай кніж- цы «Незвычайны карагод»:

Коцін-варкоцін
Лёг на жывоцін.
Лапкі пад вушка —
Не трэба падушка.

(«Коцін»)

Альбо:
Аб'яцала Света Валі:
— Падару табе наралі.
Гаварыла Валя Свеце:
— Кветак дам табе букецін.
Аб'яцалі-гаварылі,
Ды нічога не зрабілі.

(«Аб'яцанкі-падманкі»)

Цікавымі атрымаліся вершы «Вечер-жартаўнік», «Не пахва- лілі!», «Дрывасек». Тут і фан- тазія, і гумар, і лёгкі сум.

Але, захапіўшыся, паэтэса час ад часу фальшывіць, пад- робліваецца пад дзіця, пад яго мову і пачуцці. Так здарылася, напрыклад, у вершах «Крака- дзіл Гена», «Бусел прынёс», «Лясная казка».

У вершы «Магазін на град- ках» ідзе доўгі і нудны пералік гародніны, якая расце каля ха- ты. Канец жа падобны на стом- лены выдых: «Багаты магазін — наш агарод!» Не выратовае і «ажыўленне» гародніны: «Вы-

глядваюць з-пад лісця агуркі», «А бруква з рэдзкай шэпча- ца ўвесь час...», «Прыемным пахам дыхае ўкроп»...

Шмат у кніжцы чатырохрад- коўяў, але большасць з іх паз- баўлены мастацкай непаўтор- насці.

Чытаю цудоўна аформленую кніжачку М. Маляўкі «Салод- кі лядзяш». (Трэба сказаць, што ўсе названыя кнігі вызна- чаюцца высокім афарміцель- скім густам). Сярод іншых яна адметная большай чуйнасцю да прыкмет сучаснасці. Трэба толькі вітаць імкненне М. Ма- ляўкі паказаць жыццё сучас- нага дзіцяці ва ўсёй яго разна- стайнасці, не ідэалізуючы і не збіваючыся на голы дыдактызм. А менавіта гэта вызначае леп- шыя вершы яго новага зборні- ка: «Ягаднік», «Дражнілка», «Прыгавор», «Заклічка», «Грыбніца». У іх усё нату- ральна, жыццёва. Маленькія героі вершаў і сумуюць, і смяюцца, і ў бойку кідаюцца, і спрачаюцца, і плачуць.

Праўда, насцярожвае, што, знайшоўшы цікавы сюжэт, аўтар не дужа клапаціцца пра яго пазычную «вопратку», свежасць метафары, задаваль- няецца выпадковай рыфмай — маўляў, сюжэт выцягне. Радкі нярэдка здаюцца каст- рубаватымі і вязграбнымі: «Сястрычка задала задачу: крычыць, заходзіцца ад пла- чу», «Выбіў мяч някеска — ігракам на ход».

Цікава задумаў сваю кніж- ку П. Сушко. Вершы чытаюць, як адно цэласнае апавя- данне, дапаўняючы адзін ад- наго. Іх галоўны герой Ясь прыхаў са сталіцы ў вёску да свайго дзядулі. Аб прыго- дах, адкрыццях, якія там зра- біў для сябе хлопчык, і рас- казвае кніжка «Чмялёва гуш- калка».

Але не ўсё ў ёй раўназнач- на. Там, дзе паэт не абмяжоў- ваецца толькі канстатацыйнай фактаў, дабаўляе фантазіі і гумару, вершы атрымліваюцца запамінальнымі, выклікаюць цікавасць. Напрыклад:

Ясь і Стась
З вясёлым смехам
Беглі з мехам
Па арэхі.
Апярэдзіла
Іх рэха,
Папярэдзіла
Арэхі.
Пад лісточкі,
Як пад стрэжкі,
Пахаваліся
Арэхкі.

(«Па арэхі»)

Тое ж можна сказаць пра вершы «Гаварлівыя гусянці- кі», «Казка пра казла», «На сенажаці», «Чмялёва гушкал- ка». І якраз фантазіі, навізны не хапае вершам «Ясь-агарод- нік», «Дзіва ў шапцы», «Сом». Вось адзін з іх, «Ясь-агарод- нік»:

Ранкам Ясь пасля зарадкі
Паліваў з дзядулем
Градкі,
Каб шпарчэй
Раслі ў бабулі
Агурочкі
І цыбуля.

Вось і ўвесь верш!
У вершы «Прыгоды курачкі Чубаткі» чытаем:
Пра бабульчыну Чубатку
Міхасю і Вераніцу
Расказаў
Пасля заняткаў
Ясь,
Вярнуўшыся ў сталіцу...

І далей:

«Разумееш,
Мой ты братка...»

Чаму «мой ты братка», калі расказаў дваім? Цяжка наве- рыць, што, калі прапала Чуб- батка, то пра гэтае здарэнне «то жартоўна, то сур'ёзна так між працай рана, позна гама- ніла ўсё сяло...» Няўжо здар- энне такое неверагоднае?

Убачыла свет летась і кніж- ка С. Новіка-Пеюна «Зорачкі ясныя». Незразумела, чаму ні аўтар, ні рэдактары ў пачатку кнігі не пазначылі, што яе складаюць творы, напісаныя ў

30—40-ыя гады. Бо, хоць і нельга сказаць, што тэмы іх за- раз устарэлі, самі вершы нічо- га новага сучаснаму чытачу не нясуць. З другога боку, яны амаль нічога не раскажваюць і пра той час, у які ствараліся (ці не гэта было прычынай, каб не ўказваць гады іх напі- сання?). Таму радкі, нахшт- талт, «У паветры зжоўкы ліст кружыцца дукатам», «У кайд- даны закавала яе (рэчку. — А. Б.) дзедава рука», «І з кужэльніекае торбы кніжач- ку вымае і іншыя выклікаюць недаўменне».

У вершы «Музыка вясня- ная», якім адкрываецца збор- нік, аўтар звяртаецца да сваіх маленькіх чытачоў:

І вы, дзеткі, родныя,
У цудоўны май
Песняю чароўнаю
Слаўце родны край!

Услаўленне роднага краю, яго прыгажосці — галоўная тэма зборніка. Тон яго захоп- лены, замілаваны, але кнігу псуе рытмічная і вобразная аднастайнасць, аголеная ды- дактыка. Вершы перапоўнены пампільна — ласкальнымі формамі («краскі, як вясёлч- кі», «месячык беленькі», «жаб- кі рухлівыя», «белага сцяжоч- ку», «цікавенькую кніжку», «залатыя пчолачкі» і г.д.), су- стракаюцца сэнсавыя і стыль- выя недакладнасці: «Летняя ночка, як маці, калыша стом- лены працай народ», «Сіні пах разносіць вакол саду бэз», «Зарадзіў нішто садок яблы- каў ды грушаў!» і г.д.

Як бачым, адны і тыя ж не- дахопы, у большай ці меншай ступені, характэрны для ўсіх разгледжаных кніжак. А калі ўспомніць пачатак артыкула, то можна гаварыць, што неда- хопы тыя ж, які двадцаць гадоў назад. Узнікае пытанне: а ці чытаюць аўтары што-не- будзь, акрамя адзін аднаго?

Сюжэтаў і вобразаў яны асаб- ліва не шукаюць. Амаль у кожным зборніку ахвотна экс- плуатуецца вобраз галодных птушак, якіх кормяць спагад- лівыя дзеці. Так, герой верша М. Янчанкі гаворыць:

Сам зрабіў і сам прыбіў
Ля акенца скрыначку.
Круп насыпаў, пакрышў
Хлебную скарыначку.

А гэта ўжо С. Новік-Пеюн:

Для крылатых пеюноў
Снеданне рыхтую,
Верабейчыкаў-сяброў
Чым магу частую.

І ў другім вершы:

Мільм птушачкам я рад,
Дам ім прыгаршчы зярнят.
Хай шчабечуць пад анном,
Покуль зноў вясны прыждном.

Некалькі вершаў прысвеча- на жніву, але аўтары чамусьці стараюцца не выходзіць за рамкі, якія можна прыблізна пазначыць радкамі П. Пры- ходзькі: «Мы з кожнага кола- са дбайна бяром жменяй зерне».

Затое вальней адчуваюць ся- бе паэты ў паказе грыбной і ягаднай тэмы, ды і тут нярэдка не столькі дапаўняюць, колькі перапяваюць адзін ад- наго. Падчас ствараецца ўра- жанне, што аўтары выносяць на суд чытачоў чарнавыя ва- рыянты сваіх твораў, менш за ўсё дбаючы пра чытацкі суд.

Я далёкі ад думкі, што ў нас няма дзіцячай паэзіі. Ад- нак крытэрыі паэзіі для дзя- цей у нас недаравальна заняжа- ны, і гэта дазваляе выдавецт- ву друкаваць ці не ўсё, што прапаноўваецца.

Дарэчы, некалькі гадоў на- зад з прыемнасцю чытаў рука- пісы дзіцячых кніжак А. Мін- кіна і С. Сокалава, маладых здольных паэтаў, зацікаўле- ных развіццём нашай літара- туры. Толькі вось кніжкі іх пакуль што так і не выйшлі.

літаратуры з'явілася больш за дзесяць казачных празічных кніг, але толькі частка іх заслу- гоўвае сур'ёзнай гаворкі. Таму, закранаючы гэтую тэму, прыхо- дзіцца больш разважаць пра тое, чаго няма і што трэба зра- біць, чым пра тое, што ўжо зроблена.

Няма казак гістарычных, дзе б у адпаведных формах маленькага чытача знаёмлілі з па- дзеямі мінулага, дзеянне якіх адбывалася б, напрыклад, у ся- рэдневяковым горадзе, і княжа- скім замку. У дзяцей не павінна складвацца ўяўленне пра шмат- вяковую гісторыю свайго краю ў вобразах толькі гаротнага се- ланіна і вусатага пана з бізу- ном.

Звычайна ж дзеянне нашых казак адбываецца ў нейкім умоўным фальклорным міну- лым, занадта казачным і занад- та бутафорна-аднолькавым.

Няма ў нашай сучаснай літа- ратуры філасофскай казкі, каз- кі-прытчы, як няма і псіхала- гічнай казкі, казкі-пародыі. Тым самым не выходзіцца інтэ- лектуальны і эстэтычны ўзро- вень будучага дарослага чыта- ча (дакладней, ён выходзіцца іншымі літаратурамі, а адначас- ова фарміруецца і пераваж- ная прыхільнасць да іх). Любі- мая казка амерыканскіх дзяцей «Чараўнік Оз» Ф. Баума пабу- давана на некаторых палажэн- нях філасофіі І. Канта, у кнізе Р. Кіплінга «Маўглі» адбіліся сацыяльна-філасофскія ўяўленні і эксперыменты аўтара, А. Гал- стой у «Залатым ключыку» стварыў пародыю на рускі сім- валізм і на тэатр Меерхольда, сучасны літоўскі пісьменнік В. Пятквічус стварыў своеасаблі- вую мікрамадэль сусвету ў апавесці-казцы «Гліняны Мо- цюс — кароль людзей». Мы ж пакуль што не пераадолелі вуз- кафункцыянальную градацыю казак на пэўныя ўзросты ма-

ленькіх чытачоў і не маем уні- версальных казак, у якіх бы ма- ленькі чытач бачыў сваё, а да- рослы сваё. «Не прызнаю дзі- цячую літаратуру адасоблена ад усёй астатняй літаратуры. Не люблю тую, якая кленчыць прад дзецьмі, сюсюкае, ласкава і бездапаможна ўпрощае іх. Жыццё і фантазія — вось кры- ніцы дзіцячай літаратуры, а не педагогічныя правілы», — ска- заў калісьці М. Слукіц.

Ды што там філасофія, калі звычайная авантурна-прыгод- ніцкая казка, казка-вандраванне ў выглядзе апавесці ці цыкла апавесцей, нахшталт твораў А. Волкава, толькі-толькі пачынае ў нас нясмелца і не заўсёды ўдала з'яўляцца. А гэта ж, трэ- ба прызнаць, самы папулярны від казкі ў маленькага чытача.

Няма пакуль у беларускіх дзяцей свайго любімага казач- нага героя, агульнавядомага і нацыянальна-арыгінальнага, як, напрыклад, Аліса і Мэры По- пінс у англічан, Чыпаліна ў італьянцаў, Мумі-троль у фінаў, кароль Мацюс у палякаў і г. д.

Куды лепш выглядае справа з перакладамі, і гэта хоць неяк ратуе становішча. Толькі ў апошнія дзесяцігоддзе выда- вецтвы «Мастацкая літаратура» і «Юнацтва» пазнаёмлілі малень- кага чытача з казкамі Уайльда, Кіплінга, Корчака, Кананніч- кай, Брэзана, Прокапа, Саі, Леў- сціка, Лакатніка, Апрылава, Ра- дзічкава, Саксэ, Баленэн і ін- шых пісьменнікаў, з невяліччай анталогіяй англійскіх літаратур- ных казак. Увогуле, пераклад- ных твораў пакуль што больш, чым арыгінальных.

Хтосьці добра назваў праб- лему дзіцячай літаратуры «не- дзіцячымі праблемамі». Сапраў- ды, гэта так, бо ствараюць іх — дарослыя, і вырашаць іх — таксама дарослыя.

НЕЎМІРУЧАЯ КОШКА

Трымаю ў руках кніжку «Лясныя хітруны» З. Бяспала- га (выдавецтва «Юнацтва», 1986). Кніжка саліднага памеру і, дарэчы, выдатна выда- рэна — у цвёрдай вокладцы, з пазалочанымі літарамі. Але, як кажуць, хата багата не вулга- мі, а пірагамі. Зазірнем за прыгожую вокладку, што там? Я зазірнула і засмуцілася. Ча- му?

Кніжка складаецца з каро- ченькіх замалёвак у некалькі сказаў і вялізных апавядан- няў-апавесцей. Есць тут і раз- дзел казак.

Агульным недахоп твораў, за выключэннем хіба што казак, — нудная апісальнасць. Апавядан- не «Пінь-пінька з белай ніт- кай» займае ў кніжцы 20 стар- онак, «Зося-беласпінка» — 36, «Гаспадыня старога акапа» — 28 старонак. Усе гэтыя вяліз- ныя апавяданні напісаны па адным шаблоне — бачу, назі- раю, пішу.

Вось прыклады. Герой апавядання «Пухавічкі-белавос- ські» бярэ трох малых зайча- нят, вязе ў гарадскую кватэру і даглядае іх. Малыя рас- тучь сабе, сілы набіраюцца. Што толькі вушастыя гарэзы ні вырабляюць у кватэры! Абудак параскідваюць, слоік з алеем скінуць з акна, самі выпак- каюцца і ўсё ў кватэры выпак- каюць. Уначы спаць не даюць ні гаспадарам, ні суседзям у доме: барабаняць лапамі па шафе, каструльках, газавай пліце, шыбах. Вушастыя па- грызлі ўсю мэблю і іншыя драўляныя рэчы. Лясныя па- лоннікі так даліся гаспадарам, што тыя не ведалі, як пазбавіць-

ца ад іх. І аб усіх гэтых шту- карствах даўгавухі аўтар пад- рабязна апісвае аж на 18 старонках. Дзеля чаго апавя- данне пісалася, што З. Бясп- палы хацеў сказаць юнаму чы- тачу — незразумела. Калі меў мэту паведзіць пра жыццё зайцоў, то гэта можна было б зрабіць і не забіраючы іх з лесу — з натуральных умоў жыцця.

У апавяданні «Начны ван- дроўнік» шмат жорсткага. За- біраецца ад бацькоў малы вожык і перавозіцца на агарод — каб шкоднікі знішчыць. Праз некаторы час бабуля ловіць вожыка і саджае ў жалезную бочку, дзе той галодны мар- нуецца двое сутак. А робіцца гэта дзеля таго, каб пада- рыць вожыка ўнуку — які, мы даведваемся, ужо здэкаваўся са шмат якіх жывёлін.

У апавяданні «Дзіўны птах» герой ажно сем дзён прыручаў варону. І вось, калі птушка нарэшце села на стол, ён ха- пае яе. Праўда, птушка выры- ваецца, моцна дзеўбанушы гаспадару ў палец. Вось і ўвесь сюжэт. У замалёўцы «Малая маці» герой наогул разбурае гняздо з птушанятамі. Узнікае пытанне: чаму навучаць гэтыя творы дзяцей? А кніга, дарэчы, адрасавана дзецям малодшага школьнага ўзросту.

У апавяданні «Муся» аўтар раскавае, як гаспадар патаніў

ад рэдакцыі. Настаўніца з Берзіно, відавочна, не ведала пра тое, што кніга З. Бяспалага з'яўляецца выбраным — г. зн. у ёй сабрана ўсё лепшае з надрукаванага пісьменнікам раней. Інакш яна здзілася б яшчэ больш, чаму «ніхто не заўважыў» не- дахопы і «не паказаў аўтару іх выправіць».

М. БАРЫСЕНАК,
настаўніца.

г. Берзіно.

Святлана БАСУМАТРАВА

Знак перасцярогі

Здаўна радзілі добра
На Палесці
І каласы, і яблыкі,
І песні.
Чакалі—будзе шчодрым
Тое лета.
І раптам—
Скаланулася планета...

За МАЗам МАЗ вязуць
За тонай тону,

Бо трэба саркафаг
Зрабіць з бетону
На астаў злавесныя
Мільярды,
Што рвуцца
З-пад разумнае улады.

Ты чуеш
Горкі пах счарнелай былкі?
Бываюць
Непапраўныя памылкі.
А людзі памыляюцца,
Не богі.
Дым былняговы—
Знак перасцярогі.

На зайздрасць,
Што і ясны дзень
азмрочыць,
На сквапнасць,
Што, як вусень, сэрцы

на спрэчкі не істотныя
З суседам,
На дробязныя плёткі
За абедам,
На доўгія і нудныя
Даклады,
Штодзённа-марнатраўныя

на рапёртаў раздутых
Тэлеграмы

Зрабіць бы саркафаг
Вось гэтакі ж самы...

Не лішні
Напамінак чалавеку:
Мы ўсе—на грэбні
Атамнага веку,
На вастрыі, на быстрыні,
На строме.
Быць ладу, быць
Ва ўласным нашым доме!

І я кручуся разам
З зямным нястомным шарам,
Змяніўшы рамантычнасць
На строгаць пачуцця.
О не, зусім не проста
На свеце жыць з цяжарам,
Які людзьмі завецца
«Веданнем жыцця».

А ён заўжды са мною,
Няўмольны, як калецтва.
Нікуды не падзенеш
Пякучы гэты боль.
— Пісаць не маеш права
Пра клопат чалавецтва,
Калі забыў, што потам
Даюцца хлеб і соль.

Праблема выжывання
Перад дваццатым векам.
Ну, так патрэбна выжыць.
Важней няма патрэб.
Але ж не проста выжыць—
Застацца ЧАЛАВЕКАМ
І помніць—мазаламі
Даюцца соль і хлеб.

Бацькоўскі дом

Прывычная
Зімовых святаў рыска—
Мерозны пах
Падсіненых гардзін...
Хаўтур нямае бачыў
І радзін,
Бацькоўскі дом,
Дзіцячых мар калыска.

У печы паліць мама,
Носіць вёдры
(Не самае сучаснае
Жытло),
Ды льецца з вокнаў
Роднае святло
І кожнаю маснічынкай
Ты добры.

Выходзіць з моды рэч—

Знімаем цэны.
Нямоднаму,
Няма табе цаны.
...Як зберагчы
Ад чэрствасці, маны,
Ад нашае міжвольнае
Віны
І ад сусветнай
Ядзернай вайны,
Бацькоўскі дом,
Твае старыя сцены?

Вуліца Макаёнка

Прайсці,
Не запаволіўшы хады,
Я не магу
Пад гэтаю таблічкай.
Як сонца ўранку
Устае з вады,
Так усплывае з памяці
Аблічча.

Смяяўся
Гэтак шчыра пры жыцці—
Нябожчыкам
Назваць яго няёмка.
І вось цяпер
Даводзіцца ісці
Па вуліцы
Андрэя Макаёнка.

ПРОЗА

У АДЗІН з асенніх дзён ехала Таццяна Салавей у абласны цэнтр атрымліваць ордэн. Апанула плошавы жакет, у якіх звычайна ў Багатай Градзе красавалі ў святочныя дні жанчыны. Гумававы боцікі, што купіла, калі яшчэ жыла з Іванам, шчыгульненька аблягалі ногі. І ўся яна ў квяцістай цярноўцы была такая шчупленькая, дробная, што выдавала за дарослае дзіўчо, а не жанчыну, якой за трыццаць і якая хапіла ўсяго — і горкага, і салёнага.

Аўтобус каціў шашой. За шыбамі вокан церусіў нудны дождж, які ў іхніх мясцінах называюць мігуч. На душы ў жанчыны было холадна і няўтульна, як і ў тых асенніх палях, што адбягалі назад абпал дарогі. Стыла і зябка было ў Таццянінай душы.

Як нарадзілася Алёнка, зразумела Таня: не зладзілася ў іх з Іванам жыццё. Яшчэ да таго, як стаў хадзіць за статкам, пачаў прыкладвацца муж да шклянкі. Часцяком прыходзіў і няўцяма аглядаў пустымі вачыма сцены пакоя цешчынай хаты, у якой жыў з Таццянай. Спачатку маладыя былі наастрыжаны будаваць сабе асобны дамок тут, поруч з матчыным селішчам пад высокім развесістым вязам.

— Глядзі сама, дачухна, — гварыла маці. — На мой розум, дык і тут месца хопіць. Як ладзілі з тваім нябожчыкам бацькам гэтае жытло, дык меркавалі: падрасце ці ты, ці Сёмка, — можа, ад нас і не паедзеце. Але ж Сямён — сама ведаеш — сюды не вернецца. А ты з Іванам і жыла б са мною...

Старэйшы Танін брат Сямён каторы ўжо год жыў у Мурманску — працаваў капітанам на рыбалавецкім траўлеры. Узляў жонку з сям'і тамашніх памораў. Двое дзетак у іх гадавалася. Да маці Сямён з Кацярынай заглядвалі рэдка. Затое, калі Сямён прыязджаў у водпуск, дык, не ў прыклад зяцю, не мог пасядзець і хвіліны, каб нешта не ладзіў, перастаўляў, прыбудоваў. Перасыпаў нанова ўвесь штыкетнік. Зрабіў новыя вароты і калітку з навясным брыльком. Задумаў пад вязам стаўляць альтанку.

— Хай будзе так, як у нас на поўначы, — гаварыў Сямён. — Я і аканіцы змайструю — такія, як у памораў нашых.

— Мой ты сыноч, — гаварыла маці, няхай адпачываюць твае рукі — навошта тыя аканіцы? Хто ў нас будзе вечарамі ў пакоі заглядваць? У вёсцы, лічы, засталіся старое ды малое. З маладзейшых вунь толькі Таня з яе Іванам і мадзеюць...

Але маці памылілася. Старшыня калгаса рашыў ля іхняй вёскі ўзвесці новыя кароўнікі — выпасаў навокал хапала, — і цяпер з цэнтральнай ся-

дзібы даярак кожны раз прывозілі машынай. Пачала рабіць і Таццяна даяркай — да таго яна даглядала цялят-гадаванцаў.

Калі Івана прызначылі пастухом, яму выдалі плашч з башлыком, літыя гумовікі, далі каня з рыпучым сядлом. Муж пасвіў кароў удвух з напарнікам — старым Тодарам. Тодар яшчэ споры быў на ногі, але недачуваў на правае вуха.

— Ты ўжо, Іване, сам ездзі на тым

Калі выпадкова мужчыны натрапілі на тых кароў, дык убачылі, што ў іх пераламанай заднія ногі... Быў суд. Іван пакорліва лыпаў вачыма перад людзьмі. Не апраўдваўся, мармытаў:

— Вінаваты, а як жа. Прыдрамаў трохі — стаміўся вельмі.

— Можна, прыдрамаў таму, што не адну бутэльку апаражніў пад кустамі? — пачуўся з залы нейчы голас.

За кароў, якіх усё ж прырэзалі, вылічвалі з Іванавай зарплаты. Ён паху-

Міхась ДАНИЛЕНКА

АПАВЯДАННЕ

Таццяна Салавей

кані, — гаварыў ён Івану. — А я подбегам, подбегам буду за статкам хадзіць. Не бойся: не адаб'ецца якая памаўзапрапыра.

А Івану тое і было на руку. Пакуль стары трухаў за каровамі, ён паспяваў на кані адскочыць да крамы. Калі цяляпаўся на сваім сядле да кароў, дык прыкметна адтапырваліся кішэні плашча. Часцяком якой удаве то соткі ўзарэ, то дроў прывязе, то бульбу разгоніць. А плата вядома якая — чарка.

Цяпер, калі амаль кожны вечар муж прысоўваўся дадому п'яны, не магло быць і гаворкі будавацца.

— Развялася б ты з ім, дачухна, — нека пасля чаговай сваркі сказала Тацяна маці. — Глядзі, ці не знойдзеш яшчэ такое золатца. Зірні на сябе: ты ж маладая яшчэ, а ўжо маршчыны ля вачэй з'явіліся. А і Алёнка ж падростае. Які ён ёй бацька? Хоць бы купіў калі пасля палучкі якую цукерку.

Але, вядома, не да цукеркі было. Нека Тодар хварэў. Кароў пасвіў адзін Іван. Ён як звычайна напіўся, заснуў, а дзве каровы адбіліся ад статка і заваліліся ў стары аноп. Мусіць, доўга раўлі бедныя жывёліны — хацелі, каб выбавілі іх з бяды, ды Іван хроп пад капою.

дзеў, твар пакрыўся густой шчацінай. Муж выбіраў толькі зручны момант, каб адскочыць у мясцовую краму і напіцца. П'яны чапляўся да кожнага стрэчнага, лез біцца, ірпаў на сабе пінжак, лаяўся. Прапіў і плашч, і боты, і сядло.

Таццяна афіцыйна развялася з мужам. А неўзабаве таго накіраналі на прымусовае лячэнне. Чула яна, што калі Іван выпісаўся з бальніцы, дык усё ж доўга не пратрымаўся: паздымаў колы са старшынявага «Масквіча» і прадаў у горадзе. Яго зноў судзілі. Урэшце, як паэзія даведалася Таня, у Іванавай радні (іх у тых мясцінах, адкуль былі муж быў родам, звалі «калкамі») пілі і бацька і меншы брат. Можна, у спадчыну перадацца заклятая хвароба? Якой жа зялёнай і дурной яна была, калі заглядвалася на бржавага матроса, якога сустрэла аднойчы ў раённым гарадку, калі прыехала на нараду жывёлаводаў. Тады Іван толькі што дэмабілізаваўся і ўладкаваўся ў сваім калгасе на малакавозе. Не навазіў таго малака. Аднойчы ледзь не перакуліся грузжаны ў кювет, — і шафёрскія правы ў яго забралі...

Злева ад шашы праз мутную плёнку дажджу раптам пасвятлела — радасна зазеленела аксамітам азміна. Гус-

той шчоткай усходы прасціраліся далёка за гарызонт, дзе з зямлі ўзнялося мітуслівае варанні і паляцела да бліжніх прысадаў. Шырока крочылі цераз поле мачты электраперадач.

У горадзе Таццяна Салавей спынілася ў Людкі Цукаравай. Некалі яны з Людкай вучыліся ў адным класе, быў час — нават сябравалі. А як закончылі сярэдняю школу, разышліся іх дарогі. Сяброўка скончыла тэхнікум і працавала на маслазаводзе. Муж у яе быў непітушчы, нейкі ціхмяны, быццам у нечым вінаваты. Ён і цяпер цішком падаваў у кухню, абліцаванай прыгожым кафлем («Чэшскі, — нахвалілася Людка, — сама даставала»), то вінегрэт, то парэзаньня на тонкія лустачкі ружовы балык, вянціліну. Людка напоўніла іскрыстым віном крыштальевыя келіхі на дыбатых ножках.

— За сустрэчу, сябровачка! — сказала яна. — Ты і цяпер ля сваіх цялятак мардуешся? — калі выпілі, запыталася яна.

— Чаму ля цялятак? Кароў даю. Цяпер да нас перавялі частку дойнага статка.

Людка, ацэньваючы позірмак, акінула шчуплую постаць Тані Салавей і без перапынку затараторыла:

— А праўда, што ты свайго Івана вытурала туды, дзе Макар цялят не ганяе? Правільна зрабіла. Ім толькі дай волю — адразу на шыю сядуць, — яна выразна паглядзела на свайго ціхага, як цень, мужа. Цукараў прыкметна зніжваеў і аж угнуў галаву ў плечы. «Мусіць, нясоладка табе, небарака, жывецца ў гэтых пакоях сярод крыштало і дываноў пад Людчыным абцасам», — сама сабе адзначыла Таццяна. Яна не сказала сяброўцы, чаго прыехала ў горад. Няхай думае, што Салаўіху, як часта прывычна клікала яна Таню яшчэ з тых часоў, калі разам вучыліся, запрасалі на нейкую нараду.

— А ведаеш што? — раптам загарэлася адной ёй вядомай ідэяй Людка. — Мы цябе выдадзім замуж. Тут сусед над намі жыве — пальчыкі абліжаш. Не п'е, не курыць, добрую квартэру мае.

Таццяна заўважыла, як прыкметна спахмурнеў муж, калі Людка загаварыла пра суседа.

— А што? Зараз пайду і запрашу. Як гэта я не дадумалася раней? — яна пляснула далоньняй сябе па лоб.

— Ну, што выдумала? — спалохалася Таццяна. — Куды мне замуж? Апякалася раз на гарачым, дык цяпер буду сто гадоў на халоднае дзьмухаць.

— Не парэч, сябровачка. Зараз Мікітавіч паклічу ў госці.

У кажущу,
Відаць з сяла, стары,
Пастукаўшы
Валёнкам аб валёнак,
Бурчыць пад нос,
Чытаючы ўгары:
— Хто ж быў, цікава,
Гэты Макаёнак?

Новыя ануцы.
А Макаёнак...
Ён не быў, ён—ёсць.
Ён—наш, палескі.
Ён, браток, жывучы.

Памяці Аляксея Васільевіча Пысіна

А ён, калі б пачуў,—
Не зазлаваў,
У позірку б схаваў
Гарэзна ўсмішку.
Вось з гэткага ж старога
Змаляваў
Аднойчы ў «Трыбуналу»
Свайго Цярэшку.

Мужык вясковы,
Той чытаў не шмат
Разумных кніжак.
Ды ці ён адзіны?
Пад кожнай жа са стрэх
Сялянскіх хат
Жыла навука
Вернасці Радзіме.

— Ідзі, стары,
Купляй, сталічны госьць,
Прысмакі, сушкі,

Мне аб вайне мінула
Сняцца сны
Спякотным летам
У бацькоўскай хаце.
Маё жыццё ў сабе
Адчула маці
У мірны дзень,
Праз год пасля вайны.
Ды часта аб вайне
Мне сняцца сны...

А ты прайшоў
З пяхотаю франты.
Нябачныя,
Табе ігралі трубы,
Калі хаваў сяброў
І, сцяўшы зубы,
Зрываў свае
Крывавае бінты,
Прайшоўшы

Тры суровыя франты.
І муза твая сціплая
Жыла
У радавым,
Не генеральскім чыне
Адным імкненнем—
Паслужыць Айчыне.
Яна не раз
Параненай была,
Але сваіх пазіцый
Не здала.
Калі мая
Нясмелая рука
Падтрымкі прагла
На світанні росным,
Азваўся ты
І стаў мне бацькам хросным
У храме
Вершаванага радка.
І цвёрдасць
Набыла мая рука.

...І зноў мне пра вайну
Прысніўся сон.
Мо чуючы
Апошнюю дарогу,
Ты перадаў мне
Тую сон-трывогу,
З якою шлях далёкі
Мне відзён,
З якою жыць мне
Да апошніх дзён.

Крыло цішыні.

Фотаэцюд А. БАЙДАК.

Таня непрыкметна агледзела ў люстры свой сціплы касцюмчык, які апаранула, калі збіралася ў горад, нафарбаваныя вусны, просценькую прычоску. Адчула, як прайграе яна поруч з шумнай непаседлівай Людкай. На той быў шыкоўны японскі халат, акаймаваныя нейкім футрам тапачкі. І ўся яна была вылашчана, выпеставаная, хоць стаў у вітрыну магазіна.

Між тым Людка, не слухаючы Таццяніных прарэчанняў, ужо грукнула абабітымі з двух бакоў дэрмацінам дзвярыма.

— Паляцела птаха,— буркнуў Людчын муж.

За ўвесь час, як тут спынілася Таня, гэты былі бадай ці не першыя словы, якія яна пачула ад Цукарава.

— Вы не крыўдуйце на яе,— прасіў ён.—Люда і спіць, дык у сне бачыць, як жэніць Пятра Мікітавіча.

— А што гэты за Пятро Мікітавіч? — пацікавілася Таня.

— Зараз убачыце. — па-змоўніцку ўсміхнуўся Цукараў.

І праўда. Не прайшло і некалькі хвілін, як следам за Людкай у пакой зайшоў поўны лясаваты мужчына ў гальштук і цёмна-сінім касцюме.

— Мы, Пятро Мікітавіч, па-дамашняму, па-суседску,— між тым шчабятала Людка.— Школьная сяброўка прыехала. Слаўная жанчына. Я вось і падумала: чаго гэты вам двам маладым адзінокам гэтамаца?

Таццяна думала, што згарыць ад сораму ад гэтых лёгкадумных Людчыных слоў. Ліха іх ведае, можа, у горадзе так бесцэрмонна цяпер знаёміцца? Чытала ж у газетах Салавей, што, як порхаўні пасля дажджу, паяўляюцца ў горадзе розныя клубы—каму за трыццаць, за сорак. На першы погляд Пятру Мікітавічу даўно падбіралася пад пяцьдзесят, а можа, і больш. І хоць ён і маскіраваў пінжаком, прыкметны жывоцік гарбузом выдаваўся ўперад. Сусед цырымона пацалаваў тыльны бок шурпатай Таццянінай далоні. Тая ледзь стрымалася, каб не вырваць руку, якую быццам апякло: ніколі не цалавалі ёй рук.

— Таню ордэнам узнагародзілі,— раптам лягнула Людка.— Ты калі яго, сябровачка, будзеш атрымліваць? Заўтра? Вось і ёсць прычына абмыць. За адно пабачыш, як жыве наш паважаны Пятро Мікітавіч.

«І хто ёй нашаптаў у вуха?»— здзівілася Таня. Сама яна нават словам не абмовілася, чаго прыехала ў горад. Не гаварыла пра гэта і з яе мужам маўчучою. Цукараў, як прыйшоў сусед, зноў неяк стушаваўся, стаў непрыкметным.

Пятро Мікітавіч здзіўлена паглядзеў на збянтэжаную Таню, бровы на яго шырокім ілбе папаўзлі ўверх.

— О, — пачціва прагаварыў ён.— Наша паважанае Таццяна Іпатаўна, аказваецца, не проста работніца, а перадава.

Таню здзівіла, што Пятро Мікітавіч за сталом ніколі не бянтэжыўся — паводзіў сябе гаспадаром. Відаць, прывык часта бываць у суседзяў у гасцях. Скрылікі вядліны ён акуратна падчэпляваў відэльцам, смачна перажоўваў, аж прыжмурваў маленькія вочкі. Ад вышатага віна лысына на макаўцы галавы прыкметна паружавела.

Калі Людчын муж пайшоў праводзіць суседа, тая слава Тані на канапе ў зале і гаварыла:

— Выпадзе ж некаму шчасце на гэты Мікітавіч, хто накіне на яго вуздэчку. Кватэра, скажу табе, сябровачка—поўная чаша. Сам на базе служыць.— Яна так і сказала «служыць», а не працуе. А перад Таццянінымі вачыма чамусьці стаяла, як Пятро Мікітавіч пакручваў у руках сярэбраны відэлец і ўсё разглядаў, кім ён выпушчаны...

За акном праносіліся рэдкія машыны. Чуўся часам смех, частыя крокі па тратуары. Таня доўга не магла заснуць—думала пра Алёнку, пра маці. Дачка праз год пойдзе ў школу. Цяжка малой без мужчынскай ласкі. Сама ўвесь час прападае на ферме ля сваіх кароў: нялёгка даюцца Таццяне Салавей рэкордныя надол. Рукі аграбелі. Хіба ж параўнаеш іх з выпешчанымі Людчынымі, якія бялелі з-пад японскага халата? І сама Таня адчувала, як агрубела яна сярод крыклівых даярак, поруч з глухаватым па-стухом Тодарам. Не, ніколі не прывядзе яна Алёнку другога бацьку. Ды і навошта яна гэтаму лясаватаму, ужо ў гадах, чалавеку, у якога, па словах сяброўкі, «кватэра—поўная чаша...»

Наступны дзень быў якраз суботні—выхадны. Калі Таццяна вярнулася з аблывканкома, дзе ім уручалі ўзнагароды, Людка сустрэла яе з вялікім букетам астраў. Але не гэтыя кветкі абрадавалі яе, а непаддзельная радасць, якую ўбачыла яна ў вачах ціхмянага Людчынага мужа.

— Ад усяго сэрца віншую вас,— паціскаючы руку, гаварыў ён.— Няхай, як кажучы, ён будзе не апошнім у вас.

Таццяну ўразіла, як нясмела, зусім па-дзіцячы гэты чалавек папрасіў яе: — Можна? Я патрымаю яго на далоні?

І ён асцярожна паклаў на далонь ордэн і ўголас дзівіўся, што ён— такі цяжкі, хоць і маленькі.

— А ты як думаеш? За абы-што ордэны не даюць.— быццам гэты яе самую ўзнагародзілі, гаварыла Людка.— Цяжкі, бо даецца не за лёгкую працу.

А потым прыйшоў Пятро Мікітавіч і, цырымона клянучыся, прыпадніў ёй тры гваздзікі.

— Рад, рад за нас, Таццяна Іпатаўна,— гаварыў ён.— Калі не нагрэбуецца, папрашу пазнаёміцца, так сказаць, са святліцай.

Таня аднеквалася. Бачыла, што і Людчын муж не надта ахвоча згаджаецца ісці да суседа ў госьці. Але так настойвала сяброўка, што было проста няёмка адмовіцца.

Яны падняліся на восьмы паверх. Як і ў Людкі, у маленькай кватэры Пятра Мікітавіча дзверы былі абабіты з двух бакоў. Паркет аж блішчэў ад лаку. У калідоры ўсе доўга выціралі падэшвы аб коўрык, а потым разуваліся, насоўвалі тапачкі, якіх тут стаяла некалькі пар.

— Сюды, сюды, даражэнькія, праходзьце,— запрашаў гаспадар.

Перайшлі ў залу. Амаль усю сцяну займала, відаць, дарагая імартная сценка. У ёй таямніча паблісквалі акуратна расстаўленыя кубкі і сподачкі з сервіза, крышталёная ваза і келіхі. Пасярод пакоя стаяў засланы бялюткім абрусам стол з расстаўленымі талеркамі. Справа ад кожнай ляжалі нонькія нажы і відэльцы.

— Вось у каго трэба вучыцца, як шанаваць сваіх жонак,— павярнулася да мужа Людка.

Той сарамліва адмоўчыўся, а Пятро Мікітавіч запрашаў рассаджвацца і падняць тост за шчаслівы дзень для яго дарагой госьці.

— Ужо і дарагой?— паківала перад носам Пятра Мікітавіча Людка.— Ведаем вас: маху ніколі не дасце.

Таццяна пакутліва чырванела. Яна думала, што Пятро Мікітавіч абсячы не ў меру балбатлівую суседку, але той, здавалася, не звярнуў ніякай увагі на яе падкавырыстыя словы. Дарэмна яна згадзілася ісці ў гэтыя недарэжныя госьці. Трэба было зазірнуць ва універмаг: Алёнку паглядзець зімовае палітэчка. Пятро Мікітавіч галантна падкладваў ёй на талерку танносьнякія — аж прасвечвалі—скрылі сухой кілбасы, нешта гаварыў пра настойку з журавінаў, якую зрабіў сам.

— Кажучы, вельмі дапамагае ад крывянога ціску,— гаварыў ён.— Мы тут з сябрам—у яго свае «Жыгулі»—кіламетраў за паўсотню ад горада аблобавалі адну імшарыну. Журавін там процьма. І ведаецца? Выгадна ездзіць на іх. Нават бензін, затрачаны на наездку, апраўдалі...

Калі падняліся з-за стала, а Пятро Мікітавіч пайшоў на кухню гатаваць каву, Людка па-змоўніцку штурханула ў плячо Таню і паказала вялікі палец: не дрэйф, сябровачка: бачыш—ён раскіс ужо. А Таццяна па прывычцы, як рабіла дома, дастала са стосіка, што стаялі ў сценцы, кнігу, палітэчка. На вочы трапіўся лісток з нейкімі лічбамі. Паміма волі яна ўмомант акінула яго вачыма і адчула, як пякуча загарэліся шчокі, вусны, шыя. Гатова была праз зямлю праваліцца. Насупраць кожнага радка стаялі лічбы: «Масла 500 грамаў—1 руб. 70 кап.; торт—3 руб. 70 кап.; кілбаса маскоўская—1 руб. 44 кап...» У самым канцы значыліся... тры гваздзікі. Чуццё падказвала Таццяне Салавей: то былі тры гваздзікі, якія яна пакінула ў Людчынай кватэры...

Іх потым праводзіў Пятро Мікітавіч. Нешта гаварыў. Галантна дапамагаў абудзіць гуманыя боцікі, пытаўся, калі яна зноў прыедзе да іх у госьці. Але Таццяна не чула ніводнага яго слова. Яе быццам аглушыла тое, як адным поглядам акінула рахунак чалавечай скупасці.

...Калі аўтобус ехаў з абласнога цэнтру, распагодзілася. Свяціла няшчодрае на ласку асенняе сонца. У празрыстым паветры плыло павуцінне. Чырванелі гронкі рабіны на дрэвах з засохлым лісцем. З месца на месца пераляталі чароды шпакоў на поўні—збіраліся ў вырай. Таццяна падумала: добра б прыехаць ды выбраць вольны дзень і пайсці на знаёмую імшарыну па журавіны. Пайсці з маці і Алёнку з сабою ўзяць. Далеканата, праўда, стоміцца мала, пакуль датупае да таго балота. Можна, веласіпед у каго пазычыць? І яшчэ падумалася, што даўнавата іх не адведваў Сямён з Мурманска. Яна так і не пабывала ў яго з Кацярынай. Ды і наогул яна дамаседка: далей абласнога цэнтру пакуль нідзе не была.

Было смешна, як Пятро Мікітавіч, калі Людка з мужам зайшлі ў кватэру, далікатна прытрымаў на лесвічнай пляцоўцы яе за локаць:

— Запрашаю вас прыехаць да мяне ў госьці шчыра.

Потым уважліва паглядзеў ёй у вочы і запытаўся:

— А можна, я прыеду да вас? У мяне ёсць тры адгулы.

Яна адмоўна пакруціла галавой, і ён зразумеў: разыходзяцца іх дарогі.

Не чакала матчына хата, ля якой у нягодлівых дні шумеў густой кронай высокі вяз. А пад тым вязам—маленькая альтанка, нафарбаваная ў зялёны колер. Мусіць, даўно праглядзела вочы Алёнка, якой яна везла прыгожае палітэчка...

Калі па радзе я чую гэты цёплы, звонкі, трапятлівы голас, адразу пазнаю: гэта Людміла Колас. Шчыраць выказвання, мяккасць, жаночасць у спалучэнні з яркім вакалам і прафесійным майстэрствам, — вось вартасці яе творчага аблічча.

Заслужаная артыстка рэспублікі Людміла Колас — адна з вядучых салістак Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. За дзесяць гадоў работы на сцэне стварыла нямала разнастайных вобразаў: Разіна ў «Севільскім цирульніку» Д. Расіні, Вялета ў «Травіце» Д. Вердзі,

ваторы на падрыхтоўчым аддзяленні ў педагога Маргарыты Гатардаўны Людвіг. А потым паехала ў Кіеў, паступіла на першы курс кансерваторыі. Пра педагога, у якога вучылася там, можна гаварыць бяскожна. Гэта народная артыстка СССР Елізавета Іванаўна Чаўдар.

Праз год пасля заканчэння кансерваторыі Л. Колас стала лаўрэатам VIII Усесаюзнага конкурсу вакалістаў імя М. Глінкі. Яна ўпэўнена ўваходзіла ў бягучы рэпертуар Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. Быў узяты ўдалы старт, ды пачуццё незадаволенасці наведвала яе часта, прымушала

нашу краіну: мы, савецкія стажоры, атрымалі магчымасць здзейсніць свае творчыя планы. А мы ж даведаліся, што многія стажоры з капіталістычных краін не былі ўпэўнены, ці змогуць яны пасля стажыроўкі вярнуцца ў тэатр для далейшай работы...

— Людміла Якаўлеўна, за актыўную канцэртную дзейнасць і творчыя работы апошніх гадоў вам была прысуджана прэмія Ленінскага камсамола Беларусі...

— Вельмі люблю сольныя канцэрты, камерныя спевы, камерную музыку. Думаю, без гэтага оперны артыст не можа існаваць, ён сябе проста абкрывае. У гэтай галіне пеўчы дзей-

«НЕ УЯЎЛЯЮ СЯБЕ БЕЗ АРКЕСТРА»

Сем гадоў аркестрам народных інструментаў Маладзечанскага музычнага вучылішча кіруе выкладчык Тамара Бялькова. Калектыў малады, мастацтва яго адметнае. Сведчаннем таго — ганаровае званне лаўрэата рэспубліканскага конкурсу.

Т. Бялькова дасягае, здавалася б, недасягальнага. Яна здатная захапіць удзельнікаў калектыву сваёй цікавасцю да абраных твораў, узяць да артыстызму выкананне самай рознай музыкі.

Т. Бялькова — сапраўдны энтузіяст сваёй справы. Закончыўшы з адзнакай у 1979 годзе Беларускае дзяржаўнае кансерваторыю, яна па накіраванні прыехала ў Маладзечанскае музычнае вучылішча. Ці лёгка быць выхавальнікам амаль сваіх ровеснікаў? Трыывалася, сумнявалася. А неўзабаве яе прызначылі старшынёй цыклавай камісіі народных інструментаў, затым даручылі і кіраўніцтва аркестрам... Гатоўнасць працаваць, любоў да музыкі, імкненне падзяліцца ўсім, што

Аркестр ведаюць і любяць і ў вучылішчы, і ў горадзе. Штогадовыя справаздачныя канцэрты праходзяць у перапоўненай зале. Асноўная ж работа калектыву — падрыхтоўка праграмы да дзяржэкзаменаў (здаюць экзамены па дырыжыраванні 17—20 чалавек, і кожны дырыжыруе па два творы). Праграма вялікая, падрыхтоўка вымагае багата часу і напружанай працы. Але і за невялікі тэрмін, адведзены для

Тамара Бялькова са сваімі выхаванцамі.

НЯХАЙ ЗДЗЯЙСНЯЮЦЦА ЗАДУМЫ

Нарына ў оперы «Дон Паскуале» Г. Даніцэці, Сюзана і Барбарына ў «Вяселлі Фігара» В. Моцарта, Алімпія ў «Казках Гофмана» Ж. Аффенбаха; Антаніда ў «Іване Сусаніне» М. Глінкі, Марфа і Снягурочка ў операх М. Рымскага-Корсакава «Царская нявеста» і «Снягурочка»... Розныя музычныя стылі, час дзеяння, падзеі, характары, вакальная мова. І работы салісткі, адназначна, розныя.

Мне даводзілася неаднойчы бачыць Людмілу Колас на сцэне, не раз мы сустракаліся паза тэатрам. Яе цікава слухаць, бо ў размовах з ёю (часам нават у спрэчках) пераконваешся: гэта музыкант, які думае, сумняваецца, шукае свой выканальніцкі стыль.

— Я вельмі рэдка бываю задаволена тым, што зроблена. Сваё артыстычнае «я» знайсці нялёгка, нават калі напружана працуеш, марыш і спадаешся, сумняваешся і расчароўваешся. Здаецца, вось ты ўхапіла за крыло «птушку ўдачы» — і тут жа разумееш: не, гэта яшчэ не тое, трэба пачынаць зноў...

Работай над кожнай новай роляй ці сольнай праграмай трэба зноў і зноў даказваць не толькі калегам, гледачу, слухачу, а — што не менш важна — самой сабе, што ты часоваці варты. Што твая «зброя» — не толькі голас, а і душа.

— На прафесійнай сцэне вы ўжо дзесяць гадоў. Многага дасягнулі. Які быў ваш шлях у прафесійнае мастацтва?

— Лёгкай дарогі на прафесійную сцэну, як вядома, не існуе... Колькі слабе помню, заўсёды марыла стаць опернай спявачкай. У нашай сям'і вельмі любяць песню. Прыгожае сапрама ў маці і кантральта ў яе сястры — яны складаліся ў цудоўны дует, і я ўспрымала гэту музыку з маленства. І маці і сёстры не сталі прафесійнымі спявачкамі — вайна распарывала па-свойму. Любоўю да музыкі я абавязана сваёй сям'і...

Скончыла Маладзечанскае музычнае вучылішча па класе фартэпіяна. Год вучылася ў Беларускай дзяржаўнай кансер-

прававаць на мяжы сіл.

Надышоў дзень, калі Л. Колас прыняла ўдзел у спецыяльным конкурсе ў Маскве, на якім вылучаліся кандыдатуры маладых спявакоў, што накіроўваліся ў Італію, на стажыроўку ў славу тэатр «Ла Скала». Чацвёрта савецкіх вакалістаў у той год паехалі ў Мілан, сярод іх была і Л. Колас.

— За час стажыроўкі ў «Ла Скала» я пабывала ў многіх гарадах Італіі, слухала спявакоў з многіх краін свету, музыку розных стыляў, наведвала оперныя спектаклі, сустракалася з выдатнымі майстрамі вакальнага мастацтва Італіі. Але галоўнае — вучоба ў школе «Ла Скала», удасканаленне сваёй вакальнай тэхнікі.

— Вы, аднак, не казалі пра адну вельмі важную для вас падзею, якая адбылася пад час стажыроўкі ў «Ла Скала», — пра ўдзел у Міжнародным конкурсе «Новыя оперныя галасы» і бліскучай перамозе на ім. Такая перамога на конкурсе вакалістаў у Італіі — у славу тэатр «Ла Скала» — асабліва пачэсная...

— На майм удзеле ў гэтым конкурсе настаяла мой педагог Джульета Семаната. Конкурс быў сур'ёзны, удзельнікі — высокапрафесійныя спявакі. Адначасу вельмі рэдкае патрабаванне: да апошняй хвіліны, ужо знаходзячыся на сцэне, канкурсант не ведае, які твор з прапанаванага спісу ён будзе выконваць. Псіхалагічна гэтая акалічнасць вельмі ускладняе выкананне. На трох конкурсных турах, зразумела, выконвала розную музыку. Першае месца на конкурсе я падзяліла з савецкім спяваком, салістам опернага тэатра з Рыгі Сяргеем Мартынавым. Атрымала таксама спецыяльны прыз за лепшае выкананне музыкі Д. Вердзі — за арыю Джылды. Пасля конкурсу мяне запрасілі на некалькі канцэртных выступленняў...

Я зразумела, што абавязана сваім поспехам менавіта савецкай вакальнай школе, прадстаўніцай якой «ўзляўся» і якая сфарміравала мяне як музыканта... Шчырае пачуццё радасці і годнасці за наша мастацтва і

насці ёсць, канечне, свае складанасці, свае сакрэты. Тут не «схаваешся» ні за партнёра, ні за аркестр, няма дэкарацый, сцэнічнага грыву. Але мне падабаецца, што ты максімальна набліжаны да аўдыторыі, аказваешся сам-насам са слухачамі, ад цябе залежыць, ці прынясе гэты канцэрт людзям мінулы радасці. Люблю арганія канцэрты. Неўзабаве зноў буду выступаць у славу тэатр Домскага сабора ў Рызе...

Рэдка сустранеш опернага спявака, у рэпертуары якога было б столькі разнастайнай музыкі. Зразумела, выконвае Л. Колас і творы кампазітараў нашай рэспублікі — Ю. Семянкі, Л. Абельвіча, І. Лучанка. У яе выкананні я не раз слухала, напрыклад, канцэртную арыю Ю. Семянкі на словы Л. Куляшова «Айчына». Выдатная інтэрпрэтацыя. У беларускім оперным рэпертуары Л. Колас мае толькі дзве партыі — Паола ў «Джардана Бруна» С. Картэса (спектакль ужо даўно не ідзе на сцэне нашага тэатра) і Янінка, маленькая эпізодычная роля ў оперы «Сцяжынаю жыцця» Г. Вагнера. Цікава: ці пішуць беларускія кампазітары спецыяльна для яе, Людмілы Колас?

— Нашы сучасныя кампазітары вельмі рэдка давяраюць лёгкаму сапрама. Вядома, хацелася б атрымаць новыя творы, якія можна было б выконваць на канцэртнай эстрадзе розных гарадоў краіны, дзе мне выпадае выступаць, прадстаўляючы вакальную культуру рэспублікі.

— А калі гаварыць пра вашы планы?

— Мару пра тое, каб склаці і выканаць канцэртную праграму з лепшых апрацовак беларускіх народных песень. Хачу выканаць адзіны пакуль у беларускай музыцы Канцэрт для голасу з аркестрам Я. Глебава. Наогул жа, творчыя планы мае звязаны ў першую чаргу з працай у тэатры, з яго рэпертуарам.

Алена РУКАВА.
Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

СПРАВАЗДАЧА-І ВЫНІКІ

У зале Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі адбыўся справаздачны канцэрт навучэнцаў аддзяленняў духавых інструментаў Гродзенскага і Мазырскага музычных вучылішчаў.

Асабліва прадэманстравалі выступленне маладых музыкантаў з Мазыра (загадчык аддзялення духавых інструментаў І. Тарасік). Усе яны — адзінаццаць чалавек — здатныя рыхтавацца да паступлення ў кансерваторыю. У іх ёсць належны патэнцыяльны творчы магчымасці і прафесійныя навыкі. Пасляхова вядучы падрыхтоўка гэтых навучэнцаў да паступлення ў ВНУ робіцца справай прафесійнага ганарна ўсяго калектыву аддзялення духавых інструментаў вучылішча.

З навучэнцаў IV курса, якія выступілі, асабліва вылучыліся тубіст Ігар Танкашкур (выкладчык І. Тарасік, канцэртмайстар Р. Пінская) і ўдарнік Генадзь Няпомняшчы (выкладчык І. Андронаў, канцэртмайстар С. Сядлоўская). Прыемна было адзначыць добрую работу канцэртмайстраў: іх карэктную ігру, адчуванне ансамбля, прафесіяналізм.

Дасюль мазырскае вучылішча крытыкавалася за падрыхтоўку кадраў духавікоў. Аднак павышэнне патрабавальнасці з боку кіраўніцтва вучылішча, узмацненне метадычнай дапамогі спецыялістам кансерваторыі далі пэўны, досыць адчувальны вынік.

Аддзяленне духавых інструментаў Гродзенскага музычнага вучылішча (загадчык аддзялення Л. Петрушак) прадставіла толькі 8 навучэнцаў. Большасць з іх — здольныя маладыя музыканты, які, скажам, трамбаніст Эдуард Калоша (выкладчык А. Камароўскі, канцэртмайстар І. Літвіненка), валтарніст Ігар Лесь (выкладчык В. Стральцоў, канцэртмайстар А. Імбрык), флейтысткі Святлана Мікуліч і Любоў Лук'ячыкава (выкладчык А. Шчэрба, канцэртмайстар Н. Беліч). Усе выступаючыя навучэнцы маюць неабходны прафесійныя задаткі. Думаецца, ад іх патрабавецца больш стараннай працы і настойлівасці ў авалоданні абранай прафесіяй. А вось прад'явіць да вучняў патрабаванні, якія адпавядаюць іх здольнасцям, — гэта задача педагогаў аддзялення і, у першую чаргу, яго кіраўніка!

Пакуль такой патрабавальнасці не адчуваецца. Не адчулася прыкметнага паляпшэння ў рабоце гэтага аддзялення. Нягледзячы на тое, што крытыкуецца яно спецыялістамі кансерваторыі ўжо не першы год. За апошні пяць гадоў не было нават спробы паступлення ў кансерваторыю фагатыстаў, трубачоў, ударнікаў — выпускнікоў гродзенскага вучылішча. Засмуціла ў цэлым ігра канцэртмайстраў. Іх няўдачы ў акампанементах аказаліся для нас нечаканымі: Гродзенскае ж музычнае вучылішча зарэкамендала сябе,

ЖЫВУЦЬ ТРАДЫЦЫІ

Споўнілася 125 гадоў з дня нараджэння В. Андрэева — выдатнага рускага музыканта-віртуоза, стваральніка і кіраўніка першага Вялікарускага аркестра, з якога пачаўся новы накірунак у айчынай музычнай культуры. Адроджаны В. Андрэевым рускія народныя інструменты атрымалі шырокае распаўсюджанне не толькі ў нас у краіне, але і за мяжой. Цікава, да рускай домры і балалайкі ўзрастае і сёння.

Заслуга В. Андрэева і ў тым, што ён абудзіў самасядомасць народных выканальцаў нацыянальных ускрыяў Расіі, паказаў ім шлях развіцця народнага музычнага мастацтва — дэтычыць гэта ці то дутара, ці то бандуры, ці то чымбалаў.

У нашай рэспубліцы ідзі В. Андрэева атрымалі значнае развіццё. Сведчаннем таго — плённая дзейнасць прафесійных народна-інструментальных калектываў: Дзяржаўнага народнага аркестра БССР імя І. Жыноўіча, Камерна-інструментальнага ансамбля Беларускага радыё і тэлебачання, а таксама шырокае распаўсюджанне самадзейных, аматарскіх калектываў.

Па ініцыятыве Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі была наладжана навукова-практычная канферэнцыя, прысвечаная 125-годдзю В. Андрэева. Яе ўдзельнікі праслухалі даклады, з якімі выступілі кандыдаты мастацтвазнаўства, дацэнт Мазырскага дзяржаўнага педінстытута імя Гнесіных М. Імха-

ніцкі, дацэнт БДК С. Кафанаў, в. а. дацэнта БДК В. Шчарбак. Праблемам развіцця самадзейнага аркестравага мастацтва прысвячалася выступленне старшага выкладчыка БПІ кіраўніка народнага аркестра Р. Пармона. Адбылася і цікавая дыскусія па ўзнятых дакладчыкамі пытаннях.

У вялікай канцэртнай праграме канферэнцыі былі прадстаўлены салісты і народна-інструментальныя калектывы БДК, іншых музычных устаноў рэспублікі; выступілі таксама госці з Масквы. На сцэну выходзілі лаўрэаты ўсесаюзных і міжнародных конкурсаў, заслужаныя артысты, выкладчыкі і студэнты, вучні-пачаткоўцы. У гэтым выявілася вялікае выхаваўчае значэнне канферэнцыі, якая паядала розных прадстаўнікоў народна-інструментальнага мастацтва.

Л. ТАІРАВА.

ведае, жаданне разумень тых хто побач, і дасягнуць разумення з іх боку.—усё гэта памагло Т. Бяльковай паспяхова справіцца з цяжкасцямі. І менавіта тут, у аркестры, знайшла яна сваё прызвание.

— Сучасны народны аркестр мае вялікія выяўленчыя магчымасці, таму стараюся ўключыць у рэпертуар самыя розныя творы,—расказвае Т. Бялькова.—Галоўная наша праблема —хуткая змена складу выканаўцаў: практычна штогод усё пачынаем спачатку, бо ў аркестр прыходзіць 30—40 працэнтаў новых удзельнікаў. Не задавальняе падрыхтоўка навучэнцаў па спецыяльнасці балалайка і домра, а гэтыя інструменты вядучыя ў нашым аркестры. На балалайку наогул часта даводзіцца прымаць навучэнцаў без музычнай падрыхтоўкі.

Канцэрты ў нас няшмат: у вучылішчы, часам на прадпрыемствах горада, у навучальных установах. Хацелася б пашырыць геаграфію нашых выступленняў.

Пад час вучобы ў кансерваторыі, прызнаецца Тамара Уладзіміраўна, яна і не думала, што будзе некалі дырыжыраваць аркестрам, хоць займалася ў класе Міхася Казішча з вялікай цікавасцю. Любіла свой інструмент—баян, захоплена займалася па спецыяльнасці пад кіраўніцтвам педагога Р. Назаранкі. Збіралася пасля заканчэння БДК паступаць у асістэнтуру-стажыроўку. Але лёс распарадзіўся інакш—і цяпер Т. Бялькова не ўяўляе сябе без аркестра.

Зоя ШУТОВІЧ.

г. Маладзечна.

увогуле, добра падрыхтоўкай спецыялістаў па класах фартэпіяна, камернага ансамбля і канцэртмайстарскага майстэрства!

Такія канцэрты — справядзачы паказваюць і іншыя важныя праблемы ў прафесійнай падрыхтоўцы духавікоў. Галоўныя з іх — слабая ўвага педагогаў да чысціні інтаніравання, да работы над прыгожым выразным, напеўным гукам, абмежаванасць і фармальнасць у выбары канцэртнага рэпертуару.

Вучылішча ўсё яшчэ не забяспечана неабходнымі музычнымі інструментамі: вострая патрэба ў драўляных духавых і ўдарных.

Бракуе педагогічных кадраў па некаторых спецыялізацыях, асабліва ў Мазыры. Не адчуваецца мэтанакіраваная сістэматычная работа па адборы таленавітых дзяцей для навучання ігры на духавых і ўдарных інструментах, іх далейшай прафэрыентацыі з боку дзіцячых музычных школ Гомельскай і Гродзенскай абласцей.

Такім чынам, выступленні маляды музыкантаў пацвердзілі дзейнасць сістэмы творчай справядзачнасці навучальных устаноў мастацтваў, распрацаванай Міністэрствам культуры рэспублікі. Стаўшы менавіта сістэмай, гэтыя справядзачы могуць даць адчувальны вынік: у своечасовым вызначэнні недахопаў навучання, а найперш—у своечасовым выяўленні перспектывнай творчай моладзі. Гэта паможа лепш арганізаваць яе прафесійнае навучанне.

М. ВОЛКАУ,
в. а. загадчыка кафедры
духовых і ўдарных
інструментаў БДК, дацэнт.

«Ці дзейная наша памяць?»—такое пытанне было пастаўлена ў аглядае матэрыялаў V з'езда Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры («ЛіМ», 9.01.1987 г.). Тое ж пытанне ставілася і ў шэрагу лімаўскіх публікацый пад рубрыкай «Чалавек у інтэр'еры горада». На жаль, з'езд толькі канстатаваў нездавальняючае становішча ў галіне аховы помнікаў і тое, што Закон «Аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры» пазбаўлены рэальнай сілы. Праблемы засталіся... Пра гэта — лісты нашых чытачоў.

КАБ ГОРАД СТВАРАЎ ЧАЛАВЕКА

«ЛіМ» вядзе выключна важную гаворку аб захаванні гістарычнай спадчыны нашага горада. Вядома, калі б пра гэта загаварылі гадоў дваццаць назад, карысці было б больш, але і сёння ёсць яшчэ ў нашым горадзе тое, што прынята называць гістарычнай забудовай і помнікамі старажытнасці.

Цяпер прыняты рашэнні аб захаванні і рэканструкцыі гістарычнай часткі Мінска. І вось у сувязі з гэтым дазвольце задаць пытанне: хто гаспадар горада — людзі, якія жывуць у ім, ці чыноўнікі ад архітэктуры? Хто вызначае аблічча горада? Чаму нехта зусім беспакarana можа загадваць знесці дамы і цэлыя вуліцы, якія стаялі стагоддзямі?

Многае, вельмі многае загінула. І таму тое, што засталася, мае асаблівую каштоўнасць. А значыць, лёс гэтых ацалелых трэба вырашаць адкрыта, прадстаўішы праекты рэканструкцыі на ўсенароднае абмеркаванне, зацвярджаючы сапраўды разумную прапанову. Сумны ўрок Траецкага прадмесця не павінен прайсці бясплодно. Шматлікімі таемнымі карэкціроўкамі праект рэстаўрацыі прадмесця быў сапсаваны. Напрыклад, на рагу вуліцы Горкага і Камунальнай набярэжнай стаяў будынак, уключаны ў

«Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі» як помнік архітэктуры — адзіная ацалелая ў Мінску крамка XIX стагоддзя. Па праекце яна павінна была быць адрэстаўраваная, а побач з ёй меркавалася ўзніць гістарычны дом, у якім Янка Купала стварыў першы беларускі пераклад «Слова пра паход Ігаравы».

І што ж мы бачым? Аб аднаўленні дома няма і гаворкі, крамку знеслі, а на іх месцы стаіць непригожае збудаванне, бездапаможная і бедная падробка. Міжволі ўспамінаеш словы акадэміка Ліхачова: «рэстаўрацыя ці фальсіфікацыя?» Гэты праект, нягледзячы на яўную недарэчнасць і бязграмацкасць, быў прыняты без абмеркавання. Чаму? Таленавітае вырашэнне не баіцца галоснасці, толькі бяздарнаму неабходна закулісная падтрымка.

Можна прывесці і іншыя прыклады: жылы дом XIX стагоддзя, помнік гісторыі, дзе ў гады вайны была явачная кватэра мінскіх падпольшчыкаў, перабудавалі да непазнавальнасці і замест музея мінскага падполля размясцілі Аб'яднаную дырэкцыю літаратурных музеяў. Можна прыгадаць і тое, як збілі ляпы дэкор XIX ст. на доме № 11.

Сутнасць нават не ў гэтых

канкрэтных фактах — бяда ў прынцыповым падыходзе да рэстаўрацыі, у тым, што адзінае разумнае рашэнне — галоснае абмеркаванне праектаў — ігнаруецца.

І вось — гісторыя паўтараецца зноў. Рыхтуецца да прыняцця праект добраўпарадкавання Верхняга горада. Верхні горад — гэта комплекс помнікаў, які складаўся ў XVI—XIX стст., гэта амаль адзінае, што засталася ад старога Мінска. Надзвычай важна захаваць і ашчадна аднавіць тое, што збераглося. Але скажыце — дзе можна ўбачыць гэты праект добраўпарадкавання, распрацаваны інстытутам «Мінскпраект»? Чаму ён, як пісаў Л. Талбузін, «пад сакрэтам»? Часопіс «Строительство и архитектура Белоруссии» № 3 за 1986 год, гаворачы на гэтую ж тэму, шкадаваў, што такія конкурсы праходзяць закрыты. І растлумачыў гэта тым, што цікавасць да абмеркавання знізілася, а ў Саюзе архітэктараў, маўляў, няма памяшканняў для паказу праектаў. Але няўжо ў горадзе няма залаў для экспазіцыі? Няўжо нельга было арганізаваць рэкламу, паведаміць аб маючым адбыцца абмеркаванні? Сапраўды, той, хто хоча працаваць, шукае магчымасці, а хто не хоча — прычыны.

Мяркуючы па апублікаваных у гэтым жа нумары часопіса фрагментах праекта, ён зусім не вольны ад мякка кажучы, «спрэчных прапановаў». Чаго варта, напрыклад, такая думка: на месцы былой мінскай ратушы паставіць пастамент з малельнікам макетам! І гэта зроблена пасля таго, як была распрацавана надрабязная праектная прапанова аднаўлення самой ратушы — галоўнага будынка ўсёй плошчы Свабоды, кампазіцыйнага вузла забудовы Верхняга горада ў XVI—XIX стст. Праект таксама прадугледжвае будаўніцтва новых будынкаў паміж вул. Герцэна і

Музычным завулкам. А між тым, нават калі іх вышыня будзе ў тры паверхі, яны зусім скажыць гістарычны сілуэт горада, знішчаць яго выгляд з боку Свіслачы. Праект выключае самую магчымасць рэстаўрацыі Мінскай ратушы, суседняй з ёй царквы, гандлёвых радкоў, комплексу сядзібы Вальковіча і г. д.

Усё гэта прывядзе да знішчэння Верхняга горада як помніка горадабудаўніцтва, ён проста перастане існаваць. Дарэчы, гэты праект пачаў рэалізоўвацца: ужо знеслі мурваную агароджу манастыра бернардынак XVII—XVIII стст.

Горад — гэта не вочына ГалоўАПУ. Гэта не толькі жылплошча, не палігон для эксперыментаў архітэктараў, калі створанае выкамі знікае ў лічаныя дні. Горад — гэта жыццёвае асяроддзе, якое захоўвае гістарычныя, культурныя, мастацкія звесткі, выходзіць чалавек, усім сваім абліччам фарміраваць лад яго жыцця. Разбурэнне горада ёсць разбурэнне чалавеча. Пазбаўляючы сябе мінулага, мы пазбаўляем сябе будучыні.

Націску на горад павінен супрацьстаяць навукова-каардынацыйны савет, у які ўваходзілі б прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, эксперты з Акадэміі навук, вучоныя, гісторыкі, мастацтвазнаўцы, прадстаўнікі грамадскасці. Ён павінен быць незалежны ў сваіх рашэннях, без яго санкцыі не павінны праводзіцца ніякія работы ў гістарычнай частцы горада. Такі савет быў створаны ў Таліне — і цяпер уся краіна ганарыцца гэтым горадам. Ён атрымаў міжнароднае прызнанне. Няўжо для нас гэта не больш, чым пражэкт?

А. САВІЦКІ,

студэнт Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

ПАТРАБАВАЦЬ СТРОГА

У артыкуле Л. Талбузіна «Праект «пад сакрэтам?»» («ЛіМ», № 47, 1986 г.) узнята вельмі важнае пытанне аб неабходнасці далучэння шырокай грамадскасці да вырашэння важных горадабудаўнічых задач, да публічнага абмеркавання новых праектных рашэнняў нашых дойлід-даў. Асабліва гэта датычыць тых выпадкаў, калі вырашаюцца прынцыповыя пытанні лёсу гістарычнай і культурнай спадчыны нашага горада. Установа, ад якіх залежыць аблічча нашага горада, у прыватнасці, ГалоўАПУ, прымаючы рашэнні аб зносе гістарычных будынкаў, часта ігнаруюць прынцып галоснасці, што супярэчыць духу часу.

Такіх прыкладаў можна прыгадаць больш чым дастаткова. Успомнім, скажам, «бліскуючую» задуму паставіць фантан на месцы дома Валенція Ваньковіча, вядомага мастака XIX ст., сябра Адама Міцкевіча. А выпадак, калі сярод белга дня быў разбураны будынак, дзе ў XIX ст. знаходзіўся мінскі гарадскі тэатр? Гаворка ідзе пра дом № 28 па вул. Інтэрнацыянальнай. Тут былі дэкабрысты Н. Мураўёў і А. Бястужаў-Марлінскі, а ў 1852 г. на яго сцэне адбылася прэм'ера першай беларускай оперы «Ся-

лянка», лібрэта для якой напісаў В. Дунін-Марцінкевіч, а музыку — С. Манюшка. Гэтая падзея з'явілася важнай вяхой у гісторыі культуры нашага народа. Як сказана ў фундаментальнай «Гісторыі Беларускага тэатра», гэтай падзеяй можна «датаваць узнікненне Беларускага нацыянальнага сцэнічнага мастацтва». Акрамя таго, будынак былога гарадскога тэатра ўяўляў і значную архітэктурную каштоўнасць, быў уключаны ў «Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі».

Пра гісторыю яго разбурэння варта сказаць больш падрабязна.

У 1982 г. інстытутам «Белжылпраект» была распрацавана праектна-каштэрысная дакументацыя на капітальны рамонт і рэстаўрацыю фасадаў гэтага помніка. Агульны кошт рамонтных работ быў вызначаны ў 242 тысячы рублёў. У 1983—1984 гг. былі выкананы работы на суму 42 тысячы рублёў, пасля чаго... помнік апынуўся ў аварыйным стане. Тады тэрмінова была створана камісія, якую ўзначальваў тагачасны намеснік начальніка ГалоўАПУ У. Сухарослаў. Камісія прызнала, што для ліквідацыі вынікаў аварыі спатрэбіцца дадаткова каля 60

тысяч рублёў, што прывядзе да павелічэння кошту рэканструкцыі на 25 працэнтаў. Пасля гэтага захаванне помніка было прызнана «эканамічна неэта-згодным» (1).

Усведамляючы, што аднаго заключэння тэхнічнай камісіі для зносу помніка гісторыі і культуры недастаткова, у ГалоўАПУ вырашылі даказаць, што будынак не ўяўляе архітэктурнай і гістарычнай каштоўнасці. Для гэтага супрацоўнікі ГалоўАПУ не паленваліся нават падняць архіўныя дакументы, аднак ніякіх «кампраметуючых» помнік фактаў не знайшлі. Больш таго, выяўленыя дакументы неабвержна даказалі мемарыяльную каштоўнасць дома № 28.

Тады ў ход пайшлі самыя надуманыя аргументы, аж да сцвярджэння, што ўсе пасляваенныя генпланы Мінска прадугледжвалі знос гэтага дома. Што гэта не адпавядае сапраўднасці, дастаткова зазірнуць у кнігу Ю. Ягоравы «Горадабудаўніцтва Беларусі». Больш таго, гаворыцца, што пасля вайны быў распрацаваны праект рэканструкцыі гэтага дома і прыстасавання яго пад Мінскі абком КПБ.

Памятны для Мінска дом знесены, а ГалоўАПУ так і не прызнала сваёй памылкі. Наадварот, спрабуе пераканаць грамадскасць, што разбураны былі мінскі гарадскі тэатр зусім законна. Так, у лістападзе мінулага года было апублікавана

інтэрв'ю з галоўным мастаком Мінска А. Грэчыным, дзе ён, у прыватнасці, заявіў: «У многіх на памяці знос вуглавога дома на скрыжаванні вуліц Леніна і Інтэрнацыянальнай. І тады звышстаранна вивучалася яго радаслоўная, але, на жаль, звесткі аб гістарычнай каштоўнасці гэтага дома не болей, чым чуткі. А ён быў у небяспечным для людзей стане і архітэктурнай каштоўнасцю не з'яўляўся».

І гэта гаворыцца пасля таго, як у рэспубліканскім друку змешчаны шэраг артыкулаў, дзе падрабязна асвятляецца гісторыя былога будынка мінскага гарадскога тэатра («Мастацтва Беларусі», 1983, № 3; «Звязда», 1984, 1 красавіка; «Помнікі гісторыі і культуры...», 1985, № 1; «Тэатральны Мінск», 1985, № 3; ЭЛІМ Бел., т. 3 і інш.).

Міжволі ўспамінаюцца гнёўныя радкі з артыкула «Супраціўленне» («ЛіМ», 1986, № 48), справядлівыя, не толькі для Масквы, але і для Мінска: «...У імя чаго, урэшце, ГалоўАПУ разбурае наш горад? Калі ж закончыцца ўвесь гэты урбаністычны бандытызм?»

Стаўленне да такіх з'яў павінна быць адназначнае. Яго дакладна вызначыў сакратар ЦК КПСС Я. К. Лігачоў, выступаючы на XXVII з'ездзе КПСС: «Маюць рацыю тыя, хто ўзвышае голас трывогі за архітэктурнае аблічча нашых слаўных старажытных гарадоў. Партыйнае спяганне за аб'яваўнасць да нацыянальных святыняў павінна быць строгае».

Уладзімір ДЗЯНІСАУ,
гісторык.

Аб перспектывах развіцця аматарскага тэатра рэспублікі працягваюць размову супрацоўнік Брэсцкага абласнога драмтэатра імя ЛКСМБ, наш няхатны карэспандэнт Мікола КАЗЛОВІЧ і рэжысёр народнага тэатра брэсцкага Дома культуры чыгуначнікаў Уладзімір СУСЬКО.

М. КАЗЛОВІЧ: Нездарма ў выступленнях удзельнікаў лімаўскай дыскусіі прагучала трывога за тое, што творчы працэс у народных тэатрах рэспублікі пачаў вымярацца колькасцямі крытэрыяў. Так, расце і колькасць тэатраў са званнем «народны», расце і стос аптымістычных паперак-даведак пра іх дасягненні на сталах у работнікаў аддзелаў культуры. А між тым, зусім пра іншае гавораць і рэжысёры, і выканаўцы, і гледачы. Яны гавораць пра спад творчай актыўнасці, пра адсутнасць пошукаў свайго стылю, рэпертуару ў многіх самадзейных драматычных калектывах. Чым гэта выклікана?

У. СУСЬКО: Я шукаю бы прычыны застою аматарскага тэатра ў зменах, якія адбыліся ў ягоным сацыяльным статусе. У тым і надзённасць праблема, што тэатр і жыццё — узамезвязаны, воль М. Мацкевіч канстатуе ўзлёт тэатральнай самадзейнасці ў канцы 50-х — пачатку 60-х гадоў. І гэта праўда. Успомніце, што гэта быў за час. Перад грамадствам, асобай акрэсліваўся новыя, нязведаныя далягляды. Стала рэальнасцю касмічная прастора. Усплелі духоўнай энергіі праявіўся і ў росквіце самадзейнай творчасці, сярод якой важнейшай была тэатральная. Менавіта тэатр — развязаў вузельчыкі ў чалавечых душах. Слова са сцэны верылі...

М. К.: А што здарылася з народным тэатрам сямідзесятых — васьмідзесятых гадоў? Чаму яго апанавала такая творчая інертнасць?

У. С.: На маю думку, яго проста выціснула дзесяці ў пачатку 70-х гадоў безліч ВІА, дыскама. Гэта ж драпежная сіла! Хіба можна давяраць умоўным каштоўнасцям быць пасрэдкамі паміж людзьмі, калі іх мова ні да кога не звернута! У такіх умовах тэатральны глядач проста страціў слых, эмацыянальны зрок. Драмгурток перастаў быць гонарам школы, навучальнай установы. Увогуле тэатральны жанр стаў псынкам на канцэртах і аглядах.

М. К.: Нельга з гэтым не пагадзіцца. Што заставалася тэатру, які страціў свае пазіцыі? Зноў жа спрабаваць падтрымліваць іх унішальнай бухгалтэрыяй, уяўным дынамізмам. Толькі ж і каштоўнасці выпрацоўваліся ўяўныя. Магу назваць толькі некалькі калектываў, якія заявілі больш-менш сур'ёзна пра сябе на Брэстчыне за апошні дзесяці гадоў. Сярод іх — мацнейшы тэатр сатырычных мініячур «Маскі» з Пінска. Слабейшыя — у Кобрыне і ў тым жа Пінску, у Палаты культуры «Трыкатажнік». То працуюць, то развальваюцца яны ў інжынерна-будаўнічым і педагагічным інстытутах Брэста. У застоі колькі часу знаходзяцца два народныя калектывы ў Баранавічах. Такое ж становішча ў Іванаве і Целяханах, дзе ніяк не можа вырашыцца пытанне з пастаяннымі рэжысёрамі. Стабільна працуюць толькі, бадай, два тэатры: у Пінскім ГДК і ваш, Уладзімір Паўлавіч. Астатнія нагадваюць блукаючыя зоркі.

У. С.: Я разумеем занепакоенасць Міколы Мацкевіча і Міхася Коласа, якія пачалі гаворку ў «ЛіМ». Мы ўсе ўсведамляем, што надыйшоў час практычных дзеянняў, каб вярнуць аматарскаму тэатру яго сапраўднае прызначэнне. Уся наша ідэалогія перабудоўваецца, імкнецца зыходзіць з канкрэтных жыццёвых патрэб.

М. К.: Значыць, вы цалкам за эксперымент, прапанаваны М. Мацкевічам? І маральна да яго гатовы?

У. С.: Давольце сустрэчнае пытанне. У нас, у прафесійным калектыве, як справы з гледачом, з планам?

М. К.: Увесь час у нацяжку. Такое становішча, дарэчы, у большасці абласных тэатраў.

У. С.: Як жа тады размінучца нам у нашым невялікім горадзе! Ваш прафесійны тэатр хоць мае магчымасць «падсілкоўвацца» на працягу году ў большасці раёнаў. А як, напрыклад, я магу не бачыць канкурэнта і ў тэатры лялек! Перайсці пры тым становішчы на самаакупнасць для нас зусім нерэальна. Вылецім у трубу разам з новым штатным раскладам, катэгорыямі і званнямі! На дзяржаўную датацыю, як прафесія-

заахоўвання. І ніякіх спрэчак, канфіктаў. Кожны артыст атрымлівае прэмію ў залежнасці ад асабістага ўкладу ў дзейнасць калектыву.

У. С.: І ўсё ж вернемся да пытання пераходу на гаспадарчы разлік калектываў вобласці. Здаецца, мая пазіцыя тут ясная!

М. К.: Так. І я з ёй згодны. Думаю, тэатр Пінскага ГДК, якім кіруе Іван Базан, — адзіны, які можа перайсці ўжо цяпер на самаакупнасць. У Дomes культуры — зала на 700 месцаў, вопытная пастаноўчая частка, добрыя ўмовы для рэпетыцый. Восенню мінулага года давалася мне пабываць на спектаклі Я. Сегеля «Я заўсёды

жэйшых. Куды больш рэалістычна мысліць М. Колас. Заслугоўвае ўвагі ягоная думка наконт шматлікіх праблем творчага, арганізацыйнага характару, вырашаць якія трэба тэрмінова. Прыклад? Калі ласка! Калі вы са сваім калектывам былі ў абласным тэатры на здачы новага спектакля?

У. С.: Не прыпамінаю.

М. К.: Тое ж самае скажуць і іншыя рэжысёры. А між тым, у тэатр вас, аматараў, трэба запрашаць не ў гасці, а на працу. Што, як не рэпетыцыі, здача спектакляў можа стаць школай майстэрства? Збіраецца мастацкі савет, прыязджаюць крытыкі, вядзецца прафесійны разбор мізансцен, сцэ-

най мове, рытміцы. Не кожны адважыцца на такое выпрабаванне. Правільна робяць тыя рэжысёры, хто прытрымліваецца прынцыпу студыйнасці, адчыненых дзвярэй. Пра гэта пісаў В. Грыгалюнас, у прыватнасці. Хіба менш здольнаму чалавеку, які хоча ўдзельнічаць у жыцці тэатра, не знойдзецца месца ў масоўках, пастаноўчых работах, асвятленні, музычным афармленні? Любога можна прыцягнуць да чыткі п'есы, абмеркавання спектакля, арганізацыі гледачоў.

У. С.: Дарэчы, калі б не заўважыў у свой час кіраўнік драмгуртка Баранавіцкага клуба чыгуначнікаў Аляксандр Сакалоў здольнага падлетка, не падтрымаў, дык не мелі б, мабыць, мы сёння вядомага кінарэжысёра, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Міхаіла Пташніка.

М. К.: Колькі б талентаў нас не акружала, а плёну не чакай, калі рэжысёр не звяртае ўвагі на выхаўча-творчую работу. Зноў-такі прыгадаю баранавіцкі калектыв. Трэба святкаваць 30-гадовы юбілей, абвешчаць пераможныя рэзультаты, а з тэатра пайшлі каля дзесяці актыўных удзельнікаў. Вось і прыйшлося гаварыць «быў», «іграў», «зрабіў». Упусціў дзесяці М. Стрыжоў момант — страціў людзей. Пачаў ставіць малафарматныя, урэзаныя спектаклі — упаў аўтарытэт, папулярнасць. Рэжысёр шукае пастаноўкі з выйгрышнай «закавыкай» і аказваецца ў палоне безгустоўшчыны. Зусім іншае становішча ў І. Базана ў Пінску. Не толькі асабістая, але і маладзёжная група, студыйцы свае спектаклі ставяць. А нядаўна ветэраны вайны і працы стварылі свой калектыв.

У. С.: Аблеганы шлях у нашай справе — шлях да няўдачы. Я прынцыповы праціўнік спектакляў спрошчаных, напісаных спецыяльна для аматараў. Калі браліся за Шэкспіра, некаторыя сумніваліся. Усё ж — класіка! «Рычард III», «Гамлет», «Рамэа і Джульета»... Сапраўды цяжка было. Заказ на касцюмы ў Мінску не ўзялі. Давалася наводзіць масты ў Брэсце, у атэль «Брастаўчанка», на фабрыцы «Індпашу-адзенне». Паступова не толькі цудоўных закройшчыц адшукалі, але і дыпламаваную мастачку, якая зрабіла нам эскізы усіх касцюмаў. Больш за год працягваліся гэтыя пакуты. Затое, якое маральнае задавальненне пасля прэм'еры, якіх выдатных памагатых знайшлі! Цяпер барометр за «Пракапол аднаго пасяджэння» А. Гельмана — псіхалагічная рэч, глыбокая...

М. К.: Неяк у гаворцы І. Базан скардзіўся, што за шэсць гадоў работы ў Пінску толькі два разы выехаў на вучобу ў Мінск. Нарэшце пашчасціла пабываць яму на семінары ў чэшскім горадзе Шумперку. У ЧССР аматарскія тэатры невялікія, штатныя рэжысёраў не маюць, працуюць выключна на аматарскіх асновах. Да пастаноўкі бярэцца нацыянальная і суветная класіка, рэчы складанейшыя, здавалася б, аматарам не па плячы. Але паспех заўсёды вялікі. Асабліва заслугоўвае ўвагі тое, што: разам з рэжысёрам на семінарах вучацца артысты. У нашых сіброў ёсць і такая добрая традыцыя — давяраць выканаўцам рэжысёрскай работы.

У. С.: Пакуль што ў нас працуюць пераважна аднатыпныя самадзейныя драматычныя калектывы. А дзе эксперыментальныя студыі, тэатры аднаго актёра, пантамімы, мініячур, тэатры-кафэ?

М. К.: Спадзяюся, рэарганізацыя, эксперымент дапамогуць прыйсці да іх. Цяпер, калі слова набывае вагу, тэатры проста абавязаны заняць сваё месца на стрыжні жыцця.

г. Брэст.

Народны тэатр — сёння і заўтра

Арыенцір — жыццё

налам, разлічваць у такім выпадку не давядзецца. Ведаю, такой думкі прытрымліваюцца і іншыя рэжысёры з абласных цэнтраў. Гэта — што тычыцца фінансавага боку справы. Цяпер пра фактары псіхалагічныя. У аматарскім тэатры заўсёды былі і будуць моцныя і слабыя выканаўцы. Дык што, я павінен афіцыйна размежаваць аматараў на катэгорыі!

М. К.: Мабыць, такія маякі і не пашкодзіла б мець?

У. С.: У аматарскім калектыве — усе роўныя. Гэта мае глыбокае перакананне. Усіх аб'ядноўвае дух аматарства, бескарыслівага служэння мастацтву. Лёгка разбурчыць гэты дух, цяжка выхаваць. А сваіх маякоў наш калектыв і так ведае: Тамара Дзмітрыўна Лібяроеўская, Ігар Рыгоравіч Максімаў, Герман Аляксандравіч Бароўскі — амаль равеснікі тэатра. Каля двух дзесяці гадоў аддалі яму Людміла Васільеўна Соцінава, Анатоль Іванавіч Авакумаў, Фёдар Фёдаравіч Сарачук. Вось адзначыць іх званнем «Заслужаны артыст народнага тэатра БССР» было б мэтазгодна. Згодзен, што і званне «Заслужаны тэатр БССР» пойдзе на карысць справе.

М. С.: Прызнацца, у прапанове М. Мацкевіча і мяне насяражвае спроба залішне тэхналагізаваць аматарства.

У. С.: Рубель ніколі не будзе асноўным дыржорам і стымулам у самадзейным мастацтве. Асабліва пераканаў у гэтым 40-гадовы юбілей нашага калектыву, які толькі што адсвяткавалі. Уладарылі шчырасць, сардэчнасць. Дзеля гэтага варта ахвяраваць вольным часам, хатняй утульнасцю. Мы ж маем справу з духоўна багатымі людзьмі, а не з водаправодчыкам дзядзькам Васем, якому ўсюды мрояцца рублёўкі. Іншая справа — удасканаліць статут тэатра, як гэта прапановуюць калегі. Неабходна ўсё ж пашырыць фінансавыя паўнамоцтвы рэжысёра і калектыву. А пакуль усе гэтыя пытанні ў нашым тэатры вырашае сваёй уладай бухгалтар Дома культуры. Да яе думкі чуйна прыслухоўваецца дырэктар. А мы застаёмся ўбаку. Вось чаму хачу падтрымаць прапанову М. Коласа выкарыстоўваць 25 працэнтаў даходаў за платныя спектаклі, у прыватнасці, для прэміравання ўдзельнікаў па выніках вучэбна-творчага года. Калі так будзе, дык мы зможам праводзіць вечары-партрэты артыстаў, своеасаблівыя спектаклі-бенефісы.

М. К.: У Пінскім ГДК даўно і эфектыўна выкарыстоўваецца гэтая форма матэрыяльнага

ўсмехаюся». Дарэчы, ішоў ён дзесяты раз, а зала была поўнай. Пінчане задаволены, што ў іх ёсць свой тэатр, любяць артыстаў Ганну Кабадзейцаву, Ганну Міхайлаву, Івана Калініна, Аляксандра Бажэлку. Апошні, дарэчы, мае званне «Заслужаны работнік культуры БССР». Наогул, з удзельнікамі тут праблема няма. Таму тэатр ставіць спектаклі масавыя. Калі ўсе выканаўцы выходзяць на пахлон, авансцэны ледзь хапае. Цяпер тэатр паказвае камедыю Дуніна-Марцінкевіча «Пінская шляхта». І ўсё з тым жа поспехам. Нельга не сказаць добрае слова пра кіраўніка тэатра, выпускніка Мінскага інстытута культуры Івана Базана. Гэта — рэжысёр-працаўнік. Ён не грашыць паспешлівымі авансамі, а бярэцца за справу і прафесійна яе робіць. Таму і мае падтрымку горада, прадрывемства і арганізацыі. Вось і кватэру цяпер атрымаў.

У. С.: Калі аб'ектыўна, дык у Баранавічах існуюць умовы для эксперыменту ў ГДК. Вялікі прамысловы горад, цудоўная зала, вопытны рэжысёр Міхась Стрыжоў.

М. К.: Не, тут я не пагаджуся. Калектыву апошнім часам згубіў творчае аблічча, а разам з ім і гледача. Пацікаўцеся, што ставіць тэатр. Адны аднаактоўкі, толькі б менш удзельнікаў было занята, бо людзей у калектыве мала. Але ў перспектыве ў Баранавічах можа быць свой тэатр. Паўпрафесійны.

У. С.: Думаю, што ў Пінску варта аб'яднаць тры народныя тэатры ў своеасаблівы кааператыву на долевых пачатках. У Баранавічах таксама існуе рэальная магчымасць стварыць такое аб'яднанне з двух народных калектываў. Для масовага запрашаць удзельнікаў народных агітбрыгад. Гэта ўжо сіла, рэпертуар на месяц можна планаваць, афішу выдаваць.

М. К.: Цікавая думка. Хоць давядзецца перабачыць яе праз ведамасныя перашкоды. Калектывы ж — прафсаюзныя і «міністэрскія».

У. С.: А чаму б не прызначыць Пінск месцам правядзення двухгадовага эксперыменту! Маладзечна і Мазыр таксама. Мы ж будзем вывучаць яго вынікі і ўсё карыснае выкарыстоўваць. Думаю, такі шлях найбольш рацыянальны.

М. К.: Уладзімір Паўлавіч, на мой погляд, М. Мацкевіч залішне спадзяецца на стымуляючую ролю фінансаў. Да таго ж, не зусім зразумела, як ён бачыць новае жыццё тэатраў астатніх дзвюх катэгорый — ні-

награфіі, работ асобных артыстаў. Увогуле, у адносінах паміж прафесійным і аматарскім тэатрам столькі нявыкарыстаных творчых рэзерваў! Чаму б вам не запрашаць да паставак нашых рэжысёраў, найбольш здольных артыстаў? Цяпер другі бок пытання. Толькі ў апошні час з рэпертуару нашага тэатра зняты такія спектаклі, як «Парог», «Нехта павінен пайсці», «Лэдзі Макбет Мізенскага павета», «Ціхі прытулак», «Антыгона», «Рускае пытанне», некалькі казак. Чаму б рэквізіт, касцюмы не выкарыстоўваць аматарам? А, можа, варта арганізаваць своеасаблівы пункт пракату тэатральнага рэквізіту? На жаль, ніхто гэтымі пытаннямі не займаецца. А колькі было б карысці!

У. С.: Нам усім трэба сёння падумаць над пашырэннем маральнага статусу тэатра. Мне заўсёды прыкра, калі ў абласной або іншай газеце друкуецца артыкул, галоўным пафасам якога з'яўляецца штучная радасць аўтара ад таго, што Іван Пятровіч, напрыклад, пасля змены не ідзе «забіваць казла», а спяшаецца на рэпетыцыі аматарскага тэатра. Чаму мы пазбягаем гаварыць пра самадзейнасць усур'ёз, называючы поспех поспехам, а няўдачу — няўдачай! Пра гэта, дарэчы, гаворыць у сваім выступленні М. Шутаў. Час на самадзейнасць зірнуць не праз ружова-павелічальныя шкельцы, а як на паўнапраўную частку нашай духоўнай культуры. Да абласнога драмтэатра ў мяне ёсць прапанова: устанавіць штогадовыя спецыяльныя прызы для аматарскіх тэатраў — за лепшую рэжысёрскую работу, а таксама за лепшую ролю — мужчынскую і жаночую. А прадрывемства, калгасы! У вобласці працуюць такія гіганты, як Брэсцкі электрамеханічны завод, Баранавіцкі завод аўтаматых ліній, Пінскае вытворчае прадзільна-трыкатажнае аб'яднанне, вядомыя ў рэспубліцы калгасы «Савецкая Беларусь» Камянецкага, «Аснежыцкі» Пінскага, «40 год Кастрычніка» Іванаўскага раёнаў. Упэўнены, гонарам для кожнага аматарскага калектыву, у тым ліку і тэатра, было б атрымаць ад іх прыз або прэмію за творчыя дасягненні.

М. К.: Думаецца, варта паставіць кропкі над «і» ў праблеме «вучыцца ў прафесіяналаў». Вучыцца майстэрству, безумоўна, трэба. А вось будаваць работу на прафесійным прынцыпе — шкодна. Я праціўнік усякіх адборачных конкурсаў сярод аматараў на сцэні-

ТЭАТР І ЧАС

(Працяг. Пачаток на стар. 4).

вядзецца змагацца ўжо з уласнай носнасцю, ханжаствам, фарысействам—альбо закрывацца.

Праблем у нашым тэатральным быцці шмат. Вырасшыя іх органы культуры, на жаль, не здолелі. Час настойліва сцвярджае: калі мы, творчыя работнікі, не знойдзем мужнасці і сіл узяць іх вырашэнне на сябе, воз з месца не скраецца.

Пяць тэатраў рэспублікі ўдзельнічаюць у эксперыменце. Справа складаная, адказная, рызыкоўная. Складаная, бо новая, бо надта вялікая сіла інерцыі нашага мыслення. Добра, калі ў тэатра ёсць густ, пазі-

ў заключэнне Р. Янкоўскі прапанаваў больш актыўна заахвочваць творчых работнікаў, заснаваць штогадовыя прэміі актёрам, рэжысёрам, сцэнографам. Усё гэта нібыта рабіла і БТА, але неяк шэптам, а трэба галосна, не скупіцца ні маральна, ні матэрыяльна.

ВОСТРАЯ заклапочанасць лясам нацыянальнай тэатральнай культуры гучала ў выступленні галоўнага рэжысёра Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа заслужанага дзеяча мастацтваў БССР В. МАЗЫНСКАГА. Парадасальна, ды сёння «беларускі тэатр» — хутчэй тэрытарыяльнае азначэнне, на беларускай мове працуюць толькі тры з 15 драматычных тэатраў рэспублікі. Па-беларуску дае свае спентанлі і лялечная трупы, якая нарадзілася ў сценах нашага

пачалі спаборнічаць—хто скажа вастрэй, гучней, хто больш важкі камень шпурне ў агарод суседу. Досыць ужо кідаць каменні, час збіраць іх.

Пакуль што тэатр у рэспубліцы калі не ў заняпадзе, дык у надзвычай складаным становішчы. Глядач адмаўляецца ад нашай працы. Паказчыкі могуць быць і высокія, але ўсе мы ведаем, з якой цяжкасцю, іншым разам сілком білет трапляе да гледача ў рукі. Тэатру цяжэй, чым прадпрыемству, што вырабляе кепскія чаравікі. Няма добрых, дзе ты падзеешся, купіш дрэнныя, не босым жа хадзіць... Тэатру ж чалавек аддае рубель і гадзіны са тры вольнага часу, а ўзамен не атрымае анічогусенькі. Становішча, калі на тэатральнай касе вісіць шыльдачка «Усе білеты прададзены», а ў глядзельнай зале 20—30 чалавек, можна назваць, мабыць, і жорсткім, але справядлівым словам—жабрацтва!

Гаворачы пра драматургію, хлеб тэатра, А. Дудараў значыць, што ў нас вельмі нізкі ўзровень размовы з гледачом. Мы прапануем яму з большым разумным выглядам тое, што ён і сам даўно ведае, вычытаў у газетах, з чаго даўно вырас. М. Пагодзін некалі сказаў, што драматургія пачынаецца там, дзе непарадак. Я ўзяў бы на сябе смеласць удакладніць: драматургія пачынаецца там, дзе толькі-толькі пачынаецца непарадак. А драматургі адразу павінны быць ва ўсе званы, крычаць, заклікаць да гаворкі. Тады і глядач, які, можа, яшчэ і не бачыць, але інтуітыўна гэты непарадак адчувае, адгукнецца на нашы творы.

Але за непарадак заўсёды нехта адказвае. Непарадак нехта зрабіў. І гэты «нехта» касцямі ляжа, каб схавацца ды яшчэ абвінаваціць пісьменніка ў празмернай драматызацыі «отдельных недостатков», якія амаль заўсёды чамусьці намагаюцца большыя за асобныя дасягненні. Трэба, нарэшце, раз і назаўсёды прызнаць, што драматургі—не шкоднікі, не скандалісты, якія жыць не могуць, каб не разбурыць якую-небудзь маральную каштоўнасць. Гэта людзі, якія вастрэй за іншых адчуваюць боль, духоўны голад, душэўную дысгармонію, неспакой... Сёння тэатр пустымі заламі разлічваецца за тое, што доўгі час бюракратыя ад мастацтва выходзіла ся паслухмяныя, шэранькі «чаголажадайчыкі».

Эксперымент дае тэатрам права самастойнага выбару рэпертуару. Права — гэта ўлада, якой трэба карыстацца разумна, а не адфутбоўваць маладых драматургаў у чананні, пакуль новыя Чэхаў, Шэкспір, Астроўскі, Горкі выстраляць у чэргі да загітаў. Так тэатр рызыкуе застацца без хлеба. Што тады ставіць? Маскоўскі рэпертуар? Многае з яго, калі былі зняты забароны, аказалася пышкам... Дарэчы, гэта яшчэ адзін, нечаканы бок усляякіх забаронаў — нічога не варта звычайнай пошласці набывае нейкую таямнічасць, арэол, пратэндуе ледзь не на геніяльнасць. Знялі бар'еры, і... мала таго, што голы, дык нават і не каролі!

А прыгадайма, ці багата ў нас за апошнія дзесяць гадоў сапраўдных адкрыццяў у спасціжэнні класікі? Бадай, адзінае — «Макбет» у пастаноўцы Б. Луцкі. І ўсё... Астатнія п'есы звязаны з нацыянальнай драматургіяй. Пра гэта трэба думаць найперш, ляс п'есы не павінен залежаць ад настрою, погляду аднаго галоўнага рэжысёра.

У ТЫМ, што тэатр толькі прыблізна выконвае сваю галоўную задачу вылучэння на першы план вобраза дзейнага героя, змагаюся за новае супраць аджыўшага, вінаватыя і крытыкі, скажу член-карэспандэнт Акадэміі навук БССР

доктар мастацтвазнаўства **У. Няфёд**. Вінаватыя, бо нярэдка малапатрабавальныя, беспрынцыповыя, пазбаўленыя грамадзянскай і партыйнай пазіцыі ў ацэнцы тэатральнай практыкі. З іншага боку, калі крытыкі выступаюць з сапраўдных пазіцый і доказна, дык тэатры, як правіла, імкнучы адпрэчыць заўвагі як тэндэнцыйныя ці непрафесійныя, замест таго, каб асэнсваць іх. Ад дзеячаў тэатра даводзіцца чуць пажаданні «спягадлівай крытыкі», але разумеюць яны пад гэтым крытыку кампліментарную, а таму шукаюць, так бы мовіць, сваіх крытыкаў. А тыя — хваляць. Без разбору. Без меры. Пра Станіслаўскага і Горкага пры жыцці ніколі не пісалі так, як пра некаторых цяперашніх «масцітых». Такая крытыка нясе тэатру вялікую шкоду.

Прынцыповы крытык нярэдка сутыкаецца з непераадавольнай эшаланіраванай абаронай — ад аўтара і рэжысёра да высокіх інстанцый. Крытык — самая безабаронная фігура. Сёй-той падумае-падумае, і пераклучаецца на іншыя справы. Ідзе ў тэатразнаўства, займаецца гісторыяй, скамарохамі, батлейкай, а ў ролі крытыкаў выступаюць тыя, хто больш дагодзіць і тэатрам і рэдакцыям.

Прамоўца зрабіў заклік у адрас газеты «Літаратура і мастацтва», адзначыўшы, што наш штотыднёвік ператварыўся ў літаратурную газету — слаба асвятляецца тэатральны працэс, зніклі дыскусіі пра ляс професійнага тэатра, выступленні па яго актуальных праблемах.

У Няфёд сярэд іншага прапанаваў прасіць вышэйшэйшых інстанцый паўплываць на перыядычны друк у справе больш частай і сістэматычнай публікацыі матэрыялаў пра тэатральнае мастацтва, а таксама пераўтварыць бюлетэнь «Тэатральны Мінск» ў штомесячны часопіс «Тэатральная Беларусь» — орган Саюза тэатральных дзеячаў БССР.

ПЕРАМЕНЫ, якія адбываюцца ў жыцці, прапанаваў павольна асэнсваць галоўнае пытанне творчасці — пытанне мастацкай праўды, якую мас-

тэатр і гэткай жа поўнай адказнасці за сваю працу.

Цяпер у колах мастацкай інтэлігенцыі імат гавораць пра неабходнасць стварэння лепшых умоў для жыцця і дзейнасці творцы. З гэтым нельга не пагадзіцца. Але нельга не пагадзіцца і з тым, што ніводнае добрае новаўвядзенне не можа змяніць рэчаў вядомых, асноўных. У мастацтве гэта — талент і сумленне творцы, яго інтэлігентнасць. Мы адчуваем дэфіцыт канкрэтных праўд гэтых маральных і духоўных пачаткаў.

Прыгадаецца адна з п'ес С. Найдзёнава, у якой мэта жыцця людзей, якія акружалі аднаго мастака, была скіравана на стварэнне ўмоў для раскрыцця яго таленту. Калі гэтыя ўмовы былі створаны, выявілася, што мастаку няма чаго сказаць свету...

Я далёкі ад думкі, што дзецям нашага тэатра няма чаго сказаць грамадству, працягваю Ю. М. Міхневіч. Але сапраўдны мастак — творца духоўных каштоўнасцей — заўсёды павінен памятаць, што яго праца ў адрозненне ад іншых не канчаецца ніколі. Ндаўна, разглядаючы на калегі рэпертуарныя планы тэатраў на 1987 год, мы яшчэ раз сутыкнуліся з адчуваннем застою думкі, шэрасцю і эпігонствам, інертнасцю мыслення, якія адбіліся нават у планах тых тэатраў, што ўступілі ў доўгачаканы эксперымент.

Насцярожвае і настрой мастацкіх саветаў, роля якіх у новых умовах невялікая ўзрастае. На жаль, пакуль што не навялічылася ў гэтых органах творчага самакіравання прафесійнай і грамадзянскай патрабавальнасць да вынікаў працы сваіх калектываў. Дасюль не жыта практыка здачы сырых, незавершаных спектакляў, не ацілілі страсці вакол прэміі, даплат і іншых выгод, прадугледжаных эксперыментам. Варта, аднак, памятаць, што прыныц існавання новай мадэлі тэатра заснаваны на іншым, і рычагі матэрыяльнага і маральнага стымулявання пач-

Фёдар ШМАКАУ і Вінтар ТАРАСАУ.

цыя, трывалыя крытэрыі. А калі няма? Тут павінна сказаць сваё слова тэатральная грамадскасць і найперш наш творчы саюз.

Р. Янкоўскі прапанаваў арганізаваць пастаянны «круглы стол» з удзелам вядучых практыкаў і тэарэтыкаў сцэны, які час ад часу аналізаваў бы спектаклі, выпущаныя тым ці іншым калектывам, і, бачачы ідэалагічную або мастацкую непаўнацэннасць сцэнічнага твора, мог бы ад імя Саюза тэатральных дзеячаў адмяняць рашэнне мастацкага савета.

Саюз павінен паклапаціцца пра актёраў. Умовы эксперыменту жорсткія, і, відавочна, што ўзнікнуць сітуацыі, калі актёры будуць вымушаны ісці з тэатраў. І мы абавязаны дапамагчы ім знайсці свой калектыў, свайго рэжысёра, набыць упэўненасць у сваіх сілах і магчымасях. Мэтазгодна было б у канцы сезона малую сцэну аднаго з мінскіх тэатраў прадаставіць для прагляду актёраў, якія хочуць памяняць тэатр альбо знайсці месца працы. На гэтай спеасаблівай «біржы» абавязкова павінны прысутнічаць усе галоўныя рэжысёры рэспублікі, калі ж актёрам Х ніхто не зацікавіцца, гэта будзе падставой для высноў... Новаму творчаму саюзу трэба ўзяць на сябе такое мерапрыемства.

Дзейнасць саюза павінна быць галоснай, гэтаксама як і становішча ў тэатрах. Сэнс і напрамкі пошукаў трэба шырока асвятляць у друку, на радыё і тэлебачанні — аператыўна і аб'ектыўна.

тэатра — і вось ужо некаму здаецца, што такім чынам мы збудзем дзяцей. Не выключана, што пасля таго, як малады творчы калектыў аддзеліцца ад іоласаўцаў, ён будзе не лялечны, а «нукольный»...

Трэба часцей задумвацца над пытаннем — якім павінен быць сёння нацыянальны тэатр, каб не згубіцца, якімі адметнасцямі вылучацца сярод іншых, што несці ў агульную скарбонку? На думку прамоўцы, першачарговай праблемай паўстае веданне сваёй гісторыі.

В. Мазынікі вылучыў таксама праблему моўнай арганікі, адсутнасць якой вельмі трывожыць. «Жыццё чалавечага духу» на сцэне трэба пражыць, а не вымавіць. Маладая таленавітая актрыса збіваецца на рускую мову, як толькі пачынае пераканальна дзейнічаць у прапанаваных абставах... Заслужаны ці нават народны артыст не можа па радыё ці тэлебачанні сказаць фразу на мове народа, імаю янога яму нададзена ганаровая годнасць... Рэцэпіруем на адной мове, спентанлі іграем — на іншай... Са сцэны да гледача — «А брацічкі, колькі вас тут сабралася!», а толькі за кулісы — і адразу: «Чего вы здесь стоите, мешаете работать»...

Трэба адзначыць, што сёння, на шчасце, усё крыху інаш, чым дзесяць гадоў назад. З'явіўся аптымізм. Але усё-ткі няма ўпэўненасці, што лёгкі да «перабудовы» абывацель-манікурт не папранне нас славытым «нацыяналізмам». Думаецца, тут няма падстаў для дыскусій, а ёсць праблема, якую трэба вырашаць, у тым ліку і Саюзу тэатральных дзеячаў.

МЫ САБРАЛІСЯ не дзеля таго, каб проста памяняць шыльду, назву, але каб змяніць да лепшага нашу творчасць, грамадскую актыўнасць тэатра, яго значэнне і стаўленне да яго, сказаў драматург А. Дудараў. Канчаецца час слоў, надыходзіць час дзеянняў! Апошнім часам мы нават

Аляксей ДУДАРАУ і Святлана ДАНЫЛЮК.

тацтва адкрывае і нясе сёння грамадству, пачаў сваё выступленне міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч. Многія тэатральныя пастаноўкі апошняга часу спрабуюць выйсці на адкрыты дыялог з гледачом, і ёсць падставы сцвярджаць, што тэндэнцыя да такога дыялога ў беларускай драматургіі і тэатры нарастае. Разам з тым, імкнучыся быць на перадавым узроўні свядомасці сучаснікаў, тэатры, на жаль, большасцю работ не адпавядаюць сучаснаму ўзроўню мастацкасці.

Перабудова тэатральнага жыцця скіравана на стымуляванне новых арганізацыйных і мастацкіх ідэй. Сутнасць эксперыменту — у прадастаўленні тэатрам шэрагу кіруючых функцый, поўнай творчай сва-

пуч працаваць толькі пры ўмове высакаякаснай дзейнасці ўсяго калектыву.

Мы ўсведамляем, што шэраг матэрыяльных і арганізацыйных пытанняў, звязаных з далейшым удасканаленнем дзейнасці тэатраў, знаходзіцца цяпер у досыць крызіснай зоне. Нглядзячы на дасягнуты паварот да патрэб культуры, не лёгка і не проста складецца на будучыню праграма паляпшэння матэрыяльнай базы ўстаноў культуры. Тым не менш, паведаміў прамоўца дэлегатам з'езда, у планах — рэканструкцыя тэатраў у Брэсце і Магілёве, будаўніцтва харэаграфічнага вучылішча, стварэнне на базе полацкага і мазырскага дамоў культуры яшчэ двух прафесійных тэатраў, адкрыццё маладой сцэны Русянага тэатра БССР, прадастаўленне памянання Маладзёжнаму тэатру БССР.

(Заканчэнне на стар. 14).

Тэатр і час

(Заканчэнне, пачатак на стар. 4, 13).

Мы чакаем ад новага творчага саюза, сказаў на заканчэнне Ю. М. Міхневіч, шырокіх ініцыятыў па ўсіх напрамках жыццядзейнасці тэатра.

АПОШНІМ часам усе прывычаліся чуць, што, маўляў, акцёры цяпер не тэя, знікае акцёр-асоба... Але адкуль возьмецца такая асоба, калі большай залежнасці — ад рэжысёра, ад дырэктара, — чым тая, у якой знаходзіцца акцёр, цяжка ўявіць, сказала заслужаная артыстка БССР Л. Карнева. У гомельскім тэатры, дзе я працую, за мінулыя два з палавінай гады змянілася чатыры галоўныя рэжысёры, і многія думалі: вось дык калектыву чыць, вось дык «ядуць»! Толькі ж мы не выбіраем сабе рэжысёраў, іх прысылаюць.

скіх навук А. ЛАДЫГІНА, акцёр Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Г. ДАВЫДЗЬКА, галоўны рэжысёр Рускага тэатра БССР імя М. Горкага В. МА-СЛЮК, галоўны рэжысёр Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. РАЕЎСКИ, тначыха Мінскага камвольнага камбіната Л. ТРУСАВА, галоўны рэжысёр Магілёўскага абласнога тэатра драмы і наметы імя В. І. Дуніна-Марцінкевіча М. КА-ВАЛЬЧЫК, доктар мастацтвазнаўства Ю. ЧУРКО, рэжысёр БДТМІ доктар мастацтвазнаўства А. САБАЛЕЎСКИ, галоўны рэжысёр Дзяржаўнага тэатра лялек БССР А. ЛЯЛЯЎСКИ, дырэктар Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа заслужаны работнік мастацтваў БССР Г. АС-ВЯЦІНСКИ, кандыдат мастацтвазнаўства Ю. СОХАР, галоўны рэжысёр Тэатра-студыі кінаакцёра заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Б. ЛУЦЭНКА, галоўны рэжысёр Дзяржаўнага маладзёжнага тэатра БССР Р. БАРА-ВІК, саліст Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР заслужаны артыст БССР В. СКОРАБА-

Анатоль САБАЛЕЎСКИ і Здзіслаў СТОМА.

У 1985 годзе нам прадставілі рэжысёра Г. Піменава, казалі шмат добрых слоў пра яго. Ён пачаў... вучыць акцёраў хадзіць на сцэне. Пасля пайшоў з тэатра. Цяперашні галоўны, Г. Прымак, — вучыць нас размаўляць. Скажа фразу, а ты павінен паўтарыць, захаваўшы інтанацыю, — тады ты добры акцёр. Праз два месяцы ён заявіў, што не жадае працаваць з рэжысёрамі В. Бартосікам і Я. Натанавым, выхаванцам беларускай тэатральнай школы, і запрасіў пастапоўшчыка збоку. Хіба так можна? Адкуль возьмецца здарова атмасфера ў калектыве, калі большасць пазбаўлена магчымасці працаваць, даводзіць сваю прафесійную і творчую годнасць? А летась жа толькі 22 акцёры нашага тэатра былі заняты ў бягучым рэпертуары...

Нашы спектаклі глядзелі ўдзельнікі выязнога прэзідыума БТА. Ганіць — не ганілі, але і не пахвалілі. Галоўны рэжысёр вельмі абурэўся і сказаў, што з Мінска крытыкаў больш клінаць не будзем, запрасім з Масквы...

У мастацкі савет тэатра ўвайшлі людзі, кандыдатуры якіх выклікалі здзіўленне ў калектыве. Калі запыталіся, чаму так, у адказ пачулі: «Яны перабудаваліся». І вось я мяркую так: прыйду заўтра ў тэатр, скажу дырэктару і рэжысёру, што не спала ўсю ноч, перабудова-лася і зразумела: вы — добрыя кіраўнікі. Думаеце, не паверайце? Паверайце...

Наш творчы саюз павінен мець права актыўна ўдзельнічаць у акцёрскім лёсе, рабіць усё магчымае, каб у творчага работніка не было страху за заўтрашні дзень, каб заўсёды быў у яго дах над галавой і любімая праца.

У ТВОРЧАЙ дыскусіі тансама ўдзельнічалі доктар філасоф-

ГАТАУ, галоўны мастак Тэатра-студыі кінаакцёра Д. МОХАУ, галоўны рэжысёр Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра заслужаны дзеяч мастацтваў ТАССР І. ПЯТРОЎСКИ, акцёр Дзяржаўнага тэатра лялек БССР заслужаны артыст рэспублікі У. ГРАМОВІЧ, кандыдат мастацтвазнаўства Т. ГАРОБ-ЧАНКА, рэжысёр Краснапольскага народнага тэатра В. ЕР-МАЛОВІЧ, галоўны дырыжор Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР народны артыст РСФСР Г. ПРАВАТОРАУ, аперыста Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР Л. РА-БУШКА.

Праблем і задач, якія стаяць перад майстрамі сцэны, шмат, гаварылі дэлегацы. Яны абумоўлены самім жыццём, яго перабудовай і абнаўленнем, працэсам тэатральнага будаўніцтва. Але дзеячам тэатра прадстаўлены сёння вялікія правы і паўнамоцтвы. Зрабіць усё магчымае для далейшага развіцця тэатральнай культуры, для прымнажэння духоўнага багацця краіны — іх найпершы доўг і абавязак.

На з'ездзе выступіў сакратар ЦК КПБ В. А. ПЯЧЭННІКАУ.

ДЭЛЕГАТЫ аднадушна вырашылі пераўтварыць Беларускае тэатральнае аб'яднанне ў Саюз тэатральных дзеячаў БССР. Адбыліся выбары кіруючых органаў новага творчага саюза — праўлення і рэвізійнай камісіі.

На першым арганізацыйным пленуме праўлення старшынёй прэзідыума праўлення Саюза тэатральных дзеячаў Беларусі абраны М. Яроменка, сакратарамі саюза сталі І. Белавусаў, А. Дударавіч, В. Елізар'еў, С. Косцін, Р. Паноў, В. Расеўскі, Р. Янкоўскі.

На пасяджэнні рэвізійнай камісіі старшынёй абраны Э. Герасімовіч.

Справаздачу падрыхтавалі А. ГАНЧАРОВ, Ул. КРУК (фота).

3 ДАЛЁКІХ І БЛІЗКІХ ДАРОГ

Паездка ў Францыю, уражаннімі пра якую я хачу падзяліцца з чытачамі «ЛіМа», завяршылася шчаслівым, мажорным акордам. Уяўляеце, пад сцягамі славаў канскага фестывальнага палаца ўрачыста гучыць мелодыя Дзяржаўнага Гімна Савецкага Саюза, а высокая ўгору, пад самую стэль, узнімаецца флаг ССССР... Так арганізатары міжнароднага фестывалю інтэлектуальных гульніў, што праходзіў тут на працягу больш чым двух тыдняў і на якім мне давялося быць у якасці кіраўніка савецкай дэлегацыі, віталі пераможцаў жаночага шашачнага чэмпіянату свету. Усе тры прыступкі п'едэстала гонару занялі савецкія дзюдачы, сярэдніх — дзве мінчанкі.

Побач з гэтым, самым адметным і хвалюючым уражаннем, атрыманы ў Кане, жывуць у памяці і іншыя падзеі, назіранні, сустрэчы, што адбыліся на французскай зямлі.

АУТАР.

Славуты французскі гарадок Кан, што размешчаны па паўночным узбярэжжы Міжземнага мора і арганічна ўпісаўся ў буйнейшы ў Заходняй Еўропе курортны раён Рыўера, ці як яго яшчэ называюць —

мадскай думкі ў Францыі, палова французцаў зусім не ходзіць у кіно. А тых, хто ўсё ж наведвае кінатэатры, больш цікавіць не аічынныя стужкі, а амерыканскія экранныя жакі і парнаграфія.

Так, так, амерыканскую кі-

АД КАНА ДА МАНАКА

А. ШАБАЛІН

Блакiтны бераг, большасць з нас ведае як Каны. Так яно, дарэчы, усталявалася не толькі ў шырокім ужытку, але і ў перыядычным друку, хоць афіцыйныя даведнікі і геаграфічныя атласы цвёрда трымаюцца французскага правіла вымаўлення і напісання назвы гэтага горада. Чаму яно гучыць у нас у множным ліку — Каны замест Кан, — цяжка сказаць. Можна, пад уплывам традыцыйнага моўнага строю назваў некаторых другіх населеных пунктаў — накіталт Карачы, Сочы, Сумы, Вялікія Лукі, Масты? А можа, асацыяцыі выдучу ў глыбіні стагоддзяў і нагадваюць вядомае яшчэ са школьных падручнікаў італьянскае паселішча Каны, у наваколлі якога больш чым дзве тысячы год назад, у часе другой Пунічнай вайны, карфагенская армія Ганібала знішчыла 70-тысячнае войска рымлян?

Дарэчы, Кан таксама ўпісаў не адну старонку ў гісторыю міжнародных зносін. У прыватнасці, менавіта тут у студзені 1922 года праходзіла тая самая Канская канферэнцыя Вяроўнага савета Антанты, якая стала папярэдняй Генуэзскай экзамінацыйнай і фінансавай канферэнцыі з удзелам дэлегацыі Савецкай Расіі.

Звычайна мы ў сваім уяўленні звязваем Кан з аўтарытэтнымі міжнароднымі кінафестывалямі, якія праводзіцца тут спрадвеку, даўно сталі традыцыйнымі і адкрылі свету такія кінематаграфічныя шэдэўры, як «Плата за страх» А.-Ж. Клузо, «Ляццяць жураўлі» Міхаіла Калатозава, «Ле-апард» Лукіна Вісکانці, «Шэ-бургскія парасоны» Жака Дэ-мі, «Мужчына і жанчына» Клода Лелюша... На вялікі жаль, апошнім часам канскія фестывалі пачынаюць страчваць свае пазіцыі. Іх высокі творчы дух аказваецца бясцільным пад напорам камерцыйных памкненняў дзякаў ад мастацтва. І тады першым экранам у славурым фестывальным палацы ідуць такія злавесна-фашысцкія, напоўненыя шалёным антысавецызмам стужкі, як «Рокі» і «Рэмба» з амерыканскім акцёрам Сталоне ў галоўных ролях, больш вядомым сваёй літой мускулатурай і магільна-халодным позіркам, чымся творчымі магчымасцямі і інтэлектам.

Варта адзначыць, што канскія фестывалі ў пэўным сэнсе адлюстроўваюць агульныя працэсы, якія адбываюцца сёння ў французскім кінематографіе. Колькасць фільмаў, што выпускаюцца ў гэтай краіне, няўхільна скарачаецца. Працягвае падаць наведванне залаў. Як паказалі апытанні гра-

напрадукцыю французы глытаюць ахвотна. Задужа пікантна выглядае гэты тавар на маляўнічых рэкламных шытах, каб не спакусіцца пакаштаваць яго на смак. Спачатку, канечне, кончыкам языка. А потым — і на поўны рот.

Які ж тым часам падбіваюць рахункі выгадагна бізнесу і, не мігнуўшы вокам, разважаюць пра няўхільнае пашырэнне культурнага абмену паміж дзвюма дзяржавамі. На самай справе, пад маркай культурнага абмену праводзіцца бессаромная ідэалагічная агрэсія, якая вольна ці міжвольна скіравана на разбурэнне нацыянальнай культуры іншай дзяржавы...

Кан не выпадкова вабіць да сябе шматтысячныя натоўпы курортнікаў, турыстаў, дзела-вых людзей ці тых жа творцаў. Умовы тут як для адпачынку, так і для дзелавых ці творчых спрэчак — самыя прыдатныя. Горда прыемны і ўтульны, сонечны і цёплы ў любую пару года. Прыморскія Альпы, што цягнуцца наўсцяж па ўзбярэжжы Міжземнага мора ажно да самай італьянскай граніцы, заступаюць доступ у гэтыя мясціны халодным атлантычным вятрам. Таму сярэдняя тэмпература нават такога халоднага месяца, як студзень, вагаецца тут недзе ў межах васьмі градусаў вышэй нуля.

Праўда (вось дзе ўжо іронія лёсу!), менавіта такой цёплай зімой, калі аўтару гэтых радкоў давялося быць у Кане, на горад абрынуўся густы снегапад. Сімпацыйны парцьце нашага атэля Жульен, які і да гэтага скардзіўся на суровую селетнюю зіму, хоць ртутны слупок тэрмометра не апускаўся ніжэй за плюс дзесяць, — дык вось, у тую мяцеліцу Жульен зусім разгублена, нібы апраўдваючыся гаварыў: «Такое ў нас здараецца раз у пяцінаццаць гадоў! Так, так... Пачытайце прэсу. Раз у пяцінаццаць гадоў».

Мяцеліца пачалася вечарам, а да ранку ўся зелень горада была накрыта белым снежным покрывам. Толькі дзёнідзе палымнелі з-пад снегу ярка-чырвоныя, як кроплі крыві, лісточкі дзівосных паўднёвых кветак, ды ўладарыла над галавамі ядраная зеляніна пальмавых веяроў. Высветлілася, дарэчы, што і гэтыя дрэвы з тоўстымі касматымі стваламі і пругкім, як бы высечаным з зялёнай бляхі лісцем, — зусім безабаронныя і запешчаныя. Нашто ўжо лёгкі снег — як пух, здаецца, — а і пад ім трушчыліся пальмавыя лісты.

Нават старонію воку было відаць, што горад адчувае нязвычайны і нечаканы дыскам-

форт. Вуліцы, і да гэтага не дужа багатыя на пешаходаў, зусім абязлюдзелі. Былі пазачынены летнія бистро ля тра-туараў. З хуткасцю пешаходаў рухаліся па дарогах, як бы бячучыся паслізнуцца, аўтамабілі. Чапурыстыя французжанкі, што нязменна робяць ранішнія машыны на марско-набарэжнай, выйшлі ў футра-выя манты, апранулі ў цёплыя курткі сваіх вышечаных спадарожніц — сабакчак самых розных парод і масцей.

Але праз дзень снег растаў, і па схілах гор жвава, з вясёлым гоманам, як школьнікі на перапынак, пабеглі ўніз раўчкі, шчодро амываючы экзатрычную паўднёвую расліннасць — чароўныя вечназялёныя зараснікі калючага дрока,

ладанніка, фістанкі, каменнага дуба, размарына, каб ужо ля падножжа гор нападзіць чыстай вадзіцай тлустыя чырваназёмы, засаджаныя вінаграднікамі, аліўкавымі гаімі, скрозь раскрэсленыя дзелянкамі лімонаў, гранатаў, апельсінаў, смакоўніцы...

Цёплае паветра зноў ахутала Кан. Зіма ўступіла ў свае правы. Парадаксальна гучыць апошняя фраза ў святле папярэдняй, але, як гаворыцца, факт!

Дарэчы скажаць, і лета ў Кане лагоднае: чэрвеньскую ці ліпеньскую спеку змякчаюць свежыя марскія брызны, таму сярэдняя тэмпература гэтых месяцаў не перавышае тут 22-х градусаў па Цэльсіус.

Ціха плёскаюць марскія хвалі ў бакі прышвартаваных да берага беласнежных яхт. Іх тут сотні, з усіх, здаецца, канцоў свету, пра што сведчыць разнастайныя нацыянальныя сцяжкі на фок-мачтах. Не дзіўна: берагі семінаццёй краіны абмываюць сёння воды Міжземнага мора, якое яшчэ старадаўнія рымляне называлі Унутраным морам («Mare internum»).

Крыху воддаль глядзіцца ў ваду, як карабель, гмах славу-тага канскага фестывальнага палаца. Асабліва прыгожы ён увечары, калі шчодро расцякаецца ілюмінацыя па ўсіх яго паверхах — палубах. Пазірае на палац усыпаннае зоркамі неба непаўторнай прыгожасці, абавязанае сваёй прэзрыстай чысцінёй прынесенаму сюды з Сахары гарачаму паветру.

Але спрадвечная лагода прыроды жыве тут побач з ультра-сучаснымі рэаліямі. За павялічаным курортным макіяжам многіх міжземнаморскіх гарадоў хаваецца цяжкае прамысловасць з усімі яе шкоднымі выкідамі ў атмасферу і ваду. Побач з рыбацкімі лодкамі рассякаюць хвалі гіганцкія танкеры, працэсваюць дно траўлеры. Яшчэ больш горчы надае ўсведамленне таго, што яснае тутэйшае неба з рання да вечара шнуруюць белымі палосамі рэактыўныя самалёты зусім не мірнага прызначэння, што бароздзяць блакітны марскія воды грувасткія шэра-чырвоныя караблі з ядзернай зброяй на борце. Дакладна вядома: іх — 45, і належаць яны шостаму флоту Злучаных Штатаў Амерыкі.

Чаго не хапае чалавеку ў сённяшнім тлумным свеце — дык гэта спакою і цішыні. І яшчэ — яднання з прыродай. Колькі б ні падманваў сябе сучасны гараджанін, што яму больш даспадобы жыць адгароджаным ад белага свету бетоном, кафляю, паркетам, а

ўсё адно закладзены далёкімі прашчурамі інстынкт нястрымна цягне яго да лесу, ракі, гор, дуга, мора. Каб усёй істотай адчуць прахалоду свежага ветрыку, а не ўманціраванага пад акном кандыцыянера, удыхнуць водар разнатраўя, а не дэзандранту, паслухаць галёканне чаек, а не шум пыласоса ці пральнай машыны.

Можна, таму і людныя заўсёды набярэжныя прыморскіх гарадоў. Як васьм гэта, надзвычай папулярны ў Кане бульвар Круазет, што больш як на мілію расцягнуўся ўздоўж узбярэжжа Міжземнага мора. Тут безліч не толькі гасцей горада, якіх няцяжка вылучыць па іх неспакойна-ўзрушаным выглядзе, запытальна-цікаўных позірках, а і яго сталых, кар'ярных жыхароў, што паважна і самавіта выгульваюць чатырохногіх сяброў-сабачак ці абмяркоўваюць паміж сабой нейкія свае ўласныя праблемы.

Гарохам высыпае на набярэжню і дзятва. Яе больш вабіць шыкоўныя пальмавыя скверы, што распасціраюцца побач, адзінлячы месца прыморскага шпациру ад шашы. Тут пабудаваны невялікі чароўны дзіцячы гарадок з мноствам забавак і атракцыйнаў для малалетніх гарэз. А на алях, не звязваючы на дзіцячы лямант, спакойна і засяроджана працуюць мастакі, якія надзіва хутка малююць за сходную цану партрэты кожнага, хто пажадае.

Адразу за скверам — вузенькі тратуарчык амаль без пешаходаў, таму што тутэйшыя людзі лічаць за лепшае рухацца на колах, чым хадзіць пешкі. Гэта пацвярджае і ажыўленая праездная частка з мноствам шпакіх рознакаляровых легкавікоў, падзеленай напалам зноў жа пальмавай алей. За дарогай — гмахі шыкоўных будынкаў, якія і надаюць бульвару Круазет поўную кампазіцыйную завершанасць.

Будынікі на бульваре маюць самае разнастайнае прызначэнне. Тут і камфартабельныя атэлі, як, напрыклад, агромністы «Мажэсік», што зведзілі жыльцоў самых розных масцей — ад каралёў і кіназорак да тэрарыстаў і мафіёзі, і жылыя дамы (можна толькі здагадвацца, колькі каштуе гэткае кватэра з відам на мора), і шматлікія магазіны, кіёскі, кавярні, і, крыху радзей, адміністрацыйныя памяшканні.

Найбольш маю ўвагу прыцягваюць шасціпавярховыя белыя дом даволі строгай архітэктуры на скрывававанні бульвара Круазет з нешырокай вулічкі, скрываючай у верхнюю частку горада — далей ад мора і бліжэй да гор. Дакладней, не сам дом, а прымацаваная на ім мемарыяльная дошка, якая па ведамляла, што тут жыў і працаваў славуці французскі пісьменнік-рэаліст XIX стагоддзя Праспер Мерымэ.

Якраз на мяжы гэтага дома бульвар Круазет канчаецца і пераходзіць у прасторны і доўгі сквер Мерымэ, засаджаны ў чатыры ці пяць радоў прыгожымі дрэвамі, з гладкай, аліўкавага колеру, карой, накітавалі добра вядомых на нашым поўдні платанаў. І ўдзень і ўначы, пазірае сваімі вокнамі дом Мерымэ на славуці фестывальнага палаца, што размясціўся па-за скверам на самай набярэжнай...

На гэты раз у канскім фестывальным палацы таксама свята. Даволі рэдкае і незвычайнае. Нават, можна сказаць, экстрэгантнае. Тут праводзіцца Міжнародны фестываль інтэлектуальных гульніў. З усяго свету з'ехаліся ў Кан пераможцы сіламі шахматысты і шашысты, аматары японскага го і папулярных у многіх краінах нардаў, загадкавага для нас тароту і нават карцёжнікі. Так, так, карцёжнікі. Сотні іграючых самых розных амплуа з усяе планеты!

Галісўнай падзейяй фестывалю быў, безумоўна, XI чэмпіянат свету па міжнародных шашках сярод жанчын. У гэтым спаборніцтве прымалі ўдзел, апроч прадстаўніц пяці іншых краін, чацвёра савецкіх шашыстак, у тым ліку дзве мінчанкі — міжнародныя гросмайстры Алена Альтшуль і Зоя Садоўская.

З ранку і да позняга вечара паважна шпациравалі каранаваныя і некараваныя інтэлектуалы па фешэнебельных залах і калідорах цокальнага паверха палаца, дзе праводзіліся спаборніцтвы. На тварах большасці з іх — засяроджаны клопат, тая значнасць, якая заўсёды прыўзнямае занятага адказнай справай чалавека па-над бяздзейным і бесклотным, як яму здаецца, натоўпам.

Сярод удзельнікаў спаборніцтваў пераважала моладзь. Яна і паводзіла сябе куды больш упэўнена, чым тыя нямногія сціплыя ветэраны, якіх запрашаюць на прэстыжныя спаборніцтвы больш за іх былыя заслугі, чым за цяперашнія. Яны хоць і праіграюць рэдка, але выйграюць яшчэ радзей, і таму іх дарога да п'едэстала спартыўнага гонару, шчодро насыпана некалі лаўровымі галінкамі, даўно зарасла горкай травой забыцця...

Найбольш самавіта выглядалі шахматысты. Яшчэ б! Яны прадстаўляюць адну з самых буйных і аўтарытэтных міжнародных спартыўных федэрацый, іх імёны ведае свет, на іх творчасці вучацца іншыя. Сярод шахматных маэстра вылучаюцца сваёй сціпласцю і абаяльнасцю венгерскі гросмайстар Андраш Адар'ян, нядаўні ўдзельнік прэтэндэнцкіх матчаў за сусветную шахматную карону, заўсёды сябар савецкіх шахматыстаў. Знайшоў ён знаёмых і сярод трэнераў нашых шашыстак. Андраш даволі свабодна валодае рускай мовай і прыемна было кожную раніцу пры сустрэчы ў фестывальным палацы чуць яго крыху хрыплаватае, прыязна-жартаўлівае: «Здрастуй, бацька...»

Звяртаў на сябе ўвагу яшчэ адзін удзельнік міжнароднага шахматнага турніра — вядомы гросмайстар, былы наш чэмпіён, які цяпер выступае пад сцяжком другой дзяржавы. Памятаю яго па колішніх здымках у газетах — упэўненага ў сабе, напорыстага, у нечым прывабнага здаравяку, і вольна ўбачыў цяпер жывога — з парадзельмі і пасіпельмі валасамі, нейкага азызлага, змарнелага, знешне абьякавага, а ўнутры напружанага, як туга напятая струна. Сум і скруха праглядвалі ва ўсім яго абліччы. Ён ні з кім не кантактаваў, многа курьў, а адыграўшы партыю, адразу шпарка крочыў прэч з палаца.

Куды ж дзеліся яго заўсёдыны імпульс і напорыстасць? Сцерліся ў мітусні гадоў? Ці сам іх растраціў, пагубляў на крутых жыццёвых пучывінах? Не ведаю. Адно магу сцвярджаць пэўна: так спустошана і абмякла выглядаюць звычайна людзі, якія страцілі ў жыцці нешта важнае, недзе сур'езна пралічыліся, у нечым глыбока расчараваліся, адарваліся, як кажуць, ад зямлі, а да неба так і не дасталі.

Сярод удзельнікаў спаборніцтваў па го дамінавалі японцы. Майстры гэтай дзівоснай гульні з краіны Узыходзячага сонца шчодро дзеляліся яе таёмніцамі з усімі, хто пажадае. А паколькі найбольш дапытлівай публікай з'яўляюцца дзеці, то як дзе ўбачыць купку падлеткаў, так і знай: гэта японцаў рупліва і зацята даводзіць ім на добраахвотных пачатках правільны го.

Залы, адведзеныя карцёжнікам, акупіравалі пераважна сівагаловыя джэнтльмены і лэдзі сталага веку. Важна раскладвалі яны свае пасьяны, не

звяртаючы ніякай увагі на рэдкіх балельшычкаў, як бы грэбуючы імі, дэманструючы сваю выключнасць, нават элітарнасць. Абьякава і безаблічна пазіралі на іх расклееныя па сценах вялізныя, у чалавечы рост, партрэты віновых дам, крыжовых вальтоў, званковых каралёў.

Цікава, што атмасферу гэткай жа пыхлівай адчужанасці пэўнага кола людзей ад простых смертных я адчуў праз некалькі дзён у слаўным казіно ў Монтэ-Карла, дзе ігракі групаваліся вакол рулетачных, а не карцёжных, як тут, сталаў, але ў іншым былі вельмі падобныя на гэтых во майстроў брыджу, покеры, прэферансу — менавіта сваёй значнасцю і непрыступнасцю. Але пра гэта — крыху пазней.

У шматлікіх кіёсках палаца можна было набыць, апроч традыцыйных сувенірных забавак накітавалі запальнічак, паштоў, бірулек і іншай драбязы, яшчэ і шыкоўныя, надзвычай дарагія наборы самых разнастайных настольных гульніў, метадычную і папулярную літаратуру па іх. Вялікім попытам, у прыватнасці, карысталіся тут перакладзеныя на розныя мовы свету кніжкі выдатных савецкіх шахматных чэмпіёнаў Гары Каспарова і Анатоля Карпава.

Публікі ў ігравых залах фестывальнага палаца заўсёды хапала. У асноўным сюды прыходзілі прыстойныя, інтэлігентныя людзі — і па адным, і парамі, і з дзецьмі, і вядома ж, з заўсёдынімі сваімі спадарожнікамі — любімымі сабачкамі. Траплялі, праўда, і такія, хто лічыў неабходным сябе, як кажуць, паказаць і на іншых паглядзець, а галоўнае — адзначыцца на такім прэстыжным мерапрыемстве, як міжнародны фестываль інтэлектуальных гульніў (нібыта і самому гэта інтэлекту давала). Астатнія ж, толькі знешне захоўваючы спакой і самавітасць, так захапляліся чужымі страсцямі, што не звяжалі ўжо ні на сваіх дзясцей-свавольнікаў, сунімаць якіх даводзілася судзіць, ні на шчанюкоў, што, пачуўшы волю, зграбна падымалі ножку то пад адным, то пад другім экзатычным кускам ці дрэўцам, падсаджаным проста сярод шырачэзнага калідора, што падзяляў цокальны паверх на дзве часткі.

Адчувалася: шмат каму з балельшычкаў і самому карцёжніку ачунацца ў прыцягальную стыхію якой-небудзь гульні. Што ж, задаволіць такую ахвоту можна было ў зале ігравых аўтаматаў, заўсёды людных і тлумных, размешчаных на гэтым жа паверсе.

Аўтаматы ў фестывальным — далёка не тыя прывычныя для нас металічныя каробкі з экранамі, дзе дастаткова мець больш-менш спрытную руку ды пільнае вока, каб збіць караблі саперніка ці перагнаць ягоны аўтамат, а дыхтоўныя, надзвычай прывабныя ў сваім знешнім выглядзе электронныя камп'ютэры, начыненыя самымі нечаканымі праграмамі, у тым ліку, напрыклад, і шахматнай. Максімуму напружанасці і засяроджанасці патрабавала саперніцтва з такім «партнёрам», але пажадана з ім — наверхце! — адно задавальненне.

Яшчэ больш адчуў я атмасферу масавага азарту ў галоўнай, вялікай зале фестывальнага палаца, дзе ўрачыста і святотчна праводзіўся фінал дзвюх надзвычай папулярных у Францыі тэлегульніў. Мяне, разам з трэнерам беларускіх шашыстак Міхаілам Кацам, запрасілі на гэты вечар масе Мішэль Спіці, банкаўскі служачы з Ніцы, старшыня шашачнай федэрацыі Блакітнага берага, і яго абаяльная жонка, таксама па імені Мішэль. Калі ўлічыць, што і

нашага трэнера можна было з пэўнымі агаворкамі лічыць цэскам Спіціаў, дык быў я на вечары адразу з трыма Мішэлямі.

Вечар трансліраваўся па нацыянальным тэлебачанні. На сцэне ўладкаваліся фіналісты, якія прайшлі складаны і шматступенны папярэдні адбор, а прыгожая зала была да адказу запоўнена балельшычкамі-гледзачамі — прадстаўнікамі самых розных узростаў і прафесій. Людзі як людзі. Адно крыху здзіўляла: шмат у каго з гэтых рэспектабельных гледачоў ляжала на каленях верхняя апратка — курткі, плашчы, манто. Гардэроб у палацы, як і ў многіх іншых месцах правядзення масавых мерапрыемстваў у Францыі, — платны.

Пакуль прэтэндэнты на перамогу настрайваліся на барацьбу, вядучыя тэлеперадачы прапанавалі паспрабаваць свае сілы ўсім, хто сабраўся ў гледзельнай зале. А тыя толькі таго і чакалі. Зашчоўкалі, прымаючы рабочы стан, уманціраваныя ў падлакотнікі крэслаў мініяцюрныя столікі-падставачкі, служыцелі панеслі па радах спецыяльныя бланкі для запісу заданняў.

Першая гульня заключалася ў тым, каб з шасці лічбаў, якія тут жа вызначаліся з данамогай латарэйнага барабана, скласці выкарыстоўваючы чатыры звычайныя матэматычныя дзеянні, сёмую лічбу, якая таксама прадвызначалася машынай. І вольна імкліва круціцца барабан. На табло па чарзе з'яўляюцца лічбы: 10, 5, 7, 24, 3, 8. Невялічкая паўза — і той жа барабан паказвае, што з названых лічбаў трэба скласці 547. Скрозь зачыркалі алоўкі па паперы, і праз нейкіх дзесяць-дваццаць секунд — не болей! — танкаявая брунетка гадоў пятнаццаці, якая ўладкавалася за два рады прама перад намі, звонка выкрыкнула: «Есьці!». Скіроўваючы у яе бок свае камеры апэратары, дыктар спышаецца да кемлівай дзясціны з мікрафонам. І вольна на экране вялізнага манітора на сцэне (а таксама на хатніх экранах французскіх тэлегледачоў) рашэнне: $7 \times 8 = 56$, $56 \times 10 = 560$, $24 \div 3 = 8$, $8 + 5 = 13$, $560 - 13 = 547$. Гуцаць апладысменты. Шчаслівая пераможца атрымлівае памятны падарунак.

Умовы другой гульні яшчэ прасцейшыя: з дзевяці выпадкова названых літар трэба скласці слова. Выйграе той, чыё слова будзе даўжэйшым. Спрыт і кемлівасць гледачоў здзіўлялі. Яшчэ больш уражвала і захапляла вастрыня і апэратыўнасць мыслення фіналістаў, якіх зала зусім не выпадкова вітала стоячы.

Уражанні ад вечара засталіся незабыўныя. Гэта быў і занятак для ўсіх, і радасць для ўсіх, і свята для ўсіх.

Словам, у дні фестывалю ў славуці палацы ўсё сапернічала, спрачалася, спаборнічала. Горыч паражэння адных як бы ўраўнаважвалася радасцю перамогі другіх. Гулялі ўсе. Гулялі ўдзельнікі фестывалю і яго госці, гулялі сівыя і дзеці. Гулялі людзі з людзьмі, людзі з машынамі, машыны з машынамі. Здавалася, і занятку ў свеце іншага не існуе — апроч як высветліць, хто каго пераможа, перадужае, перахітрыць.

Не выпадкова, відаць, даўгалагі палісмен, які завітаў у палац зрабіць чамусьці некаторыя выпіскі з пашпартаў савецкіх дэлегатаў, сказаў, разводзячы рукамі і глыбока ўздыхнуўшы: «Жыццё — гульня!». Што ён меў на ўвазе — цяжка сказаць. Можна, сапраўды адзначаць усеагульную людскую прыхільнасць да гульніў, а, можа, намякаў на гэты свой недарэчны і, па ўсім відаць, змушаны візіт, спрабуючы неяк апраўдаць, растлумачыць яго? Не ведаю.

(Працяг будзе).

Дзісна

Ішла вайна.
Не абмінула
Яна зялёнае Дзісна.
Апёкі й шрамы
Захінула
Дзісна хусціннаю вясня,
Ды зноў прыгадвае пагрозу
Жыццю і шчасцю,
Як у сне...
Карціну «Чорная бяроза»
Зноў дэманструюць у Дзісна.

Удзячнасць

У балоце я купаўся,
Ад аўчарак ратаваўся
І нямецкіх аўтаматаў
Пад ахрыплы грым гарматаў.

Мяне людзі ратавалі,
У руку сухар давалі,
Што на строгім быў уліку,
Змычлі: «Расці вялікі!»

Усвядоміў назаўсёды
Я тады цану свабоды
І агонь святы і вечны
Слоў спагадных, чалавечных.

Перад вызваленнем

— Нашы!
Нашы ляццы! —
Узрушана
Закрываў я,
Бясконца рады.
А на дах барачны
Абрушўся
Купал неба
Гарачым градам.

Зорнакрылыя праляталі
Па-над горадам на Дзісна.
Хоць зеніткі па іх
Стрэлалі,
Дзі асколкі
Білі па мне.

След ліхалецця

Хата з падлогай глінянай,
Боты з падэшвай драўлянай,
Хлеб —
Папалам з лебядою,
Радасць —
Упоруч з бядою.

Сумныя матчыны вочы,
Плач несучысны,
Сірочы,
Гора на белым свеце —
След ліхалецця.

Імшарны пошум

Уздоўж нязвезенай пакошы
Матуля ў ягады ідзе,
Над галавой імшарны пошум
Благодным гулам загудзе.

І ўспомніцца матулі дзеці
Яшчэ маленькімі зусім,
Вайна,
Трывожнае дасвецце,
Імшарны пошум
Над усім.

Хлеб на аеры

Ільняным абрусам белым
Стол шырокі ты заслала,
Хлеб дамашні,
На аеры,
Пасярод стала паклала.

Не магу вачам даць веры.
Успрымаю,
Як прычасце,
Як надзею
І як шчасце —
Хлеб духмяны на аеры

Матчыны думы

Раз'ехаліся па свеце
Паўлучышыны дзеці,
Стары ў зямельцы сырой,
Ціха ў хаце староі.

Кліча дачушка ў горад,
Клічуць сыны ў пасёлкі...
А як жа нінуць на гора
Родны кут невясёлы?

Ля Дзвіны

Ноч ліпнёвая
Зноў мроіцца мне тая
На мурожным беразе Дзвіны,
Чорнай хвалі грыва залата
Лёгкай пагойдвае чаўны.
Галасок зялёнай перасмешкі
Над вадой
У маладой лазе.
Вогнішча начное каля сценкі
І лускі сузор'е
На лязе.

Буду помніць

Я па краю вандрую,
Не хаваю люблю.
Падзіўся на Друю,
Навагрудан і Шклоў.

Бачыў ціхі Валожы,
Любаваўся Кармой...
Непаўторна прыгожы
Край чаромхавы мой.

Вашу мілую ласку
І хлеб-соль, гарады,
Як матуліну назву,
Буду помніць заўжды.

Радасць

І малому поспеху я рады,
Што цэплом сагрэў
Маё жытло,
Маё поле
Выбівала градам.
Смагаю бязлітасна пялю.
Панланосы ўсё ж я
Дню былому
За нялёгі сноп і за святло
Поспеху я рады і малому,
Што сагрэў
Не толькі мне жытло.

У адзін з восеньскіх дзён 1958 года, прыйшоўшы на работу ў рэдакцыю чэрныкаўскай раённай газеты «Сацыялістычная перамога» ў якасці літсупрацоўніка, у адным з двух маленькіх пакойчыкаў, дзе тулілася тады рэдакцыя, убачыў я незнамага чалавек у шэрым плашчы, росту вышэй сярэдняга, з тварам прывабным, жывым. Рэдактар газеты Іван Аношкін пазнаёміў: «Аляксей Пысін, вядомы ўжо ў нашай рэспубліцы паэт, журналіст, нядаўна

«Наш Сож». Пагартайце зборнікі паэта і ўбачыце, колькі пранікнёных радкоў прысвяціў Пысін гэтай цікавай раённай краіне і волату Дняпру, колькі вёсан з яго вершаў і паэм маюць самы маніратны адрас! Шчыра і з любоўю пісаў паэт і пра зямлю Лаччлесіса, дзе давялося яму пабыць, і пра магутны Табол, у яго сэрцы здолела ўмясціцца і ўся краіна, і ўся планета з яе турботамі і трывогамі. А ўсё ж большасць лірычных вершаў — пра родную Магі-

праз тры — «Мае мерыдыяны». Ад ілюстрацыйнасці, павярхоўнасці многіх вершаў першага зборніка «Наш дзень», што выйшаў у свет у 1951 годзе, — да вершаў шчыльнага і глыбокага лірызму, значнага філасофскага асэнсавання. То быў прамы падступ да тых вершаў Аляксея Васільевіча, якія па праву належыць да класікі беларускай савецкай паэзіі.

Многія гады Аляксей Васільевіч працаваў у газеце. Журналісцкі паездкі, сустрэчы з людзьмі, вядома, давалі багаты плён пазнання чалавечых характараў, падказвалі цікавыя сюжэты, Адмоўнаму «герою» пазмы «Кара» — дзверцы, які двеццаць адзін год прасядзеў у сцяпенні, хаваючыся ад людзей, — паэт нават не змяніў яго сапраўднага імя і прозвішча. Амаль гэтым, які і ў сапраўднасці, засталася і прозвішча героя пазмы «Жураўліны берэг». Пазме папярэднічала журналісцкая публікацыя — нарыс у «Магілёўскай праўдзе». І памыліца было б цяжка і недасведчанаму чытачу: канечне ж, гэты нарыс напісаў паэт.

Усё ж з гадамі Пысіна, па яго словах, пачынала прынітаць газетная работа («Я б замест гэтага рэпартажу лепш верш напісаў бы, як-богу»). Паззія патрабавала Паэта ўсяго, цалкам.

— Хочаш, я табе свае новыя вершы пачытаю? Такім пытаннем, звычайна пачыналіся, пасля ўзаемных прывітанняў, нашы сустрэчы ў Краснаполлі, Магілёве, Мінску. Я не адказаў, усміхаючыся. Хто ж не заюча паучыць новыя вершы Аляксея Пысіна? Свеццаца півучыя калоны Быстрых ліўняў і жывых бароў.

Радавы вечна дывізіі

сам рэдактар нашай «раёнкі», а цяпер толькі што прыехаў з Масквы, дзе скончыў Вышэйшыя літаратурныя курсы...»

лёўшчыну, любяе Прыдняпроўе. А на поўдзень, хлопцы, не паеду — улетку рай. Цягнуком па мулкаму блітку Сёння мчуся ў наш бацькоўскі край.

рэчы з людзьмі, вядома, давалі багаты плён пазнання чалавечых характараў, падказвалі цікавыя сюжэты, Адмоўнаму «герою» пазмы «Кара» — дзверцы, які двеццаць адзін год прасядзеў у сцяпенні, хаваючыся ад людзей, — паэт нават не змяніў яго сапраўднага імя і прозвішча. Амаль гэтым, які і ў сапраўднасці, засталася і прозвішча героя пазмы «Жураўліны берэг».

Аляксей Васільевіч не срываў сваёй нянавісці і пагары ла зрэжыміх прывітанцаў, хціўцаў. Ён не як расказаў гісторыю напісанага ім верша («Перада мной лясны абрыў...»), верша, у якім ёсць такія плячучыя радкі:

«НА ПРЫНЕМАНСКИХ ПРАСТОРАХ» ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС. Гродзенскаму драматычнаму тэатру спайняцца 40 год. Галоўны рэжысёр У. Пятроўскі расказа пра сённяшні і заўтрашні дзень тэатра. Сустрэнецца таксама з паэтам перакладчыкам Ю. Кісялеўскім, які перакладае на беларускую мову творы Шэкспіра, Гейнэ, Міцкевіча.

«МЫ І НАША КІНАКАМЕРА» Перадача знаёміць з беларускімі кінаамацарамі, якія сталі прызерамі міжнароднага фестывалю «Уніка-86» у Таліне.

Аляксей Пысін... Шчыра канучы, з вершамі паэта я быў знаёмы тады мала. Але ці не ўсе ў Чарынаве ведалі тады гісторыю, якая здарылася, калі Аляксей Васільевіч рэдагаваў мясцовае «двухпалоску» (на чатырохпалосны фармат газета перайшла з 1958 года). У той час «раённа» падпісвалася ў друк толькі пасля працягання нумара спецыяльна прызначаным чалавекам з мясцовага начальства і з яго дазволу. Дык вось, «шэф», якому нешта не спадабалася ў нумары, не даў згоды на выхад газеты ў свет. А з гэтым, у сваю чаргу, не пагадзіўся прычыны паззія рэдактар, не стаў здымаць з газетнай паласы крытычны, цалкам абгрунтаваны матэрыял. Прайшоў дзень, другі. Потым за подпісам рэдактара ў Маскву паляцела тэлеграма: «Трэці дзень не выходзіць газета з прычыны заціску крытыкі...» Казалі, што паштавін за галаву схпіўся і памчаўся да начальства: ці ж можна перасылаць такую тэлеграму? «Хай ідзе» — высакамерна дазволіў замяшчык крытыкі, яшчэ не ведаючы, што канфлікт закончыцца не ў яго нарысцы...

Добры дзень, добры дзень. Краснаполле. Салаўіны, глыбіны раён.

Падарылі юныя мадонны Сінявокіх радасных багоў. Падзецаца верш — сваёй метафарычнасцю, думкай, рытмічнай. Але вось «юныя мадонны»... Напачатку вобраз падаўся мне надта літаратурным. Але аўтар не згодны — вобраз на месцы. «Падарылі юныя мадонны...».

А часам падае руку З нявіннасцю сяброўскай міці Прадажнік той, што на вяку ў мяне не вымаліць амністыі.

«САЮЗ МАСТАЦТВА І ПРАЦЫ» Сустрэча калектыву ДАТВА БССР з рабочымі Мінскага аўтазавода.

«З ДАЛЕКІХ І БЛІЗКІХ ДАРОГ» Расказвае лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР А. Дударэў.

Пачуццё гумару было арганічна ўласціва Пысіну, у гэтым потым многа разоў лаводзілася пераконанцаца. Чалавек ён аказаўся добры і мяккі, і толькі ў літаратурных ацэнках — катэгорычны. І яшчэ вось што. Вельмі здзівіла, калі такі вопытны журналіст пахваліў мяне, пачынаючага газетчыка, за невялікую публікацыю.

Пасля заканчэння Вышэйшых літаратурных курсаў Аляксей Васільевіч пасляўся ў Магілёве, пачаў працаваць у абласной газеце «Магілёўская праўда». І ўсе адразу заўважылі, што літаратурнае жыццё ў абласным цэнтры ажывілася, што літаратурныя старонкі ў абласной газеце сталі не выпадковымі, а рэгулярнымі, і што самае галоўнае, у лепшы бок змянілася іх якасць.

Пра свой асабісты ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне Аляксей Васільевіч расказаў мала. Вельмі каратка і стрымана сказана пра гэта сямім паэтам і ў яго ўспамінаў (зборнік п'сьменніцкіх успамінаў «Пра час і пра усё»): «Па дарогах вайны ў шынліў і касцы прайшло маё юнацтва. Быў на Заходнім, Калінінскім, Ленінградскім. Першым і Другім Прыбалтыйскім франтах». І усё. А ў гэтых двух сказах — цэлая вайна! Думаецца, гэта вынікае з

Як і ў многіх вершах Аляксея Васільевіча, праданкі аназаў не абстрактным літаратурным персанажам, а манкрэтным чалавекам, пра якога Пысін ведаў, што той у перыяд нямецка-фашысцкай акупацыі Магілёва супрацоўнічаў у адной гнюснай газеце. Верш напачатку быў надрукаваны ў «Магілёўскай праўдзе».

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦАЦІ» Эстрадная музычная праграма «Талінскія карціны».

«САЮЗ МАСТАЦТВА І ПРАЦЫ» Сустрэча калектыву ДАТВА БССР з рабочымі Мінскага аўтазавода.

«Дык у вас праце адзін з братоў Карамазавых? — пажартаваў Аляксей Васільевіч. — Ну, ну. Блага пісаць вам аніяні небыла...»

Пачуццё гумару было арганічна ўласціва Пысіну, у гэтым потым многа разоў лаводзілася пераконанцаца. Чалавек ён аказаўся добры і мяккі, і толькі ў літаратурных ацэнках — катэгорычны. І яшчэ вось што. Вельмі здзівіла, калі такі вопытны журналіст пахваліў мяне, пачынаючага газетчыка, за невялікую публікацыю.

Пачуццё гумару было арганічна ўласціва Пысіну, у гэтым потым многа разоў лаводзілася пераконанцаца. Чалавек ён аказаўся добры і мяккі, і толькі ў літаратурных ацэнках — катэгорычны. І яшчэ вось што. Вельмі здзівіла, калі такі вопытны журналіст пахваліў мяне, пачынаючага газетчыка, за невялікую публікацыю.

«Дык у вас праце адзін з братоў Карамазавых? — пажартаваў Аляксей Васільевіч. — Ну, ну. Блага пісаць вам аніяні небыла...»

«Дык у вас праце адзін з братоў Карамазавых? — пажартаваў Аляксей Васільевіч. — Ну, ну. Блага пісаць вам аніяні небыла...»

«Дык у вас праце адзін з братоў Карамазавых? — пажартаваў Аляксей Васільевіч. — Ну, ну. Блага пісаць вам аніяні небыла...»

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 01035 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машынным (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Алякс АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпер ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕЎ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

26 студзеня па 1 лютага 1987 года

26 студзеня, 20.10
ІІ УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТЫВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ, ПРЫСВЕЧАНЫ 70-ГОДДЗЮ ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА. Спявае народны хор вёскі Азершчына Рэчыцкага раёна. Перадача з Гомеля.

27 студзеня, 19.50
«СПАДЧЫНА»
Перадача знаёміць з ратушамі ў гарадах Беларусі.

28 студзеня, 19.50
«РОДНАЕ СЛОВА»
1917 год... Неспакойная, рэвалюцыйная пара... Чым жыла ў тыя гады беларуская інтэлігенцыя, расказвае першы сюжэт перадачы, у якім выкарыстаны рэдкія архіўныя дакументы. У другім сюжэце агляд пошты тэлечасопіса. І на заканчэнне — знаёмства з работамі мастака-графіка В. Асташона. Вядзе перадачу кандыдат філалагічных навук Я. Саламевіч.

30 студзеня, 19.50
«НА ПРЫНЕМАНСКИХ ПРАСТОРАХ» ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС. Гродзенскаму драматычнаму тэатру спайняцца 40 год. Галоўны рэжысёр У. Пятроўскі расказа пра сённяшні і заўтрашні дзень тэатра. Сустрэнецца таксама з паэтам перакладчыкам Ю. Кісялеўскім, які перакладае на беларускую мову творы Шэкспіра, Гейнэ, Міцкевіча.

31 студзеня, 10.20
«МЫ І НАША КІНАКАМЕРА» Перадача знаёміць з беларускімі кінаамацарамі, якія сталі прызерамі міжнароднага фестывалю «Уніка-86» у Таліне.

31 студзеня, 11.15
Тэлевізійны клуб самадзейнай мастацкай творчасці. «Другое прызнанне». Будзе расказана пра народных майстроў М. Кірзеву і Р. Маликаву.

31 студзеня, 16.35
«З ДАЛЕКІХ І БЛІЗКІХ ДАРОГ» Расказвае лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР А. Дударэў.

31 студзеня, 17.35
«САЮЗ МАСТАЦТВА І ПРАЦЫ» Сустрэча калектыву ДАТВА БССР з рабочымі Мінскага аўтазавода.

31 студзеня, 20.00
ТЭЛЕВІЗІЙНЫ ВЕРНІСАЖ
Рамансы рускіх кампазітараў спявае М. Шчарбакоў. У праграме творы Чайкоўскага, Барадзіна, Рубінштэйна, Грачанинава на вершы Пушкіна, Гейнэ, Палонскага.

31 студзеня, 22.50
«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦАЦІ» Эстрадная музычная праграма «Талінскія карціны».

1 лютага, 15.05
АУТАРСКІ КАНЦЭРТ ЛАЎРЭАТА УСЕСАЮЗНЫХ І РЭСПУБЛІКАНСКІХ КОНКУРСАЎ КАМПАЗИТАРА КІМА ЦЕСАКОВА
У праграме сімфонія № 1, кантата «Заўсёды з Леніным», «Эпіталама», канцэрт для цымбал з аркестрам, канцэрт для габоя з аркестрам. Выканаўца — сімфанічны аркестр Дзяржтэатрады БССР, В. Цішына, У. Банкевіч, С. Данілюк, харавая капэла імя Шырыма, ансамбль скрыпачоў Белдзяржфілармоніі і іншыя.

У «КНИГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

ЯНКА КУПАЛА. Эцыкліпедычны даведнік. Мн., «Беларуская савецкая эцыкліпедыя» імя Петруся Броўкі, 1986. — 9 р.
П. ПАНЧАНКА. І вера, і вернасць, і вечнасць. Вершы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 45 к.
І. ПЛАТНЕР. Песні пра хлеб. Вершы, пазмы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 65 к.
В. СУПРУНЧУК. Недзе баліць лі сэрца. Аповесці і аповяданні. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 1 р. 20 к.
Н. ТАРАС. Праз вятры-завей. Вершы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 90 к.
У. ШАХАВЕЦ. Вяртанне. Вершы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 35 к.